

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

2003-2005

ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΤΖΕΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΜΑΓΓΑΝΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΤΣΗΤΣΟΥΡΑ ΑΓΛΑΪΑ

ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα κατ'αρχήν να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κύριο Αντώνη Μαγγανά, ο οποίος μου εμπιστεύτηκε το θέμα της παρούσας εργασίας.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά την Προϊσταμένη της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, κυρία Ελένη Τσαγκαρέλη, για την συνεργασία και την άδεια που μου χορήγησε, προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις με τους Επιμελητές και να μου παραχωρηθεί πολύτιμο υλικό εκ των στατιστικών στοιχείων που τηρούνται στην Υπηρεσία.

Ακόμα, τις ευχαριστίες μου στους Επιμελητές : κυρία Παπαστάθη, κυρία Μπούκη, κύριο Ευστρατιάδη και κύριο Καφχιέρη, οι οποίοι με προθυμία δέχθηκαν να μου παραχωρήσουν συνεντεύξεις και να με δια φωτίσουν γύρω από το φλέγον ζήτημα της παραβατικότητας ανηλίκων.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά την ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ, για την χορήγηση άδειας φωτογράφισης δείγματος της εικαστικής δουλειάς των παιδιών που παρακολουθούν σχετικά προγράμματα, και ιδιαίτερα τον κύριο Αντώνη Αντωνίου για την συνεργασία του και τις πολύτιμες πληροφορίες που μου παρείχε όσον αφορά στο έργο που επιτελείται από το επιστημονικό προσωπικό και τους εθελοντές της οργάνωσης.

Αθήνα, 31-8-2005

Τζέκου Ελευθερία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή βρισκόμαστε ενώπιον μεγάλων κοινωνικο – οικονομικών αλλαγών που αγγίζουν την καθημερινή μας ζωή σε όλες της εκφάνσεις της και απειλούν να προκαλέσουν την κατάρρευση της δομής και του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας της κοινωνίας, όπως την έχουμε γνωρίσει μέχρι τώρα. Καινούρια στοιχεία αναδύονται, που θέτουν υπό αμφισβήτηση τις πρακτικές, τα ήθη και τα έθιμα του παρελθόντος, χωρίς παράλληλα να προσφέρεται μια καλύτερη διέξοδος στα προβλήματα, κοινότυπα ή σοβαρά, που αντιμετωπίζει ο μέσος άνθρωπος.

Η πολιτική μετατρέπεται σε μέσο εκπλήρωσης προσωπικών φιλοδοξιών και στόχων. Η παγκόσμια και εντόπια οικονομία διχάζει τα μέλη των κοινωνιών της εκάστοτε χώρας, θέτοντας ανυπέρβλητους φραγμούς μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και ορθώνοντας την απειλή της μόνιμης περιθωριοποίησης σε όλους μας αδιακρίτως. Η φτώχεια σήμερα δεν γνωρίζει σύνορα ούτε και δρα επιλεκτικά... Ο πολιτισμός και η επικοινωνία περιορίζονται πλέον στις δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογία, μετατρέποντας παράλληλα την ανάγκη για ανθρώπινη επαφή σε μέσο για την άντληση κέρδους των μεγάλων εταιρειών και των ΜΜΕ. Ο θεσμός της οικογένειας βιώνει επίσης κρίση και είναι αμφίβολο κατά πόσο θα καταφέρει να αντισταθεί στους πειρασμούς που επισείουν τον κίνδυνο να συνθλίψουν τα θεμέλιά της. Ο σεβασμός στις αξίες, τους θεσμούς και τα ανθρώπινα ιδανικά, φαντάζει σαν μια παλιά καλή συνήθεια του παρελθόντος που δεν πρόκειται να επιστρέψει ποτέ πια...

Ο φόβος του εγκλήματος, που πηγάζει από την χαλαρή κοινωνική συνοχή και την απορρέουσα γενικευμένη δυσπιστία προς τον συνάνθρωπο, αναγκάζει τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου να δείξουν ένα σκληρότερο πρόσωπο προς τους παραβάτες του νόμου. Νέες πολιτικές τίθενται σε εφαρμογή, ενώ τα σωφρονιστικά καταστήματα ανά την υφήλιο βιώνουν καταστάσεις ασφυκτικές. Οι μηχανισμοί καταστολής των κρατών λειτουργούν πυρετωδώς και η επιβολή της ποινής της στέρησης της ελευθερίας εφαρμόζεται όλο και πιο συχνά. Και αυτό γιατί οι μηχανισμοί πρόληψης δεν λειτούργησαν όσο ήταν ακόμα νωρίς¹...

¹ Σχετικά με την αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού και την στέρηση της ελευθερίας : Γρίβας Κλεανθής 1997

Μέσα σε αυτό το δυσμενές και αφιλόξενο κοινωνικό πλαίσιο, καλείται ο σύγχρονος νέος να συγκροτήσει δομημένη προσωπικότητα και να περάσει από την ψυχική διαδικασία της ωρίμανσης, ούτως ώστε να εξελιχθεί σε υπεύθυνο, παραγωγικό και σύννομο ενήλικο άτομο. Ωστόσο, οι συναισθηματικές εντάσεις, η απόρριψη του κατεστημένου, η ανασφάλεια, η αβεβαιότητα για το μέλλον, ο υπέρμετρος δυναμισμός της ηλικίας και η φυσική τάση / επιθυμία για επανάσταση και αλλαγή του περιβάλλοντος, συχνά οδηγούν σε συμπεριφορές που ξεφεύγουν από τα όρια του αποδεκτού και τον φέρνουν αντιμέτωπο με τον νόμο...Μέσα σε αυτά τα πλαίσια τίθεται υπό κρίση και εξέταση το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας, το οποίο αναζητά αποτελεσματικά μέτρα πρόληψης.

Αρχικά κρίθηκε απαραίτητη η επιλογή της ηλικιακής ομάδας την οποία προτιθέμεθα να μελετήσουμε. Αν και το θέμα μας αποτελεί η πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας, έπρεπε εκ των πραγμάτων να θέσουμε κάποιους περιορισμούς. Στην Ευρώπη η νεότητα ορίζεται, όπως θα δούμε και στην συνέχεια, από το 15^ο έως και το 25^ο έτος της ηλικίας του ανθρώπου. Όταν όμως έχουμε να κάνουμε με ένα ζήτημα όπως η παραβατικότητα, οι όροι και οι βάσεις, επάνω στις οποίες θα στηριχθούμε για την ανάλυσή μας, διαφέρουν από το ένα ηλικιακό επίπεδο στο άλλο.

Με βάση τον τίτλο της εργασίας μας διακρίναμε τρεις ηλικιακές ομάδες : τα παραβατικά άτομα που ανήκουν ακόμα στην παιδική ηλικία, τους παραβατικούς εφήβους (μέχρι και το 17^ο έτος), και τους νέους από 18 έως και 25 ετών. Επιλέξαμε να εστιάσουμε κυρίως στην περίοδο της εφηβείας, με συχνές ωστόσο αναφορές και στην παιδική ηλικία, αλλά ελάχιστες στην μετέπειτα νεανική, πλην όμως ενήλικη ζωή του ατόμου.

Η παιδική ηλικία δεν θα μπορούσε να απουσιάζει από την παρούσα εργασία, καθώς αποτελεί τον προθάλαμο για την είσοδο στην εφηβεία και αργότερα στην ενήλικη ζωή. Η περίοδος αυτή δρα καθοριστικά για την μετέπειτα πορεία του ατόμου, εφόσον οι εμπειρίες του και ο τρόπος ανατροφής του μπορούν να θεωρηθούν ως το προζύμι για την διάπλαση του χαρακτήρα του. Επομένως, η παιδική ηλικία από μόνη της συνιστά πεδίο διερεύνησης των αιτιών της παραβατικότητας των νέων, μέσα από τα οποία θα προκύψουν αργότερα οι κατάλληλες στρατηγικές πρόληψης.

Όσον αφορά στην παραβατικότητα των νέων, αυτή βρίσκεται στο απόγειό της κατά την διάρκεια της εφηβείας², μετά το πέρας της οποίας το φαινόμενο παρουσιάζει

² Κουράκης 2004 : 359

ύφεση για τα περισσότερα άτομα. Όσο γι' αυτούς που εμμένουν στην παραβατική συμπεριφορά, καθίσταται σαφές πως υιοθετούν με σαφήνεια μια γενικότερη παράνομη στάση στην ζωή τους, και είμαστε πλέον υποχρεωμένοι να μιλήσουμε σε διαφορετική βάση.

Το ζητούμενο, κατά κύριο λόγο, και εφόσον παραδεχόμαστε πως πρόκειται για φαινόμενο φυσιολογικό, είναι να μην ξεφύγει από τα όριά του (αριθμητικά αλλά και ποιοτικά – δηλ. διεύρυνση του είδους των παραβάσεων και κυρίως επέκταση σε σοβαρότερες). Είναι επιτακτικό να ερευνήσουμε τα αίτια και να οδηγηθούμε μέσω αυτών στην πρόταση προληπτικών μέτρων, εφαρμοστέων πριν την εκδήλωση ακόμα της συμπεριφοράς αλλά και μετά την τέλεση της παράβασης για την αποτροπή της υποτροπής (έργο με το οποίο είναι επιφορτισμένη η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, για παράδειγμα).

Στην συνέχεια επιχειρήσαμε να δώσουμε διευκρινήσεις περί του ορισμού της λέξης «παραβατικός». Μπορούμε να μιλάμε για παραβατικό ανήλικο ή για ανήλικο εγκληματία; Και ποιοι είναι οι παράγοντες που θα μας οδηγήσουν στον ένα ή στον άλλο προσδιορισμό; Ποια τα νεαρά άτομα τα οποία κινδυνεύουν περισσότερο από άλλα να γίνουν αντικείμενο μεταχείρισης των διωκτικών και κατασταλτικών φορέων του κράτους; Ποια τα κοινωνικά, οικονομικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά τους; Έχουμε την δυνατότητα να ξεχωρίσουμε τις περιπτώσεις αυτών οι οποίοι τελούν υπό ηθικό κίνδυνο ή μήπως τα ενδεχόμενα είναι ανοικτά για όλους;

Ακολουθώς, η περιγραφή των κοινωνικο – οικονομικών χαρακτηριστικών και μερικά στατιστικά στοιχεία (παραχωρημένα από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, εδώ υπό την μορφή παραρτήματος), μας βοήθησαν να γνωρίσουμε καλύτερα την φιγούρα του παιδιού που μελετάμε. Η εις βάθος ανάλυση των στατιστικών στοιχείων δεν θεωρήθηκε απαραίτητη. Σαφώς και η μελέτη αυτών δίνει σε γενικές γραμμές το κοινωνικό προφίλ του ανήλικου παραβάτη, ωστόσο δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τις παραδοχές των αρμοδίων (Επιμελητές και ΑΡΣΙΣ)³, σύμφωνα με τις οποίες στην πραγματικότητα ο κάθε ανήλικος (ανεξαρτήτου κοινωνικής και οικογενειακής προέλευσης) είναι εν δυνάμει παραβατικός. Επομένως, δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσουμε ντετερμινιστικά και μέσω αριθμών να σχεδιάσουμε την εικόνα του παιδιού – πιθανού παραβάτη. Όταν έχουμε να κάνουμε

³ Μας επισημάνθηκε από τους Επιμελητές και την ΑΡΣΙΣ κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων πως τα παιδιά που εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά, μπορούν να προέρχονται από όλα τα κοινωνικά στρώματα και όλα τα οικογενειακά περιβάλλοντα

με τον εύθραυστο κόσμο των ανηλίκων, και δη εφήβων, τα πάντα μπορούν να λειτουργήσουν παροτρυντικά σε σχέση με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

Επιλέξαμε να παραβλέψουμε τις κλασικές θεωρίες που επιχειρούν να δώσουν μια εξήγηση στο φαινόμενο. Μας απασχόλησε περισσότερο το χειροπιαστό, σημερινό κοινωνικο – οικονομικό πλαίσιο στο οποίο μεγαλώνει το νεαρό άτομο, τα στοιχεία του οποίου αποκομίζει και σύμφωνα με τα οποία διαπλάθει τον χαρακτήρα του. Ο κοινωνικός περίγυρος, τα προβλήματα της κοινωνίας, τα ερεθίσματα που δέχεται και οι εμπειρίες του, διαμορφώνουν την σκέψη, τις φοβίες, τις ελπίδες του και τις επιδιώξεις του. Τελικά, οφείλει την συμπεριφορά του στις αξίες της κοινωνίας, τα ιδανικά και τα πρότυπα που διδάσκεται από τους γύρω του. Για να γίνουν φανερά τα αίτια τα οποία δρουν γενεσιουργά, προκειμένου για την παραβατική συμπεριφορά, επιλέχθηκαν τέσσερις βασικοί τομείς που επηρεάζουν άμεσα και σε βάθος τον νεανικό πληθυσμό: η οικονομία, η οικογένεια, τα ΜΜΕ, το σχολείο.

Επιλεκτικά και επιγραμματικά, θελήσαμε να κάνουμε μια σύντομη επισκόπηση προγραμμάτων πρόληψης, όχι μόνο για τα παιδιά που βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο αλλά και για όσα δεν έχουν παρουσιάσει ακόμα κανένα πρόβλημα (με σκοπό να μην προκύψει κάτι μελλοντικά). Είμαστε της άποψης πως τα συγκεκριμένα προγράμματα (που είχαν καλά αποτελέσματα στο εξωτερικό), με μικρές ίσως τροποποιήσεις, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν και στην Ελλάδα, λύνοντας πολλά ζητήματα των νεαρών παραβατών.

Ένα σημαντικό μέρος της εργασίας καλύπτεται από την εξέταση της Υπηρεσίας των Επιμελητών Ανηλίκων⁴. Η Υπηρεσία, εξ όσων διαπιστώσαμε, αποτελεί τον μοναδικό ίσως επίσημο φορέα του κράτους που ασχολείται εντατικά με την πρόληψη και την εφαρμογή μέτρων που θα κρατήσουν μακριά τον ανήλικο από την τέλεση παράνομων πράξεων. Η άσκηση του λειτουργήματος απαιτεί την εφαρμογή της συμβουλευτικής, την διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας, καθώς και την εξαγωγή συμπερασμάτων (υπό την μορφή πινάκων οι οποίοι πρόθυμα μας παραχωρήθηκαν), τα οποία ρίχνουν περισσότερο φως σε αυτό που ονομάζουμε ‘νεανική παραβατικότητα’ και υποδεικνύουν τρόπους για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή της.

⁴ Κατόπιν συλλογής στοιχείων μετά από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν περί τα τέλη Μαΐου 2005

Παρ'όλα τα προβλήματα που είχε να υπερβεί η Υπηρεσία από την στιγμή κιόλας της σύστασής της στην Ελλάδα, αυτό δεν έδρασε παρεμποδιστικά στο να προσφέρει ανεκτίμητο έργο όσον αφορά στη νεανική παραβατικότητα. Πρωταρχικό και μόνο μέλημα των Επιμελητών, να ενσκήψουν πάνω από τα προβλήματα των παραβατικών ανηλίκων με σκοπό την θεραπεία αυτών, όπως και την πρόληψη περαιτέρω έκνομης συμπεριφοράς. Αν και ενταγμένη σε ένα περιβάλλον καθαρά τιμωρητικό (στενά συνδεδεμένη και αναπόσπαστη από το Δικαστήριο Ανηλίκων), η Υπηρεσία δρα σε επίπεδο πρόληψης, με σκοπό την αποτροπή των παιδιών από την υιοθέτηση μιας παράνομης προσωπικότητας και μιας εγκληματικής καριέρας. Τον προληπτικό αυτό ρόλο παραδέχονται και υποστηρίζουν οι ίδιοι οι Επιμελητές, καθώς η εισαγωγή του παιδιού στην Υπηρεσία σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται την εξαφάνιση των περιθωρίων για εφαρμογή προληπτικών μέτρων. Ακόμα και για το παιδί που έρχεται αντιμέτωπο με ένα επερχόμενο δικαστήριο, αποτέλεσμα κάποιας παράνομης πράξης, η πρόληψη συνεχίζει να είναι η βασική επιδίωξη των αρμοδίων φορέων. Η τέλεση της πράξης σαφώς και δεν σημαίνει την ταύτιση του παιδιού με την εικόνα του παραβατικού, αλλά αντιμετωπίζεται ως μεμονωμένο (όπως και είναι τις περισσότερες φορές) συμβάν...

A ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο I: εννοιολογική, στατιστική και θεωρητική τοποθέτηση του παραβατικού ανήλικου στο σύγχρονο κοινωνικό πλαίσιο

1. Παραβατικοί ανήλικοι και κοινωνικό πλαίσιο

α. Παραβατικότητα ή εγκληματικότητα ανηλίκων; Εννοιολογική οριοθέτηση του προς εξέταση αντικειμένου:

Προκειμένου για μια σωστή διερεύνηση του προβλήματος είναι απαραίτητο να θέσουμε εξ αρχής τις εννοιολογικές βάσεις μέσα στις οποίες θα κινηθεί η παρούσα εργασία, πράγμα το οποίο συνεπάγεται τον διαχωρισμό μεταξύ δύο βασικών όρων: της παραβατικότητας ανηλίκων και της εγκληματικότητας.

Όσον αφορά παραβάτες του νόμου οι οποίοι τελούν κάτω από το 18^ο έτος της ηλικίας τους (όριο ανηλικότητας στην Ελλάδα σήμερα), κρίνεται αναγκαία η χρήση του όρου «παραβατικότητα». Αυτό είναι επιβεβλημένο καθώς ο ανήλικος, εξαιτίας της θέσης στην οποία βρίσκεται, δεν μπορεί να θεωρηθεί εξ ολοκλήρου υπεύθυνος για τις πράξεις του και επομένως δεν είναι δυνατόν να του αποδοθεί πλήρης καταλογισμός⁵.

Ο ανήλικος διανύει μια περίοδο στην ζωή του κατά την οποία δομεί ακόμα την προσωπικότητά του, παρασύρεται συχνά από την παιδική ή την εφηβική ανωριμότητα και πολλές φορές δεν είναι σε θέση να πάρει σωστές αποφάσεις καθώς δεν έχει συγκροτημένη σωστή κρίση. Επομένως, η χρήση των όρων «εγκληματικότητα» και «εγκληματίας» θα ήταν εσφαλμένη καθόσον εμπεριέχουν μέσα τους το στοιχείο της απόλυτης υπευθυνότητας και συνείδησης της πράξης.

Περαιτέρω, η αναγόρευση του νεαρού ατόμου ως «εγκληματία» σε μια τόσο ευαίσθητη ηλικία, όπως είναι η παιδική και η εφηβική, θα είχε τραγικά αποτελέσματα από την άποψη του στιγματισμού του παραβάτη. Η συντέλεση του στιγματισμού λαμβάνει χώρα εντός του κοινωνικού περίγυρου του παιδιού αλλά και μέσα στα πλαίσια του ψυχισμού του ιδίου: η άποψη του ανήλικου για τον εαυτό του απορρέει

⁵ Κουράκης 2004 : 7

από τις κρίσεις και τον τρόπο που αντιμετωπίζεται αυτός από τον κόσμο των ενηλίκων. Η απόδοση της ιδιότητας του εγκληματία δεν μπορεί παρά να οδηγήσει το παιδί στην εκπλήρωση κακόβουλων προφητειών και στην ταύτιση με τον εγκληματικό ρόλο.

Φυσικά, ο χαρακτηρισμός του ανήλικου ως παραβατικού δεν αποτελεί πάντοτε ασφαλιστική δικλείδα για την αποφυγή των αρνητικών συνεπειών του στιγματισμού. Η επαφή και μόνο, έστω και σύντομη, με το επίσημο πρόσωπο του κοινωνικού ελέγχου είναι συχνά αρκετή για να ωθήσει τον ανήλικο στην ανασκευή της εικόνας που έχει ο ίδιος για τον εαυτό του και στην ανάπτυξη μιας παραβατικής και ίσως ακόμα εγκληματικής καριέρας στο μέλλον⁶. Οι τρόποι αποφυγής και πρόληψης αυτών των αρνητικών συνεπειών θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης στα επόμενα κεφάλαια.

Η χρήση των παραπάνω όρων (ακόμα και του όρου «παραβατικός» που θεωρείται ηπιότερος) προσδίδει αναπόφευκτα αρνητικές ιδιότητες στον χαρακτήρα του παιδιού και ακόμα περισσότερο, ενδογενή γνωρίσματα στην προσωπικότητά του. Ως εκ τούτου, εν μέρει υποσυνείδητα, περνάει στον κοινωνικό περίγυρο την αντίληψη ότι ευθύνεται αποκλειστικά για την κατάστασή του.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως η αναφορά στα παραβατικά νεαρά άτομα παραπέμπει, άθελά μας τις περισσότερες φορές, σε άρρενες. Αυτό πολύ πιθανόν να συμβαίνει διότι, καθώς ο χαρακτηρισμός αναπόφευκτα περικλείει μέσα του το στοιχείο της βίας (ασχέτως της διαπραχθείσας πράξης), το μυαλό οδηγείται σε εικόνες παραβατικών αγοριών καθώς τα έχουμε υποσυνείδητα ταυτίσει με την βίαιη συμπεριφορά.. Ωστόσο στην σημερινή εποχή αυτό έχει αρχίσει να ανατρέπεται : τα κορίτσια διεκδικούν και αυτά, το μερίδιό τους στη βία⁷...

Θα πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι αποτελεί μάλλον ειρωνεία εκ μέρους της κοινωνίας των ενηλίκων, η απόδοση του χαρακτηρισμού του εγκληματία ή και του παραβατικού σε ανήλικους που αντιμετωπίζουν προβλήματα με το νόμο και έρχονται σε επαφή με τις επίσημες διωκτικές αρχές. Και αυτό γιατί, παίρνοντας ως αδιαμφισβήτητο δεδομένο το γεγονός ότι ο τρόπος συμπεριφοράς αποτελεί γνωστικό πεδίο που διδάσκεται από τους μεγάλους στους νεώτερους, μπορούμε να πούμε ότι

⁶ Ίσως να είναι κι αυτός ένας λόγος που επιτυγχάνουμε καλύτερα αποτελέσματα όσο μικρότερη είναι η παρέμβαση της πολιτείας στην περίπτωση ενός παιδιού που βρίσκεται ακόμα στην αρχή της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς (Κουράκης, 2004: 359)

⁷ Οι Επιμελητές επιβεβαίωσαν την αύξηση του ποσοστού των κοριτσιών όσον αφορά την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς και τέλεσης πράξεων που ενέχουν το στοιχείο της βίας.

στην περίπτωση της παραβατικότητας ανηλίκων την ευθύνη των πράξεών τους την έχει μάλλον ο ευρύτερος κοινωνικός περίγυρος. Μέσα από ελλείψεις, παραλείψεις, λανθασμένους χειρισμούς και ίσως μερικής έως και ολικής (κάποτε) αδιαφορίας, η νεότητα συχνά οδηγείται σε παντός είδους αδιέξοδα και σε βίαιες πράξεις που αντίκειται στο νόμο.

Συνεπώς, πριν από την άσκηση κριτικής και τοποθέτησης «ετικέτας» σε αντικομορμιστικές συμπεριφορές, θα ήταν συνετή μια ενδελεχής εξέταση και αναθεώρηση του περιβάλλοντος που δημιουργήσε η ίδια η κοινωνία για τους νέους ανθρώπους, το οποίο, εξαιτίας της προβληματικής δομής του, ωθεί μοιραία στην παράβαση και στο έγκλημα.

Όπως αναφέρει και ο Γ.Πανούσης «είτε το θέλουμε είτε όχι, τα παιδιά που εγκληματούν είναι τα δικά μας παιδιά και δεν έχουν γεννηθεί από τέρατα (για να θεωρούνται γεννημένοι φονιάδες), ούτε έχουν προσγειωθεί στη χώρα μας από άλλον πλανήτη. Για κάθε έγκλημα νέου ανθρώπου ευθύνεται τουλάχιστον ένας ενήλικος και ένας θεσμός που δεν έκαναν σωστά την δουλειά τους.⁸

Κατά συνέπεια, στην παρούσα εργασία θα γίνει μόνο συμβατική χρήση του όρου «παραβατικός» χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποδεχόμαστε πλήρως τον όρο και τις εσωτερικές χαρακτηριστικές διαφορές που αυτός συνεπάγεται.

β. Εξελικτική πορεία της νεανικής παραβατικότητας : σχέση ηλικίας και παράβασης του νόμου:

Το φαινόμενο της παραβατικότητας μπορεί να θεωρηθεί για την πλειοψηφία των νεαρών ατόμων ως ένας τρόπος συμπεριφοράς που εκδηλώνεται σποραδικά, σαν μεμονωμένο επεισόδιο στην ζωή τους. Η παράβαση κανόνων και νόμων είναι στενά συνδεδεμένη με την διαδικασία της ωρίμανσης και έχει την τάση να υποχωρεί όσο το άτομο πλησιάζει την ενηλικίωση⁹.

⁸ Γιάννης Πανούσης, «Τα Παιδιά των Άλλων» 3-4-2005, B14430A341, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14333&m=A08&aa=1&cookie=

⁹ Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice «First Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany», Abridged Version Berlin, July 2001.http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf

Διεθνώς, η πλειοψηφία των παραβατικών ανηλίκων δεν προβαίνει στην διάπραξη σοβαρών αδικημάτων αλλά περιορίζεται σε μικρής σημασίας παραβάσεις που δεν επισύρουν μεγάλες ποινές. Μόνο το 3% της νεανικής παραβατικότητας σχετίζεται με βαριά ή βίαια αδικήματα, ενώ ακόμα και αυτά στην πλειοψηφία τους στρέφονται κατά ατόμων της ίδιας ηλικιακής ομάδας και οφείλονται κυρίως σε προσωπικές διαφορές¹⁰.

Όμως, ακόμα και όσοι προχωρούν σε μικρή ηλικία σε στενότερη σύναψη σχέσεων με εγκληματικές ομάδες (συμμορίες) διακόπτουν την παραβατική τους καριέρα καθώς μεγαλώνουν. Η αύξηση των οικογενειακών και γενικότερων υποχρεώσεων της πρώιμης ενήλικης ζωής εκτιμάται εδώ ως κύριος καθοριστικός παράγοντας¹¹.

Ένα πολύ μικρό ποσοστό θα υιοθετήσει τελικά τον παραβατικό ρόλο και θα απασχολήσει κατ'επανάληψη τις αρχές. Κατά κύριο λόγο, αυτή είναι η ομάδα που πρέπει γίνει ο κύριος άξονας του σχεδιασμού προγραμμάτων πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας. Η χάραξη πολιτικής οφείλει να επικεντρώσει στους βασικούς γενεσιουργούς παράγοντες όπως ατομικά αίτια και δυσχέρειες που δημιουργεί το κοινωνικο – οικονομικό περιβάλλον.

Συνοψίζοντας, το φαινόμενο της παραβατικότητας στις νεαρές ηλικίες, δεν μπορούμε παρά να το δούμε ως ένα φυσιολογικό φαινόμενο που εκδηλώνεται σε μικρή ομάδα του εν λόγω πληθυσμού, περισσότερο ως επανάσταση και τρόπο διοχέτευσης της ενέργειας του ατόμου. Οι ηλικίες με την μεγαλύτερη παραβατική δραστηριότητα κυμαίνονται από 14 έως 16 ετών, σημείο κατά το οποίο το φαινόμενο ξεκινά να κοπάζει¹².

Αξίζει να σημειωθεί πως όσο μικρότερη είναι η κρατική παρέμβαση τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες έχουμε για πληρέστερη απεμπλοκή του ατόμου από την παραβατική δράση. Γι'αυτό, όπως θα δούμε και στα επόμενα κεφάλαια, ακόμα και σε περίπτωση σύλληψης και ποινικής δίωξης του δράστη, εφαρμόζονται κατά προτίμηση αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα που δρουν αποτελεσματικότερα στην συνείδηση του ανήλικου, αποφεύγεται ο στιγματισμός, και καθίσταται σαφές το γεγονός ότι έχει προβεί σε κάποια 'κακή' πράξη.

¹⁰ Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice «First Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany», Abridged Version Berlin, July 2001. http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf

¹¹ Clinard Marshall B./Meier Robert F, 1979: 226

¹² Κουράκης, 2004 : 359

2. Ανθρωπογεωγραφία της νεανικής παραβατικότητας

Το προφίλ του ανήλικου δράστη και το είδος των διαπραττόμενων αδικημάτων στην Ελλάδα

Η αντιπροσωπευτική φιγούρα του ανήλικου που ευθύνεται για τις περισσότερες διαπραττόμενες παραβάσεις συγκεντρώνει τα εξής ακόλουθα χαρακτηριστικά : ελληνικής κυρίως ή και αλβανικής υπηκοότητας αγόρι, από 13 έως και 17 ετών που έχει τελειώσει το γυμνάσιο και προέρχεται από οικογένεια η οποία δεν αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ των μελών της. Όσον αφορά τα κορίτσια, αυτά βρίσκονται εμπλεκόμενα σε μικρότερη ηλικία αλλά για παραβάσεις ηπιότερης μορφής όπως η επαιτεία. Στην λίστα των δραστών, αριθμητικά, έπονται παιδιά τα οποία προέρχονται από το Καζακστάν, την Ρωσία και το Ιράκ¹³.

Τα αδικήματα για τα οποία οι ανήλικοι βρίσκονται αντιμέτωποι με το επίσημο πρόσωπο του ποινικού ελέγχου έχουν να κάνουν κυρίως με τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, ενώ ακολουθούν παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, οι ληστείες, διαρρήξεις, κλοπές / αρπαγές τσαντών και πορτοφολιών, οδήγηση οχημάτων τα οποία οι ίδιοι έχουν κλέψει, επαιτεία, ψευδής κατάθεση, παράβαση του νόμου περί όπλων, και απόπειρα σύστασης συμμορίας. Από τον κατάλογο απουσιάζουν ή είναι πολύ σπάνια, εγκλήματα όπως η αρπαγή, η αποπλάνηση ανηλίκου, ο βιασμός και η ανθρωποκτονία. Όσον αφορά στον νόμο περί ναρκωτικών αξιοσημείωτη είναι η υπερεκπροσώπηση των ελλήνων παραβατών σε σχέση με τους αλλοδαπούς (το 90% των δραστών έχουν ελληνική υπηκοότητα). Παρ'όλα αυτά, και με το πέρασμα του χρόνου, παρατηρείται αύξηση του αριθμού των παιδιών μεταναστών δεύτερης γενιάς σε σχέση με αυτούς της πρώτης. Αυτό, σε συνδυασμό με την γενικότερη αρνητική διάθεση που επικρατεί απέναντί τους, δημιουργεί δυσμενέστερες συνθήκες όσον αφορά την δίωξη, την τιμωρία και την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο¹⁴.

¹³ Δ. ΒΥΘΟΥΛΚΑΣ - Β. ΝΕΔΟΣ - ΜΑΡΙΑ ΤΣΩΛΗ, ΤΟ ΒΗΜΑ, 03-04-2005, Κωδικός άρθρου: B14430A341, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14430&m=A34&aa=1&cookie=,

Επίσης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 : Δικαστικό Έτος 200-2001, Πίνακες 4 και 5,
Δικαστικό Έτος 2001-2002, Πίνακας Δ

¹⁴ ο.π Δ. ΒΥΘΟΥΛΚΑΣ - Β. ΝΕΔΟΣ - ΜΑΡΙΑ ΤΣΩΛΗ
Και επίσης ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 : Δικαστικό Έτος 200-2001, Πίνακας 3
Δικαστικό Έτος 2001-2002, Πίνακας Δ

Αν και κατά τα τελευταία χρόνια η παραβατικότητα ανηλίκων δεν παρουσιάζει αυξητικές τάσεις (κάποιες χρονιές μάλιστα έχει την τάση να μειώνεται), προβληματισμό δημιουργεί το γεγονός πως η δράση των παιδιών επεκτείνεται όλο και πιο πολύ σε σοβαρότερα αδικήματα (για παράδειγμα έχουμε μέχρι και απόπειρες ανθρωποκτονίας)¹⁵. Αυτό σημαίνει κατά κύριο λόγο πως αυξάνεται η επιθετικότητα των νεαρών ατόμων, γεγονός του οποίου τα αίτια θα πρέπει να αναζητηθούν στις κοινωνικο – οικονομικές αλλαγές που τελούνται. Παρ'όλα αυτά, στατιστικά ο αριθμός των υποτροπών παραμένει χαμηλός, ενώ ως χώρα δεν έχουμε ακόμα να αντιμετωπίσουμε φαινόμενα σκληρής εγκληματικότητας των ανηλίκων, όπως συμβαίνει εδώ και χρόνια σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, στις ΗΠΑ και στον Καναδά.

3. Αιτιολόγηση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας : θεωρητικές προσεγγίσεις, προβληματισμοί, προτάσεις.

Όπως προαναφέρθηκε, η εμφάνιση, ανάπτυξη και εξάπλωση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας δεν είναι άμοιρη και ανεξάρτητη του εκάστοτε κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο αυτή γεννάται. Σκόπιμη είναι επομένως η σύντομη περιγραφή της σύγχρονης πραγματικότητας της οποίας τα περισσότερα μελανά σημεία έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ζωή εκατοντάδων χιλιάδων νεαρών ατόμων.

α. Σύγχρονη πραγματικότητα: ιδιοκτησία, ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός

Η ιδεατή εικόνα της κοινωνίας είναι αυτή της ισότητας στην κατανομή των οικονομικών πηγών, της ισότητας στα πολιτικά – νομικά και εργασιακά δικαιώματα , της δίκαιης και ίσης πρόσβασης όλων σε ουσιώδη αγαθά όπως αυτό της στέγασης, της σίτισης και της ένδυσης, και της δυνατότητας για συμμετοχή και λήψη αποφάσεων στα κοινά.

Ωστόσο, η πραγματικότητα απέχει μακράν της θεωρίας. Η θεωρία της ανομίας αποκτά στις μέρες μας καινούριο νόημα και ενδιαφέρον. Οι νέοι, όπως και όλοι μας άλλωστε, βρίσκονται όλο και συχνότερα ενώπιον ανομικών φαινομένων. Η αξία όχι

¹⁵ Δ. ΒΥΘΟΥΛΚΑΣ - Β. ΝΕΔΟΣ - ΜΑΡΙΑ ΤΣΩΛΗ , ΤΟ ΒΗΜΑ , 03-04-2005, Κωδικός άρθρου: B14430A341, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14430&m=A34&aa=1&cookie=,

της επιτυχίας, αλλά της *οικονομικής* καταξίωσης, οι εικόνες πλούτου, τα υλικά αγαθά, όλα προσφέρονται απλόχερα και όλα αποτελούν βασική και μόνη προϋπόθεση για την επίτευξη της ευτυχίας. Η αύξηση του εισοδήματος μετουσιώνεται πλέον σε κοινωνική επιταγή. Απεναντίας, τα μέσα μειώνονται με γρήγορους ρυθμούς. Και ενώ ο πλούτος βρίσκεται τόσο κοντά τριγύρω μας, άλλο τόσο μακριά είναι για το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού να τον αγγίξει.

Οι καλπάζοντες ρυθμοί ανεργίας¹⁶ που πλήττουν τις προηγμένες χώρες προσβάλλουν τον ψυχικό κόσμο των παιδιών, από την ευαίσθητη περίοδο της εφηβείας τους ακόμα, πιέζοντάς τα σε αποφάσεις που θα κρίνουν την πορεία της υπόλοιπης ζωής τους. Το σχολείο πλέον, από χώρος μετάδοσης γνώσεων και καλλιέργειας, γίνεται τόπος προετοιμασίας για την αντιμετώπιση της σκληρής αγοράς εργασίας.

Επιπλέον, η παιδική ηλικία κατακλύζεται από μηνύματα περί προστασίας της ατομικής ιδιοκτησίας και τα άψυχα αντικείμενα ανάγονται σε πρωτίστης σημασίας αγαθά που χρίζουν λήψης μέτρων προστασίας. Το παιδί μαθαίνει να παίζει αλλά το ζητούμενο δεν είναι πλέον αυτό. Πρέπει κυρίως να μάθει να προφυλάσσει την ιδιοκτησία του (τα παιχνίδια του εν προκειμένω) από τους υπόλοιπους:

«Αν πρέπει και δικαιούται να παίζει ως παιδί, ταυτόχρονα, ωθείται να προσβλέπει όχι τόσο στο παίζειν αλλά στα παιχνίδια του, ως ανταγωνιστικός ενήλικος που επιδιώκει την κατοχύρωση των status symbols του. Πριν λοιπόν να «ανατραφεί», το παιδί τείνει να αυτονοηματίζεται πριν από όλα ως διεκδικητής των ατομικών επιβιωτικών του δικαιωμάτων και καταναλωτικών του ορέξεων. Και σαν δυνάμει διεκδικητής και επιβιώνων παίκτης σκέπτεται, φυσικά με όρους ατομικής τακτικής.»¹⁷

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο του ατομισμού, της αναγωγής του πλούτου σε υπέρτατη αξία, και της παράλληλης αφαίρεσης κάθε δυνατότητας επίτευξης οικονομικής επιτυχίας, το νεαρό άτομο σίγουρα θα βιώσει αλληλοσυγκρουόμενα συναισθήματα για το κοινωνικό πλαίσιο του οποίου αποτελεί μέλος. Έχοντας αφομοιώσει πλήρως

¹⁶ Κουράκης, 1999 : 99-101

¹⁷ Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, «Το παιχνίδι των ψευδών κανονισμών», ΤΟ ΒΗΜΑ, 10-11-1996, κωδικός άρθρου B12402B021, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=12402&m=B02&aa=1&cookie

τις κοινωνικές επιταγές και όντας έτοιμο να τις εκπληρώσει, συναντά την άρνηση από τους ίδιους τους γαλουχητές του. Η απουσία ευκαιριών για δημιουργία, απασχόληση ή έστω για την επιβίωση γεννά έντονα συναισθήματα ανασφάλειας, έλλειψης εμπιστοσύνης προς την κοινωνία στην οποία ζει , και απογοήτευσης ...

«Πρόκειται για μιαν απογοήτευση που εύκολα μπορεί να μετεξελιχθεί σε “πολιτική ανυπακοή”, κοινωνική εναντίωση και ανεξέλεγκτη επιθετικότητα κατά των πάντων, με άγνωστα επακόλουθα για τις υφιστάμενες κοινωνικές ισορροπίες»¹⁸

Συν τοις άλλοις, μια καινούρια απειλή έρχεται να προστεθεί στο προσκήνιο: Ο κοινωνικός αποκλεισμός στέκει αδιαφιλονίκητο εμπόδιο ενάντια σε κάθε ελπίδα καταξίωσης των νεαρών ανθρώπων. Έχει γίνει πλέον σαφές ότι ο πληθυσμός δεν διατηρεί τα ‘παραδοσιακά’ του κριτήρια περί ορισμού των τάξεων. Στη σύγχρονη εποχή είναι αδύνατος ο διαχωρισμός μεταξύ πλουσίων και φτωχών (αν και το χάσμα μεταξύ τους συνεχώς αυξάνεται), εξαρτημένων και μη εξαρτημένων στρωμάτων, μεταξύ αστών και μικροαστών ή εργατών.

Κατά το παρελθόν, οι χαμηλές κοινωνικο – οικονομικές τάξεις διατηρούσαν την ελπίδα της επαγγελματικής ανέλιξης, προσέβλεπαν πάντα σε μια αύξηση των εσόδων και στην συνεπαγόμενη μεταπήδηση από το ένα κοινωνικό στρώμα στο άλλο. Επί του παρόντος, η ελπίδα αυτή εξαλείφεται και την θέση της παίρνει μια νέα ομάδα ανθρώπων, αυτή των ολοκληρωτικά και μόνιμα αποκλεισμένων από οποιασδήποτε μορφής κοινωνική πράξη (συμπεριλαμβανομένης ασφαλώς της εργασίας).

Ο αποκλεισμός επηρεάζει όχι μόνο τους ενήλικες αλλά και τα παιδιά που τελούν υπό την προστασία τους. Η οριστική στέρηση των μέσων για επαγγελματική και οικονομική καταξίωση δεν μπορεί παρά να προκαλέσει επιθετικότητα και εκδικητικές τάσεις απέναντι στην κοινωνία, η οποία υπόσχεται αλλά δεν πραγματοποιεί – απεναντίας αφαιρεί. Και το παιδί, ανυπεράσπιστο, μη οπλισμένο ψυχικά, ευάλωτο και εύθραυστο, αντιμέτωπο με την ανέχεια και την κοινωνική απόρριψη, θα δηλώσει την δυσαρέσκειά του μέσω της παράβασης κανόνων και νόμων.

«Ελάχιστοι είναι πια εκείνοι που δεν αντιμετωπίζουν προοπτικά τους κινδύνους και το φάντασμα του δια βίου αποκλεισμού, της δια βίου μεταγωγής στον κόσμο των ανονόμαστων «άλλων»... Η αγωνία, ο φόβος και το φάντασμα της κατάκτησης μιας εφήμερης απόλαυσης

¹⁸ Κουράκης, 1999 : 101

διδασκούν παντού, μπαίνουν στα φρουρούμενα σχολεία, καταλύουν τα οικογενειακά άδυτα, διαπερνούν τα ταξικά φράγματα και ενεργοποιούν τις ανυπεράσπιστες αλλά αχαλίνωτες παιδικές φαντασίες. Η ατομική ατυχία αναγιγνώσκεται ως συλλογική μοίρα, η ατομική ανεπάρκεια σημαίνεται ως αδυσώπητο προανάκρουσμα του μέλλοντος αποκλεισμού, η καθυστέρηση νοείται ως οριστική υστέρηση. Το περιθώριο, σαν το κενό, καλεί και εγκαλεί. Και το διαρκώς επεκτεινόμενο μεταίχμιο διαλύει τις βεβαιότητες, νοθεύει τις αξιακές προδιαγραφές, αποδυναμώνει τις εστίες αντίστασης στην ανομία. Τα παιδιά, οι έφηβοι και όλοι οι ανήμποροι είναι τα πρώτα θύματα. Θύματα που τις πιο πολλές φορές είναι ήδη εξ αντικειμένου υπό οριστικόν αποκλεισμό.»¹⁹

Είναι διάχυτη η άποψη πως η εποχή που διανύουμε χαρακτηρίζεται από την έκκληση ηθών, την αμφισβήτηση και ίσως κατάρρευση παλαιών αξιών και θεσμών (όπως αυτός της οικογένειας), και την ανάδυση νέων, αμφιβόλου ποιότητας και λειτουργικότητας. Μέσα σε αυτήν την αξιακή ταλάντευση των καιρών μας, οι μεγαλύτεροι αγωνίζονται ακόμα να βρουν τις νόρμες και τους τρόπους συμπεριφοράς που θα υιοθετήσουν, χωρίς αυτές οι εξελίξεις να τους αφήνουν ηθικά κληροδοτήματα για τις νεώτερες γενιές. Οι τελευταίες, μπροστά στην έλλειψη αξιακού υπόβαθρου, καλούνται πολλές φορές να διαλέξουν μόνες τους και άλλες φορές ακόμα και να εφεύρουν οι ίδιες τις στάσεις που θα ακολουθήσουν προς αντιμετώπιση των νέων δεδομένων (για παράδειγμα, η χρήση του διαδικτύου, η αύξηση των μεταναστών και η συνύπαρξη παιδιών διαφορετικής κουλτούρας και φυλής στους ίδιους σχολικούς χώρους, η σταδιακή εξαφάνιση της ‘παραδοσιακής’ οικογένειας κλπ).

Τα νεαρά άτομα έχουν ανάγκη από την ύπαρξη προτύπων, στην εικόνα των οποίων θα στηριχθούν για να θέσουν τις βάσεις για την μετέπειτα ζωή τους ως υπεύθυνοι, χρήσιμοι και νομοταγείς πολίτες. Όσον αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα, δεν είναι τόσο η έλλειψη προτύπων (πιστεύουμε ακράδαντα ότι πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι αξιόλογοι που μπορούν να παίξουν αυτό το ρόλο για τους νέους), όσο η ατυχής, αν και έντονη προβολή, από τα ΜΜΕ, ατόμων που και δεν έχουν τίποτα αξιοσημείωτο

¹⁹ Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, «Το παιχνίδι των ψευδών κανονισμών», ΤΟ ΒΗΜΑ, 10-11-1996, κωδικός άρθρου B12402B021, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=12402&m=B02&aa=1&cookie
Β.λ επίσης ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 : παράγοντες εγκληματογένεσης

να προσφέρουν, και οδηγούν τους νέους ανθρώπους σε λάθος επιδιώξεις και αναζητήσεις.

Στέρηση επομένως, όχι μόνο υλικών αγαθών αλλά και συναισθηματικών εφοδίων, είναι το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του σύγχρονου ανεπτυγμένου κόσμου. Ενός κόσμου που απαιτεί, τιμωρεί την ‘ανυπακοή’, αλλά προσφέρει ελάχιστα.

β. Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς του ανήλικου

Οι περισσότεροι ψυχίατροι και ψυχολόγοι συμφωνούν στον πρωταρχικό ρόλο που παίζει η οικογένεια στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού. Το γεγονός ότι, σχεδόν σε κάθε κοινωνία, η οικογένεια είναι το άμεσο περιβάλλον στο οποίο ζει και από το οποίο επηρεάζεται ως επί το πλείστον κατά την διάρκεια όλης της παιδικής του ηλικίας, φανερώνει το πόσο σημαντική θέση κατέχει η οικογένεια όταν αναφερόμαστε στα αίτια της νεανικής παραβατικότητας.

Μια μερίδα κοινωνιολόγων επιστρέφουν στην εξέταση της οικογένειας προκειμένου για την ανεύρεση των βαθύτερων αιτιών που οδηγούν στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς. Επηρεασμένοι από τον Αριστοτέλη, ο οποίος έδωσε έμφαση στην σημασία της σωστής διαπαιδαγώγησης, υποστηρίζουν πως η επίμονη (ιδίως, και αυτή θα έπρεπε να μας ενδιαφέρει) παραβατική δραστηριότητα ενός ατόμου δεν πηγάζει από τις εκάστοτε πολιτισμικές δομές ούτε και από την εκμάθηση κατά τη διάρκεια του συγχρωτισμού με περιθωριακές – παραβατικές ομάδες. Επί της συγκεκριμένης θεώρησης των πραγμάτων συγκλίνουν οι Durkheim, Le Blanc, Novack, Wilson και Hirschi²⁰.

Η έλλειψη αυτοελέγχου, η ανικανότητα χειρισμού αφηρημένων εννοιών, η ασυνέπεια, η αντικοινωνική συμπεριφορά, η υποταγή στην παρόρμηση και η ελλιπής διανοητική και συναισθηματική ανάπτυξη αποτελούν κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα με το νόμο, κυρίως μακροχρόνια. Εμφανίζονται συνήθως όταν το παιδί μεγαλώνει σε ένα παιδαγωγικό κενό, και συμβάλλουν σε μεγάλο ποσοστό στην εμπλοκή του με παραβατικές / παράνομες δραστηριότητες. Η απειθαρχία, η παραμέληση, η οικογενειακή αστάθεια και η παρέκκλιση των γονιών οδηγούν το παιδί σε συμπεριφορικές διαταραχές και

²⁰ Cusson Maurice, 2002 : 148

κατά συνέπεια στην απόδοση μικρής βαρύτητας, έως και ελάχιστης, στην τήρηση των κανόνων²¹.

Οι εκτιμήσεις αυτές δεν παραγνωρίζουν τον σοβαρό ρόλο που διαδραματίζει η ιδιοσυγκρασία του παιδιού. Κατά τους Brennan, Herrnstein, Sampson και Laub, η ελλιπής διαπαιδαγώγηση εμφανίζεται ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες που οι γονείς πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για να προσφέρουν σωστή ανατροφή στο παιδί τους αλλά εκείνο, εξαιτίας του δύσκολου χαρακτήρα του, προκαλεί την γονεϊκή ηθική εγκατάλειψη. Κατά τον Cusson «είναι ευκολότερο να είναι κανείς καλός γονιός με ένα εύκολο παιδί. Στην αντίθετη περίπτωση, τα αποθέματα στοργής, αυστηρότητας, υπομονής και συνέπειας του ενήλικα κινδυνεύουν να εξαντληθούν»²².

Παρ'όλα αυτά, η διαπαιδαγώγηση και η κοινωνικο – οικονομική κατάσταση της οικογένειας μέσα στην οποία ανατρέφεται ένα παιδί, παίζουν πρωταρχικό ρόλο.

Ξεκινώντας από το ζήτημα της διαπαιδαγώγησης, ένα πλήθος αιτιών αναφέρονται ως γεννήτορες παραβατικής συμπεριφοράς²³:

1. η ιδιαίτερα αυστηρή ή σκληρή αντιμετώπιση των παιδιών από τους γονείς με παράλληλη επιβολή συχνών και αυστηρών τιμωριών.
2. οι διαφωνίες των γονέων ως προς τον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους, πράγμα το οποίο οδηγεί το παιδί σε εσωτερικές συναισθηματικές συγκρούσεις και σε ηθική σύγχυση.
3. η υπερπροστατευτική στάση των γονιών ή η εκ διαμέτρου αντίθετη, δηλαδή η απόρριψη, η έλλειψη αγάπης και στοργής, ακόμα η παραμέληση, η κακοποίηση και η άσκηση βίας.
4. η αδυναμία έγκαιρης αντίληψης της παραβατικής η παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς του παιδιού με την παράλληλη υπερβολική αντίδραση και μεγαλοποίηση του γεγονότος μόλις η δραστηριότητα του παιδιού τους γίνει γνωστή (όπως και διαφαίνεται αργότερα μέσα από τις συνεντεύξεις των Επιμελητών Ανηλίκων).
5. η υπερβολική προσφορά καταναλωτικών αγαθών από τους γονείς προς το παιδί, αφαιρεί από αυτό την δυνατότητα να καταλάβει πως οι υλικές παροχές απαιτούν κόπο και προσπάθεια προκειμένου να τις απολαύσει κανείς, ενώ

²¹ Cusson Maurice, 2002 : 148

²² Ο.π : 150

²³ Ο.π : 149

Και επίσης Γεωργούλας Στράτος 2000 : 89-90-91

ταυτόχρονα το κάνουν απαιτητικό και προκαλούν επιθετικές και βίαιες αντιδράσεις με σκοπό να πάρει αυτό που ζητά.

6. η υπέρμετρη ψυχολογική και συναισθηματική εξάρτηση του παιδιού από τους γονείς του, στην καλύτερη εκδοχή εμποδίζει το παιδί από την ωρίμανση και δεν του δίνει περιθώρια να οργανώσει μόνο του τις δραστηριότητές του και κατά συνέπεια να ανεξαρτητοποιηθεί. Υπάρχει όμως και η πιθανότητα το παιδί κάποια στιγμή να επαναστατήσει, να απομακρυνθεί εντελώς από τους γονείς, ενώ δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις στις οποίες οι ανήλικοι φτάνουν στο σημείο να εγκαταλείψουν την οικογενειακή στέγη, διατρέχοντας σοβαρούς κινδύνους για την μελλοντική πορεία τους. (και αυτή η περίπτωση επιβεβαιώνεται από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων)

Υπάρχει όμως και μια δεύτερη οπτική γωνία που έχει να κάνει με τις αντικειμενικές κοινωνικές παραμέτρους της οικογένειας, οι οποίες έχουν τη δύναμη να επηρεάζουν βαθύτατα τον ευαίσθητο ψυχικό κόσμο του παιδιού και να το οδηγούν σε εξίσου επικίνδυνες και παραβατικές συμπεριφορές. Ανάμεσα σε πολλά αίτια, κυρίαρχα αναδεικνύονται η κακή οικονομική κατάσταση των γονιών, η εγκληματική / παραβατική ή παρεκκλίνουσα συμπεριφορά αυτών (πράγμα το οποίο αναπόφευκτα οδηγεί και σε ελλιπή διαπαιδαγώγηση), η ύπαρξη ενός γονιού στην οικογένεια, τα ενδοοικογενειακά προβλήματα, οι συγκρούσεις μεταξύ των γονιών και το διαζύγιο, όπως επίσης και η υιοθεσία²⁴.

Από έρευνες που έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν έχει καταστεί σαφές πως η ύπαρξη και μόνο ενός παράγοντα δεν είναι ικανή να δημιουργήσει παραβατικά παιδιά. Είναι απαραίτητο να συντρέχουν 3 αίτια ή και παραπάνω, ούτως ώστε να νομιμοποιούμε να πούμε πως ένα παιδί βρίσκεται σε ηθικό κίνδυνο. Μεγαλύτερες πιθανότητες έχει να πέσει σε σφάλμα ένα παιδί όταν συνυπάρχουν μέσα στην ζωή του η οικονομική ανέχεια, η κακή διαπαιδαγώγηση από την μεριά των γονιών και η σχολική αποτυχία.²⁵

²⁴ Γεωργούλας Στράτος 2000 : 89-90-91

Και επίσης ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: παράγοντες εγκληματογένεσης

²⁵ David Utting, Jon Bright and Clem Henricson, «Crime and the family. Improving child rearing and preventing delinquency.», Occasional Paper 16, Published by Family Policy Studies Centre, June 1993, <http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>

Αν και τα παιδιά των οποίων οι οικογένειες βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση σίγουρα εμφανίζουν λιγότερες πιθανότητες να παραβούν μελλοντικά το νόμο, ωστόσο η ανέχεια δεν είναι αρκετή για να γεννήσει τέτοιου είδους συμπεριφορές. Απόδειξη αποτελεί το σχετικά πρόσφατο φαινόμενο της αύξησης των γόνων εύπορων και γνωστών οικογενειών της περιοχής του Πειραιά που εντάσσονται σε συμμορίες και προβαίνουν στην διάπραξη ποινικά κολάσιμων πράξεων²⁶.

Επικρατεί επίσης η άποψη πως τα παιδιά τα οποία ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικο – οικονομικές τάξεις και διαβιούν σε υποβαθμισμένες περιοχές είναι κατά κάποιο τρόπο, εξαιτίας της θέσης τους, ήδη στιγματισμένα, γεγονός που προκαλεί την μεροληπτική συμπεριφορά της Αστυνομίας απέναντί τους. Τα συγκεκριμένα παιδιά, λόγω των κοινωνικών χαρακτηριστικών τους, τραβούν σε μεγαλύτερο βαθμό την προσοχή και επίβλεψη των διωκτικών μηχανισμών, αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες σύλληψής τους σε περίπτωση τέλεσης κάποιας παράνομης πράξης.

Αποτελεί διαπιστωμένο γεγονός πάντως (το οποίο βεβαιώνουν οι Επιμελητές) πως όσον αφορά στα σοβαρά αδικήματα, σταματούν να παίζουν οποιοδήποτε ρόλο παράγοντες όπως το χαμηλό εισόδημα και η ύπαρξη ή μη οικογενειακής γαλήνης.

Παρατηρώντας την νεανική παραβατικότητα στον ελληνικό χώρο, διαπιστώνουμε πως τα αίτια της συγκλίνουν με τα προαναφερόμενα. Ανάμεσα σε πολλά αίτια αναφέρονται κυρίως η έντονη επιθυμία απόκτησης ενός αντικειμένου με παράλληλη έλλειψη χρημάτων ή ακόμα και η έλλειψη τροφής, κυρίως όσον αφορά στα παιδιά των μεταναστών (οικονομική ανέχεια). Επίσης, η χρήση κλεμμένων χρημάτων για να παίζουν διάφορα παιχνίδια ή η διάπραξη αδικημάτων με σκοπό να αποδείξουν ότι είναι σημαντικά πρόσωπα (έλλειψη ωριμότητας και ελλιπής μετάδοση αξιών από τους γονείς)²⁷.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως, αν και το είδος της γονικής επιτήρησης σαφέστατα παίζει δραματικό ρόλο, ωστόσο επηρεάζει το παιδί κυρίως κατά το στάδιο της προεφηβικής ηλικίας του και έχει την τάση να μειώνεται με το πέρασμα του χρόνου, όταν αντικαθίσταται από τις επιρροές των συνομηλίκων του. Σύμφωνα με τους ειδικούς, ο ρόλος των γονιών δρα εγκληματοπροληπτικά και φτάνει στο ζενίθ του πριν ακόμα το παιδί κλείσει το 10^ο έτος της ηλικίας του. Όλη η προεργασία πρέπει

²⁶ Δ. ΒΥΘΟΥΛΚΑΣ - Β. ΝΕΔΟΣ - ΜΑΡΙΑ ΤΣΩΛΗ, ΤΟ ΒΗΜΑ, 03-04-2005, Κωδικός άρθρου: B14430A341, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14430&m=A34&aa=1&cookie=,

²⁷ Ο.π

οποσδήποτε να λάβει χώρα το συγκεκριμένο διάστημα, αν θέλουμε να έχουμε αποτελέσματα στο μέλλον²⁸.

Δεκαετίες πριν, ο Παπανούτσος είχε επισημάνει τους κινδύνους που έκρυβε για τα παιδιά η διάλυση της ‘πυρηνικής’ παραδοσιακής οικογένειας. Τονίζοντας πως «...κανένα περιβάλλον δεν μπορεί να εξασφαλίσει και να εγγυηθεί την ψυχική ευστάθεια και την πνευματική υγεία του παιδιού όσο η οικογένεια...», ήδη από το 1978 έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου μπροστά στην παραίτηση των μελών της οικογένειας από τις παραδοσιακές λειτουργίες της και την αντικατάστασή τους από τις προσφερόμενες υπηρεσίες των καταστημάτων και των επιχειρήσεων. Η ανάθεση σε τρίτους και εκτός σπιτιού, απλών καθημερινών εργασιών όπως ο καθαρισμός του σπιτιού, το μαγείρεμα, και η ψυχαγωγία, ενείχε κινδύνους για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Η περιγραφή που δίνει αποτελεί αναμφισβήτητα επακριβή απεικόνιση της σημερινής πραγματικότητας :

«...από τότε που με την τεχνολογική πρόοδο, τον θρίαμβο της μηχανής μερίστηκε και διαφοροποιήθηκε η εργασία... η οικογένεια άρχισε να παραιτείται από τις παραδοσιακές λειτουργίες της...από τότε που η γυναίκα ακόμα και παντρεμένη εργάζεται...τα παιδιά από τους πρώτους μήνες της ζωής τους παραδίνονται στους παιδικούς σταθμούς, στο νηπιαγωγείο και αργότερα στο σχολείο...το εστιατόριο αντικαθιστά την σπιτική κουζίνα...το νοικοκύρεμα το έχουν αναλάβει τα ραφεία, τα πλυντήρια, τα καθαριστήρια...και η περίθαλψη στα νοσοκομεία και στους οίκους ευγηρίας. Όσο για την ψυχαγωγία, όταν βραδιάσει ή τα σαββατοκύριακα τρέχουν όλοι να εγκαταλείψουν την εστία, σχεδόν πανικόβλητοι, για κέντρα διασκέδασεων ή για τη δήθεν εξοχή...τα διαζύγια πληθαίνουν...τα παιδιά απομακρύνονται από το σπίτι πριν καλά καλά ενηλικιωθούν...*Αν σε όλες τις άλλες λειτουργίες της μπορεί να αντικατασταθεί με άλλου είδους κοινωνικές υπηρεσίες, καμιά άλλη αρχή ή οργάνωση δεν είναι δυνατόν να την αναπληρώσει στην αγωγή των παιδιών...*»²⁹

²⁸ David Utting, Jon Bright and Clem Henricson, «Crime and the family. Improving child rearing and preventing delinquency.», Occasional Paper 16, Published by Family Policy Studies Centre, June 1993, <http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>

²⁹ Παπανούτσος Ε.Π, 1997, 19^η Έκδοση : 262-264

γ. Η επιρροή των ΜΜΕ και η συμβολή τους στην προτροπή υιοθέτησης παραβατικής συμπεριφοράς.

Ο άνθρωπος, κατά γενική παραδοχή, είναι μιμητικό όν. Κατά τη διάρκεια της βρεφικής, νηπιακής και παιδικής ηλικίας, ο μιμητισμός είναι το χαρακτηριστικό εκείνο που μας κάνει να μαθαίνουμε πώς να μιλάμε, πώς να τρώμε, πώς να περπατάμε, πώς να ντυνόμαστε και γενικά πώς να συμπεριφερόμαστε, ακολουθώντας τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες. Κυρίως τα βρέφη, αλλά και τα παιδιά, λατρεύουν να παρατηρούν τους ανθρώπους γύρω τους και κατόπιν να επιλέγουν και να υιοθετούν στοιχεία από αυτούς.

Ένα μεγάλο μέρος του ελεύθερου χρόνου των παιδιών (κυρίως αυτών που διαβιούν στις πόλεις), αφιερώνεται στην παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων. Η δραστηριότητα αυτή είναι ιδιαιτέρως αγαπητή στις μικρές ηλικίες εξαιτίας της συνεχούς εναλλαγής εικόνων αλλά και του γεγονότος ότι τους δίνεται η ευκαιρία να επιδοθούν σε μια από τις αγαπημένες τους ασχολίες : αυτή της παρατήρησης άλλων ανθρώπων.

Καθώς μια σημαντική μερίδα του τηλεοπτικού κοινού απαρτίζεται από παιδιά και εφήβους, κρίνεται απαραίτητη η σύσταση κανόνων και νόμων για την προστασία τους. Έτσι και στην χώρα μας, ο νόμος 2328/1995 απαρτίζεται από διατάξεις απαγορευτικές της μετάδοσης προγραμμάτων που μπορεί να βλάψουν τους ανήλικους από σωματικής, νοητικής και ηθικής πλευράς. Ορίζονται συγκεκριμένες ώρες αναμετάδοσης προγραμμάτων που περιλαμβάνουν πορνογραφικές σκηνές ή σκηνές άσκοπης βίας, όπως και χρονικοί περιορισμοί όσον αφορά τις διαφημίσεις. Η διακοπή παιδικών προγραμμάτων για διαφημίσεις απαγορεύεται ενώ δεν επιτρέπονται όσες έχουν ως αντικείμενό τους την προώθηση αλκοολούχων ποτών, προϊόντων καπνού, όπλων, και φαρμάκων. Οι υπεύθυνοι των ειδησεογραφικών προγραμμάτων υποχρεούνται να απέχουν από την δραματοποίηση των γεγονότων και από την απεικόνιση φυσικών σκηνών βίας (αν αυτό δεν είναι απαραίτητο για την άρτια πληροφόρηση των τηλεθεατών)³⁰.

Όσον αφορά στην επίδραση που ενδεχομένως ασκούν τα ΜΜΕ, και κυρίως η τηλεόραση, στους τηλεθεατές και κατά συνέπεια και στα παιδιά, οι απόψεις διαφέρουν, με κυρίαρχες 4 θεωρίες³¹ : την θεωρία της κάθαρσης και της αναστολής,

³⁰ Καμαριανός Ιωάννης 2005: 155

³¹ Λαμπροπούλου Έφη, 1999, Β' Έκδοση : σελ. 63 έως και 76

την θεωρία της διέγερσης, την υπόθεση της εκμάθησης και την υπόθεση του εθισμού.

Η υπόθεση της κάθαρσης έχει τις ρίζες της στις περί θεάτρου απόψεις του Αριστοτέλη, σύμφωνα με τις οποίες οι τραγωδίες ασκούσαν θετική επίδραση στους θεατές, προσφέροντάς τους την ευκαιρία να εκτονώσουν τα αρνητικά συναισθήματά τους και να εξαγνιστούν. Το ίδιο υποστηρίχθηκε από πολλούς ότι συμβαίνει με την τηλεόραση. Εκφράστηκε η γνώμη πως η εξ αποστάσεως, συναισθηματική συμμετοχή σε πράξεις βίας και γενικότερα σε επιθετικές συμπεριφορές προσφέρει στον θεατή την ευκαιρία να απαλλαγεί από παρεμφερείς επιθυμίες. Η θεωρία, αν και δεν αποδείχτηκε ποτέ εμπειρικά, εξακολουθεί να υποστηρίζεται και σήμερα, κατά την άποψή μας κυρίως από ανθρώπους των οποίων η δουλειά έχει να κάνει με την αναπαραγωγή και τηλεοπτική μετάδοση σκηνών βίας.

Σύμφωνα με την θεωρία της διέγερσης, τα τηλεοπτικά προγράμματα επηρεάζουν τους τηλεθεατές και μπορούν να τους οδηγήσουν σε υιοθέτηση επιθετικής ή και βίαιης συμπεριφοράς, υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Η επιβράβευσης της χρήσης βίας στην τηλεόραση, ή η χρήση αυτής από τους 'καλούς' χαρακτήρες των ταινιών, ωθεί το άτομο να χρησιμοποιήσει περισσότερη βία στην καθημερινή του ζωή, σε περίπτωση που προκύψει ένα γεγονός που προκαλεί απογοήτευση. Με άλλα λόγια, η τηλεοπτική προβολή βίας που προκύπτει όταν υπάρχει δίκαιος λόγος, δικαιολογεί στις συνειδήσεις των τηλεθεατών την επιθετικότητα και τους παροτρύνει να φερθούν αναλόγως στις προσωπικές τους υποθέσεις. Ωστόσο, και αυτή η θεωρία, κατόπιν ερευνών, δεν στάθηκε δυνατό να επιβεβαιωθεί.

Για τους οπαδούς της θεωρίας του εθισμού, η συνεχής τηλεοπτική προβολή σκηνών βίας προκαλεί σταδιακή αναισθητοποίηση και αδιαφορία στο άτομο όταν αυτό βρίσκεται ενώπιον παρόμοιων αλλά πραγματικών γεγονότων. Και πάλι εδώ οι έρευνες δεν κατάφεραν να επιβεβαιώσουν την υπόθεση. Όμως, οι θεωρητικοί επιμένουν πως ο εθισμός στην προβαλλόμενη, από τα ΜΜΕ, βία λαμβάνει χώρα με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους:

Κατ'αρχήν, με την ελαχιστοποίηση της έντασης της γενικής ενεργοποίησης του σώματος όταν το άτομο γίνεται μάρτυρας κάποιου βίαιου γεγονότος (π.χ ταχυκαρδία).

Δεύτερον, η συστηματική απευαισθητοποίηση που τελείται κατά την διάρκεια παρακολούθησης επιθετικών συμπεριφορών και την παράλληλη σύνδεσή της με πράξεις της καθημερινότητας και της οικογενειακής ζωής (λήψη τροφής). Αυτό έχει

ως αποτέλεσμα την σταδιακή χαλάρωση μπροστά σε προγράμματα που ενέχουν βία, ειδικά για τα παιδιά, εκτός και αν οι μεγαλύτεροι τους επισημάνουν τον χαρακτήρα της προβαλλόμενης πράξης κρίνοντας την αρνητικά.

Μια άλλη συνέπεια είναι και η άρνηση παροχής βοήθειας σε συνανθρώπους, σε περίπτωση δύσκολων καταστάσεων, ως αποτέλεσμα πρόκλησης απάθειας και ψυχρότητας εξαιτίας της χρόνιας έκθεσης σε βίαια θεάματα. Τέλος, ενδέχεται η υπερβολική παρακολούθηση των εν λόγω προγραμμάτων να προκαλέσει τέτοιου είδους εθισμό και απευαισθητοποίηση στο τηλεοπτικό κοινό ώστε η πρόκληση συγκίνησης να είναι δυνατή μόνο με την προβολή όλο και περισσότερο βίαιων σκηνών στην τηλεόραση.

Κατά τον Bandura³², υποστηρικτή της θεωρίας της εκμάθησης, οι άνθρωποι δεν έχουν κάποιο έμφυτο ένστικτο που τους οδηγεί σε βίαιες πράξεις, αλλά η συμπεριφορά τους αυτή είναι μάλλον προϊόν παρατήρησης άλλων ανθρώπων και μάθησης της βίας από αυτούς. Αν και η επιρροή, κυρίως στους νέους ανθρώπους, δεν είναι έκδηλη, παρ'όλα αυτά είναι δυνατόν να κάνει την εμφάνισή της όταν το άτομο προσδοκά σε κάτι, όταν περιμένει ότι έχει να κερδίσει κάτι από την χρήση βίας.

Ωστόσο, ο Bandura και οι συνεργάτες του διαπίστωσαν κατόπιν εμπειρικών ερευνών ότι η επιβράβευση ή αντίθετα η τιμωρία της βίαιης πράξης, επηρεάζει και τον τρόπο που θα συμπεριφερθεί το παιδί μετά την παρακολούθηση ενός αντίστοιχου προγράμματος. Όταν, για παράδειγμα, η επιθετική συμπεριφορά επικρινόταν, τύχαινε τιμωρίας ή δεν είχε επιτυχή έκβαση, τα παιδιά ήταν λιγότερο πρόθυμα να ακολουθήσουν το συγκεκριμένο πρότυπο. Στην περίπτωση όμως που η βίαιη πράξη παρέμενε ατιμώρητη ή επιβραβευόταν, το ποσοστό μίμησης από τους νέους τηλεθεατές αυξανόταν σημαντικά. Παρ'όλα αυτά, έγινε φανερό πως ακόμα και τα παιδιά που είχαν παρακολουθήσει την αποδοκιμασία και τιμωρία της επιθετικής πράξης, σε σημαντικό ποσοστό την μιμήθηκαν με μια χρονική καθυστέρηση σε σχέση με αυτά της πρώτης περίπτωσης. Και πάλι όμως, είναι αποδεκτό από τους ερευνητές πως ο βαθμός στον οποίο θα επηρεαστεί το νεαρό άτομο εξαρτάται από την ποιότητα του προγράμματος και από την πνευματική του ωριμότητα (στην περίπτωση των παιδιών δεν μπορούμε να μιλάμε με ασφάλεια για κάτι τέτοιο), αλλά πολύ περισσότερο από το είδος των σχέσεών του με το οικογενειακό του περιβάλλον. Ωστόσο, πειράματα τα οποία διεξήχθησαν απέδειξαν τελικά πως η επιθετικότητα στα

³² Λαμπροπούλου Έφη, 1999, Β' Έκδοση : 73

παιδιά αυξάνεται υπερβολικά μετά την παρακολούθηση σκηνών βίας. Όχι μόνο αυτό, αλλά και δεν μπορούμε να ξέρουμε σε ποια στιγμή το παιδί θα προχωρήσει στην υλοποίηση των όσων παρακολούθησε από την τηλεόραση. Η ταύτιση εξάλλου και το ενδεχόμενο μίμησης εξαρτώνται, κατά την E.E Maccoby, από την αληθοφάνεια της σκηνής που απεικονίζεται και από την έκταση του χρόνου τηλεθέασης. Όση περισσότερη ώρα βλέπει ένα παιδί τηλεόραση τόσο περισσότερο πιστεύει ότι βρίσκεται μέσα στην πραγματικότητα, ενώ στην ουσία χάνει την επαφή του με αυτή³³.

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός, πως το παιδί, στερούμενο κριτικής ικανότητας και πνευματικής ωριμότητας, ξοδεύοντας αρκετή από την ελεύθερη ώρα του μπροστά στον τηλεοπτικό δέκτη, και ωθούμενο από μια έμφυτη τάση μίμησης, επηρεάζεται άμεσα από τα τηλεοπτικά προγράμματα και αφομοιώνει πολλές φορές μηνύματα που ενδεχομένως να μετατρέψουν το ίδιο σε δράστη βίαιων πράξεων.

Οι εταιρείες και οι διαφημιστές, εμμέσως παραδέχονται το παραπάνω γεγονός, όταν ευθαρσώς ομολογούν πως στόχος τους είναι ο παιδικός πληθυσμός, τον οποίο πρέπει να δουν ως μελλοντικό αγοραστικό κοινό και κατά συνέπεια οφείλουν να εκπαιδεύσουν ανάλογα. Αυτό που προσβλέπουν να μεταχειριστούν είναι η ‘πλαστικότητα’ της παιδικής συμπεριφοράς, η οποία διαμορφώνεται με στρατηγική και την χρήση των κατάλληλων μηνυμάτων μέσω της τηλεόρασης. Ωστόσο, είναι έτοιμοι να αναδιπλώσουν την θέση τους προκειμένου να δικαιολογήσουν την προώθηση, για παράδειγμα, πολεμικών παιχνιδιών. Σε αυτήν την περίπτωση, υποστηρίζουν ότι το παιδί βιώνει την επιρροή του μηνύματος αντίστροφα. Και ενώ το πολεμικό παιχνίδι σαφώς και παροτρύνει άμεσα στην χρήση της βίας, αυτοί διατείνονται πως αντιθέτως εκτονώνει το παιδί από τα βίαια ένστικτά του και το διαμορφώνει σε φιλειρηνικό πολίτη!

Όσον αφορά πάλι την αναμετάδοση ταινιών που περιέχουν βία, σαφώς και θα χρησιμοποιηθούν τρόποι για να κάνουν ελκυστική την πρόταση ούτως ώστε να εξασφαλιστούν τα επιθυμητά ποσοστά τηλεθέασης. Είναι αναγκαίο να καλλιεργηθεί η προτίμηση του θεατή, και του παιδιού φυσικά, ούτως ώστε να αναπτύξει αυτός ένα ενδιαφέρον και μια κλίση προς το προσφερόμενο θέαμα. Γιατί, αν δεν απολαμβάνει αυτό που του προσφέρουν, τότε πολύ απλά θα κλείσει τον δέκτη του...

³³ Καμαριανός Ιωάννης 2005: 294

Δυστυχώς, παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει προκειμένου να περιοριστεί η προβολή βίας και άλλων ακατάλληλων θεαμάτων σε ώρες που δεν υπάρχει παιδικό τηλεοπτικό κοινό, τουλάχιστον στην χώρα μας, κρίνουμε ότι δεν έχουν αποδώσει καρπούς. Η εμφάνιση της ιδιωτικής τηλεόρασης συνέβαλε κατά πολύ στην ‘απελευθέρωση’ της ποιότητας των προγραμμάτων. Το αποτέλεσμα είναι ότι πλέον μπορεί κανείς να παρακολουθήσει ανά πάσα στιγμή σκηνές με βίαιο ή γενικά ακατάλληλο περιεχόμενο για τα παιδικά μάτια, από τις μεσημεριανές ακόμα ώρες κυρίως του σαβ/κου.

Μοναδική λύση και πολιτική πρόληψης δεν μοιάζει να είναι παρά η μέριμνα των γονιών σχετικά με τα προγράμματα τα οποία παρακολουθεί το παιδί τους. Καθότι τα παιδιά δεν έχουν, όπως προείπαμε, την ικανότητα να διαχωρίζουν ξεκάθαρα μέσα στο μυαλό τους την προβαλλόμενη σκηνή της τηλεόρασης από την πραγματικότητα, και εφόσον δεν έχουν αναπτύξει ακόμα σαφή κριτήρια περί του τι είναι λάθος και τι σωστό, κρίνεται απαραίτητο η τηλεθέαση να γίνεται μαζί με τους γονείς, οι οποίοι θα αναλάβουν τον ρόλο του σχολιαστή και επικριτή³⁴. Μόνο έτσι μπορούμε να εξασφαλίσουμε, κατά το μέτρο του δυνατού, ότι τα νεαρά άτομα θα οδηγηθούν στις σωστές επιλογές και αναλόγως θα υιοθετήσουν σύννομες συμπεριφορές και θα απορρίψουν την βίαιη, παράνομη ή παραβατική δραστηριότητα.

Ακόμα και έτσι, συνεχίζουν να υφίστανται ζητήματα που επιδέχονται ειδικής αντιμετώπισης: Τι μπορούμε να κάνουμε με τα ανομικά συναισθήματα που γεννά στους σημερινούς νέους η αντιπαράθεση μεταξύ της πραγματικότητας και της τηλεόρασης, η οποία επιμένει να προβάλλει κόσμους που διέπονται από άκρατο πλούτο και δύναμη; Ή επιπλέον, πως μπορούμε να προστατέψουμε το υπό διαμόρφωση πνεύμα του παιδιού, του οποίου η περιέργεια και όρεξη για μάθηση και αναζήτηση πέφτει σε λήθαργο ενώπιον μιας τηλεόρασης που ξέρει τα πάντα και του προσφέρει τα πάντα πριν αυτό να αναρωτηθεί καν; Η απάντηση μοιάζει να είναι μια: η απομάκρυνση των νεαρών ατόμων από τους τηλεοπτικούς δέκτες, με την σωστή διαχείριση του ελεύθερου χρόνου τους και την ενασχόληση με δημιουργικές δραστηριότητες.

³⁴ Βλ. σχετικά Καμαριανός Ιωάννης 2005 : κεφ. 87 σελ. 358

δ. Ο ρόλος του σχολείου στην διαμόρφωση σύννομης ή έκνομης συμπεριφοράς

Ποιος είναι ο ρόλος που καλείται να παίξει στη σημερινή εποχή το σχολείο και ποια η στάση που τελικά κρατάει απέναντι στις ανάγκες και τα προβλήματα των παιδιών, τα οποία οφείλει να προστατεύσει?

Δυστυχώς, το σχολείο στις μέρες μας από χώρος μετάδοσης γνώσεων, καλλιέργειας και ανάπτυξης του πνεύματος, έχει μεταμορφωθεί σε εργαλείο μαζικής παραγωγής μελλοντικών πειθήνιων, υπάκουων και απαθών πολιτών. Το εκπαιδευτικό σύστημα, παρά τις επισημάνσεις που έχουν γίνει κατά καιρούς και τις προσπάθειες αναμόρφωσής του, συνεχίζει να προσβλέπει στην διδασκαλία συγκεκριμένης ποσότητας και ποιότητας ύλης, με μόνο σκοπό την προετοιμασία του μαθητή για την είσοδό του σε κάποιο ανώτερο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Η αποσπασματική επιλογή αντικειμένων προς αφομοίωση δεν επιτρέπει στους διδασκόμενους τον σχηματισμό μιας πλήρους εικόνας της πραγματικότητας, παρά προσφέρει περιορισμένα κομμάτια – εκφάνσεις της. Αυτός ο κατακερματισμός της γνώσης προκαλεί την αποξένωση του παιδιού όχι μόνο από την κοινωνία μέσα στην οποία ζει και κινείται, όχι μόνο από το φυσικό του περιβάλλον και γενικότερα τον κόσμο γύρω του, αλλά και από τον ίδιο του εαυτό. Δεν είναι δυνατόν το νεαρό άτομο να συνθέσει μια σαφή εικόνα του εαυτού του και να κατανοήσει ερωτήματα που το απασχολούν, όπως την ταυτότητά του, την προέλευσή του και τους προορισμούς (επαγγελματικούς, προσωπικούς), που θέλει να θέσει ως στόχους για την ενήλικη ζωή του.

Ο τρόπος διδασκαλίας, παρωχημένος, αναχρονιστικός και άκαμptos, δεν επιτρέπει παρά την χρήση συγκεκριμένων μεθόδων, λεξιλογίου και ποσότητας πληροφοριών, αφήνοντας από ελάχιστα έως και καθόλου περιθώρια για την εισαγωγή καινοτομιών από τους δασκάλους. Πέρα από αυτό, η καθημερινότητα και η επανάληψη των ίδιων πραγμάτων αφαιρεί από τους διδάσκοντες κάθε όρεξη για να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να επιφέρουν δημιουργικές αλλαγές στον τρόπο που εργάζονται.

Επιπλέον, η εργασία του εκπαιδευτικού έχει εδώ και χρόνια χάσει το κύριο χαρακτηριστικό της γνώρισμα, αυτό του λειτουργήματος, αποτελώντας αποκλειστικά λύση επαγγελματικής αποκατάστασης. Η πλειοψηφία των ανθρώπων που επιλέγει να ασχοληθεί με το αντικείμενο το κάνει καθαρά για βιοποριστικούς λόγους, ενώ η στάση που κρατάει απέναντι στην δουλειά είναι αυστηρά επαγγελματική. Έχει παρέλθει ανεπιστρεπτή η εποχή κατά την οποία ο διδάσκων έπαιζε κυρίως έναν

ηθικοπλαστικό, συμβουλευτικό ρόλο. Και είναι αμφίβολο επίσης κατά πόσον οι ίδιοι οι γονείς θα επιθυμούσαν κάτι τέτοιο πλέον από τους δασκάλους των παιδιών τους.

Αναδύεται έτσι μια εκφυλισμένη, αλλοτριωμένη μορφή του εκπαιδευτικού συστήματος το οποίο, κατασκευάζοντας την ιδέα του ‘μέσου’ μαθητή (πως μπορεί να υπάρξει αυτό εφόσον το κάθε παιδί έχει τις ιδιαιτερότητές του;), οργανώνει μαζικά την γνώση, και προσβλέπει στην μαζική, σχεδόν εργοστασιακή, παραγωγή μονάδων εργασίας.

Εντός του σχολείου δεν αναγνωρίζεται κανενός είδους διαφορετικότητα. Ξαφνιάζει η ανελευθερία που επικρατεί, η καταστολή του αυθορμητισμού, της δημιουργίας και της ανάπτυξης κριτικού πνεύματος. Η αφαίρεση του δικαιώματος άρθρωσης διαφορετικής γνώμης, η άνευ λόγου / μη λειτουργική αποστήθιση (παπαγαλία) των θεωρητικών μαθημάτων, η απαγόρευση πρωτοβουλίας και χρήσης διαφορετικού τρόπου έκφρασης (για παράδειγμα στο μάθημα της έκθεσης αυστηρή τήρηση κανόνων σύνθεσης του κειμένου), όλα τα παραπάνω πλάθουν άγονα πνεύματα, στερημένα για πάντα από την ικανότητα της πρωτοτυπίας, της δημιουργίας, της κριτικής και της αντίδρασης³⁵.

Μόνο λίγοι μαθητές καταφέρουν να προσαρμοστούν σε αυτό το εκπαιδευτικό καλούπι. Είναι αυτοί οι ‘υποσχόμενοι’ μαθητές, στους οποίους επικεντρώνουν οι διδάσκοντες, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά αφήνονται στην κυριολεξία στην τύχη τους. Αυτή η άτυπη, αλλά καθόλου συγκαλυμμένη, απόρριψη αντιμετωπίζεται από πολλούς μαθητές με την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς εντός του σχολικού περιβάλλοντος, την ειρωνική έως και προσβλητική αντιμετώπιση που επιφυλάσσουν για το διδάσκον προσωπικό, ακόμα και με ξυλοδαρμούς μεταξύ των συνομηλίκων. Οι βανδαλισμοί της σχολικής περιουσίας συμπυκνώνουν μέσα τους όλη τη δυσaréσκεια και τα εχθρικά συναισθήματα του μαθητή απέναντι στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Τι άλλο μένει να διδάξει το σχολείο; Για όσους δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του ‘καλού’ μαθητή αλλά επιθυμούν να επιτύχουν τους στόχους που αυτό θέτει και επιτάσσει, η οδός μοιάζει να είναι αυτή της υποκρισίας, της εξαπάτησης, της επιδίωξης στόχων με δόλια μέσα. Με έμμεσο αλλά σαφή τρόπο, από μικρή ηλικία τα παιδιά μαθαίνουν ότι μπορούν να αποκομίσουν καρπούς από την καταστρατήγηση των κανόνων και την παραπλάνηση αυτών που τα ελέγχουν (εν προκειμένω, τους δασκάλους τους):

³⁵ Σχετικά με τον προβληματικό χαρακτήρα του σχολείου βλ. Κουράκης, 1999 : σελ. 77 έως και 93

«Επιδιώκοντας κατ' όνομα την πειθαρχία, στην πραγματικότητα εκτρέφουν την αδιαφορία, τη λούφα, την αντιγραφή, την αντίσταση, τη θεατρική ψευδοσυμμετοχή και τη μετασημασιολόγηση. Το μόνο σίγουρο πράγμα που μαθαίνει το παιδί στο σχολείο είναι ότι τους κανονισμούς αυτούς μπορεί και αυτός, όπως ακριβώς βλέπει να κάνουν οι γονείς του, να τους μεταστρέψει, να τους παρακάμψει, να τους καταστρατηγήσει, προς όφελός του. Μαθαίνει δηλαδή ότι αν δεν θέλει να χάσει, πρέπει και αυτός, από τώρα, να ασκηθεί στην εξαπάτηση, να μαθητεύσει στο ψεύδος, να κρύψει και να κρυφτεί, να παραστήσει κάτι που δεν θέλει και δεν νιώθει, και να αποσιωπήσει εκείνο που νιώθει και δεν μπορεί να ονοματίσει. Και μαθαίνει κυρίως ότι οι κανονισμοί και οι κανόνες έχουν φτιαχτεί από τους άλλους, υπέρ των άλλων και χάριν των άλλων. Καλείται να επιβιώσει και να διακριθεί ως μόνος.»³⁶

Και έχοντας μάθει να πράττει με αυτόν τον τρόπο μέσα στο περιβάλλον του σχολείου, τίποτα δεν θα εμποδίσει το παιδί να συμπεριφερθεί αναλόγως και στις εξωσχολικές του συναλλαγές και δραστηριότητες, καταπατώντας κανόνες και νόμους με σκοπό να πάρει αυτό που επιθυμεί κάθε φορά.

Η εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς των μαθητών στον ελληνικό χώρο ξεπερνά κατά πολύ αυτήν των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών (διπλάσια ή και πολλαπλάσια), και σύμφωνα με συμπεράσματα ερευνών «βρίσκεται σε έξαρση». Παρ'όλα αυτά, η εκτίμηση των αιτιών αυτής της σημαντικής στατιστικής δυσχεραίνεται από την έλλειψη λεπτομερών συγκριτικών στοιχείων που να προέρχονται από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.³⁷

³⁶ Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, «Το παιχνίδι των ψευδών κανονισμών», ΤΟ ΒΗΜΑ, 10-11-1996, κωδικός άρθρου **B12402B021**, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=12402&m=B02&aa=1&cookie

³⁷ Κουράκης, 1999 : 93

Κεφάλαιο II: η χάραξη πολιτικής πρόληψης

1. Η χάραξη πολιτικής πρόληψης ενάντια στη νεανική παραβατικότητα

α) Η ανάγκη σωστού σχεδιασμού και διεξαγωγής επιστημονικών ερευνών:

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις που προαναφέρθηκαν λαμβάνονται υπ' όψιν στην περίπτωση χάραξης πολιτικής ενάντια στη νεανική παραβατικότητα. Ωστόσο, λίγα μπορούν να προσφέρουν άνευ επιστημονικής επεξεργασίας εφόσον καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες μιας συνεχούς αλλαγής του κοινωνικού πλαισίου και των συνθηκών ζωής. Τα αίτια που ευθύνονται για την εμφάνιση ή αύξηση του φαινομένου σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο μπορούν κάλλιστα να απουσιάζουν αν αλλάξουμε την χώρα ή την στιγμή.

Πριν ακόμα ξεκινήσει ο σχεδιασμός προγραμμάτων πρόληψης / αντιμετώπισης, είναι επιβεβλημένη η διεξαγωγή σοβαρών επιστημονικών ερευνών με σκοπό τον εντοπισμό των αιτιών σε δεδομένο κοινωνικό πλαίσιο. Δυστυχώς, ο τομέας εμπειρικών ερευνών επί του θέματος που μας απασχολεί υποφέρει από μεγάλες ελλείψεις σε πολλές προηγμένες χώρες³⁸ (στις χώρες της Ευρώπης και της Η.Π.Α., γεγονός απαγορευτικό για συντονισμένες προσπάθειες πρόληψης και ίασης του φαινομένου).

Πέρα από τις τυχόν δυσκολίες, ενδείκνυται η διεξαγωγή μακροχρόνιων εμπειρικών ερευνών σε συνεργασία με οικογένειες των οποίων τα παιδιά βρίσκονται ακόμα σε μικρή ηλικία. Αυτό διασφαλίζει στους ερευνητές την δυνατότητα να παρατηρούν επί μακρό χρονικό διάστημα τις αλλαγές στην συμπεριφορά των ανηλίκων καθώς μεγαλώνουν, όπως επίσης και την επίδραση που έχουν επάνω τους τα διάφορα οικογενειακά συμβάντα. Αρκετές έρευνες αυτού του είδους έχουν διεξαχθεί κατά καιρούς στη Βρετανία, με χρήσιμα συμπεράσματα για την σχέση μεταξύ εγκλήματος και οικογένειας, που παρατηρούνται όχι μόνο στην αυτή χώρα αλλά και σε πολλές άλλες Ευρωπαϊκές³⁹.

³⁸ Dietrich Oberwittler, Deutsches Institut für Urbanistik, 2005, «The Development of Crime and the Fear of Crime in Germany - Consequences for Crime Prevention»

http://www.difu.de/index.shtml?publikationen/dfk/en/03_1/03_1_oberwittler

³⁹ David Utting, Jon Bright and Clem Henricson, «Crime and the family. Improving child rearing and preventing delinquency.», Occasional Paper 16, Published by Family Policy Studies Centre, June 1993, <http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>

Ένα ερώτημα που θα μπορούσε επίσης να απαντηθεί μέσα από την εμπειρική έρευνα είναι η εξακρίβωση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων πρόληψης με σκοπό την ανακάλυψη τυχόν ανεπαρκειών τους και την περαιτέρω βελτίωσή τους. Η εκτίμηση των προληπτικών μέτρων είναι ιδιαίτερα δυσχερής, από την άποψη ότι πολλές φορές είναι ρευστά τα όρια μεταξύ της επιρροής που ασκούν τα μέτρα και της επίδρασης των εξωτερικών παραγόντων. Μια λύση στο πρόβλημα αποτελεί η επιλογή πειραματικών ομάδων και ομάδων ελέγχου (αυτές οι τελευταίες καλό είναι να επιλέγονται τυχαία) με σκοπό τη συλλογή στοιχείων πριν την εφαρμογή και μετά το πέρας του εκάστοτε προγράμματος. Με αυτόν τον τρόπο, έχοντας μια σχεδόν πλήρη άποψη περί της εικόνας που παρουσιάζει ο ανήλικος πριν την λήψη των προληπτικών μέτρων και συγκρίνοντας τις δύο ομάδες, είναι δυνατό να απομονώσουμε κατά μεγάλο μέρος τις εξωτερικές επιρροές που δέχεται το άτομο και να προβούμε στην αξιολόγηση της πολιτικής που εφαρμόστηκε.

Δυστυχώς, τέτοιου τύπου έρευνες όπως οι προαναφερθείσες είναι όχι μόνο χρονοβόρες αλλά και ιδιαίτερος δαπανηρές. Αυτό έχει συμβάλλει, όπως ελέγχθη και προηγουμένως, στο να εγκαταλειφθεί κατά μεγάλο μέρος η προσπάθεια διεξαγωγής τους σε πολλές χώρες με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε μέχρι σήμερα στον πειραματισμό και στην προχειρότητα όσον αφορά στην λήψη προληπτικών μέτρων.

β) Προϋποθέσεις / βάσεις και εμπόδια στο δρόμο για τον σχεδιασμό αποτελεσματικής πολιτικής πρόληψης

Το έγκλημα, η παραβατικότητα και γενικότερα οι έκνομες ή αποκλίνουσες συμπεριφορές, αν και διεγείρουν το κοινό αίσθημα και προκαλούν έντονες αρνητικές αντιδράσεις από το κοινωνικό σύνολο, ωστόσο δεν είναι τίποτα άλλο από φυσιολογικά φαινόμενα που απορρέουν από την ανθρώπινη φύση και αποτελούν εκφάνσεις της κοινωνικής πράξης. Ως εκ τούτου οι προσπάθειες καταστολής και αντιμετώπισής τους οφείλουν να εντάσσονται στα πλαίσια της γενικότερης ασκούμενης κοινωνικής πολιτικής και να συνδέονται με διάφορες όψεις του κοινωνικού γίνεσθαι.

Τα αίτια που σχετίζονται με την εκδήλωση παραβατικών φαινομένων στις νεανικές ηλικίες έχουν ως πηγή πλείστα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα και δυσλειτουργίες της σύγχρονης ζωής: Η αστικοποίηση. Η οικονομική κρίση και η

συνεπαγόμενη εξάπλωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που ενέχουν μέσα τους τα στοιχεία της έλλειψης ευκαιριών και της πρόσβασης σε καταναλωτικά αγαθά. Οι γενικότερες κοινωνικές αλλαγές οι οποίες, ειδικά στην εποχή που διανύουμε, λαμβάνουν χώρα πολύ γρήγορα και χωρίς να αφήνουν χρονικά περιθώρια ομαλής προσαρμογής. Το προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον που ενδέχεται να φέρνει αντιμέτωπο τον ανήλικο με ποικίλες δυσχερείς καταστάσεις όπως η παραμέληση, η κακοποίηση, η σκληρή διαπαιδαγώγηση και πειθαρχία, οι ενδοσυζυγικές συγκρούσεις ή ακόμα και οι εγκληματικές δραστηριότητες από την μεριά των ίδιων των γονέων.

Η σκλήρυνση της στάσης του ποινικού δικαίου και των επίσημων φορέων απονομής δικαιοσύνης δεν δύνανται να προσφέρουν αποτελεσματικές λύσεις παρά μόνο να εντείνουν ακόμα περισσότερο το πρόβλημα: η τσιμπίδα του νόμου μεγαλώνει ορθώνοντας επιπλέον εμπόδια στις όποιες προσπάθειες του ανήλικου για ομαλή ένταξη στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο. Πρακτικές αυτού του ύφους στο παρελθόν απέδειξαν ότι αυτό που επιτυγχάνεται είναι η αύξηση του αριθμού των ατόμων που γίνονται αντικείμενο επίσημης μεταχείρισης οι οποίοι, υπό άλλες συνθήκες, θα είχαν περάσει απαρατήρητοι και θα συνέχιζαν μια κατά τα άλλα φυσιολογική ζωή.

Λαμβάνοντας υπόψη τους γενεσιουργούς παράγοντες της νεανικής παραβατικότητας, εύλογα συμπεραίνουμε πως η καταπολέμησή της αποτελεί μέρος της γενικότερης εθνικής και τοπικής πολιτικής που ασκείται ανά κράτος⁴⁰. Τα αίτια που ωθούν τους σημερινούς νέους στην παράβαση των νόμων αποτελούν από μόνα τους ζητήματα που περιμένουν να βρουν την λύση τους. Με λίγα λόγια, η νεανική παραβατικότητα είναι σαφέστατα δευτερογενές πρόβλημα, η μάχη ενάντια του οποίου περνά μέσα από την εξάλειψη άλλων σοβαρών κοινωνικών θεμάτων. Επομένως, τα μέτρα που λαμβάνονται δεν έχουν αποκλειστικό στόχο την πάταξη του εν λόγω φαινομένου αλλά περιστρέφονται γύρω από ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων ποικίλης υφής⁴¹. Αυτά έχουν να κάνουν με

-Την εργασιακή και βιομηχανική πολιτική,

⁴⁰ Michael Hogan, National Overview on Crime Prevention, «Towards a national approach on crime prevention», <http://www.aic.gov.au/publications/proceedings/15/hogan.pdf>

⁴¹ Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice «First Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany», Abridged Version Berlin, July 2001.http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf

- Τον αστικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό,
- Την εκπαίδευση,
- Την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την κοινωνική ενσωμάτωση,
- Την σύσταση κανόνων δεοντολογίας όσον αφορά τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ιδιαίτερος σχετικά με τα προγράμματα των τηλεοπτικών καναλιών και τις επιτρεπόμενες ώρες μετάδοσης ανάλογα με το θέμα της εκπομπής),
- Την σύσταση υπηρεσιών παροχής οικογενειακής στήριξης και στήριξης νέων,
- Τα μέτρα πρόνοιας και φροντίδας περί των αναγκών του παιδικού πληθυσμού,
- Τα προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης νέων στον ελεύθερο χρόνο τους,
- Τα προγράμματα παροχής νομικής βοήθειας και ενημέρωσης για άτομα νεαρής ηλικίας,
- Και τέλος, την υλοποίηση προγραμμάτων πρόληψης σε τοπικό επίπεδο.

Παραδείγματα τέτοιων προγραμμάτων θα παρατεθούν στην συνέχεια.

Ο πολυσχιδής χαρακτήρας της νεανικής παραβατικότητας δεν αφήνει πολλά περιθώρια για πειραματισμούς. Η διατύπωση της φράσης του Sherman “only everything works”⁴² οδηγεί συμπερασματικά στην διαπίστωση της ανάγκης για μια πρωταρχική ίδρυση συμβουλίων πρόληψης, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό την συγκέντρωση και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων φορέων που έως τώρα δρουν μεμονωμένα και αποσπασματικά, άνευ συνεργασίας ή ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ τους. Είναι ατελέσφορος ο κατακερματισμός των προσπαθειών και οι απόπειρες να πληγεί το πρόβλημα επικεντρώνοντας αποκλειστικά σε μια όψη του, πράγμα το οποίο οδηγεί μόνο σε προσωρινή και πρόχειρη συγκάλυψή του.

Δυστυχώς, έως τώρα οι πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί επικεντρώνουν περισσότερο στην τιμωρία παρά στην προσφορά ευκαιριών (μορφωτικών, εργασιακών κλπ) και στην ψυχολογική στήριξη των νέων.

Περαιτέρω, ο διάλογος μεταξύ των διαφόρων φορέων, κρατικών και μη, που δραστηριοποιούνται στον συγκεκριμένο τομέα, είναι από ελάχιστη έως μηδαμινή, πράγμα το οποίο κάνει την ανταλλαγή πληροφοριών αδύνατη και εμποδίζει την ορθή εκτίμηση του φαινομένου. Αυτό με την σειρά του δρα παρεμποδιστικά στην σωστή

⁴² Dietrich Oberwittler, «The Development of Crime and the Fear of Crime in Germany - Consequences for Crime Prevention», 26.11.2004, http://www.difu.de/index.shtml?publikationen/dfk/en/03_1/03_1_oberwittler.shtml

αντιμετώπιση του προβλήματος. Ως αποτέλεσμα, οι κυβερνήσεις των διαφόρων κρατών συνεχίζουν μέχρι και σήμερα να εφαρμόζουν μέτρα έχοντας μια θολή μόνο εικόνα της πραγματικότητας και χωρίς να είναι καλοί γνώστες όλων των εναλλακτικών μέτρων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν. Δεν είναι σπάνιο φαινόμενο εξάλλου, η επίσημη αντεγκληματική πολιτική να διαμορφώνεται κάτω από την επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης που, ως γνωστόν, έχουν την τάση να μεγαλοποιούν και να δραματοποιούν τα πράγματα.

Όμως, ακόμα και με προσεκτική και λεπτομερή σχεδίαση των προληπτικών προγραμμάτων, είναι αμφίβολο κατά πόσο θα αποδώσουν εάν δεν ευδοκιμήσει η συνεργασία με την οικογένεια⁴³. Το οικογενειακό περιβάλλον είναι αυτό με το οποίο συνδέεται στενά ο ανήλικος και πάνω στο οποίο στηρίζεται για την ικανοποίηση των περισσότερων αναγκών του καθώς δεν έχει ακόμα ανεξαρτητοποιηθεί. Αν η οικογένεια δεν επιδείξει την απαιτούμενη διάθεση να γνωστοποιήσει το όποιο πρόβλημά της και να ζητήσει βοήθεια και στήριξη από τους αρμόδιους φορείς, ή αν, σε περίπτωση που το κάνει, αποτύχει να έρθει σε επαφή μαζί τους ή αν δεν γνωρίζει που να απευθυνθεί επειδή οι εκάστοτε υπηρεσίες δεν είναι άμεσα προσβάσιμες, τότε κάθε πολιτική κατά της παραβατικότητας θα αποτύχει παταγωδώς.

Το δίλημμα που τίθεται σε αυτό το σημείο είναι ποιες οικογένειες πρέπει να τύχουν της προσοχής των επίσημων φορέων και ποιες να ενταχθούν σε προγράμματα στήριξης και πρόληψης.

Μια αρχική πρόταση είναι να εστιάσουμε σε συγκεκριμένο αριθμό οικογενειών των οποίων τα παιδιά μπορεί να θεωρηθεί ότι διατρέχουν τον κίνδυνο να παρανομήσουν για διάφορους λόγους. Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι ούτε πρακτικά αλλά και ούτε ηθικά σωστό. Δεν είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ένα παιδί ως πιθανός μελλοντικός παραβάτης βάσει της οικονομικής, μορφωτικής και γενικότερης κοινωνικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται η οικογένειά του. Κάτι τέτοιο όχι μόνο προδιαθέτει ένα παιδί το οποίο δεν έχει διαπράξει τίποτα κακό έως τώρα, αλλά δρα επίσης στιγματιστικά καθώς το μεταχειριζόμαστε ως αυριανό κοινωνικό κίνδυνο και του προσδίδουμε στην ουσία μια ιδιότητα την οποία μπορεί να μην αποκτήσει ποτέ :

⁴³ David Utting, Jon Bright and Clem Henricson, «Crime and the family. Improving child rearing and preventing delinquency.», Occasional Paper 16, Published by Family Policy Studies Centre, June 1993, <http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>

αυτή του παραβατικού. Η στρατηγική αυτή ενέχει μέσα της και το στοιχείο του ρατσισμού εφόσον, εμμέσως πλην σαφώς, υπαινισσόμαστε ότι η νεανική παραβατικότητα οφείλεται σε συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως το μορφωτικό επίπεδο ή η οικονομική κατάσταση της οικογένειας. Όμως, φτωχοί ή ανεκπαίδευτοι γονείς δεν μεγαλώνουν κατ'ανάγκην παραβατικά παιδιά ούτε και μπορούμε να συσχετίσουμε άμεσα την ιδιότητα αυτή με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Τίποτα δεν μας λέει ότι τα παιδιά ευκατάστατων οικογενειών δεν είναι το ίδιο παραβατικά με αυτά των μη προνομιούχων. Απλά τα πρώτα, σε αντίθεση με τα δεύτερα, ενδέχεται να προβαίνουν σε διαφορετικού είδους παράνομες πράξεις, ή ακόμα, χάριν της νομικής βοήθειας που τους προσφέρουν οι γονείς τους, ίσως να μην έρχονται σε άμεση επαφή με την Δικαιοσύνη ή να τυγχάνουν ηπιότερης μεταχείρισης από αυτήν⁴⁴.

Ένας εν μέρει αντικειμενικός τρόπος θα ήταν η εφαρμογή προληπτικών προγραμμάτων και η εγκαθίδρυση σχετικών υπηρεσιών σε υποβαθμισμένες (από άποψη ρυμοτομίας) περιοχές και σε όσες το γενικό σύνολο του πληθυσμού πλήττεται από την φτώχεια και την ανεργία⁴⁵. Η ύπαρξη φορέων αυτού του είδους κοινωνικής πρόνοιας μέσα στις ίδιες τις περιοχές, καθώς επίσης και η μέριμνα για την ενημέρωση του κοινού περί των δραστηριοτήτων τους και των παρεχόμενων υπηρεσιών σίγουρα αποβαίνει περισσότερο αποτελεσματική από την υποκειμενική επιλογή ατόμων τα οποία φέρουν ειδικά γνωρίσματα. Χαρακτηριστική είναι η έκφραση του κ. Αντώνη Αντωνίου, ειδικού συμβούλου της κοινωνικής οργάνωσης Άρσις : «εμείς δεν υποχρεώνουμε κανένα να ενταχθεί στο πρόγραμμα. Ενημερώνουμε για τις δραστηριότητές μας και από εκεί και πέρα λέμε 'είμαστε εδώ αν θέλεις να σε βοηθήσουμε, αν χρειάζεσαι κάτι'.»

Μέριμνα πρέπει να ληφθεί και στον τομέα της περιστασιακής πρόληψης. Η άσκηση κοινωνικής πολιτικής από την μεριά του κράτους, όσο καλά και αν σχεδιαστεί, προσπίπτει στο γεγονός ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες δεν είναι ανεξάντλητες. Σαφώς και τα προβλήματα θα ελαχιστοποιηθούν, ωστόσο δεν θα σταματήσουν να υφίστανται. Είναι απαραίτητο ο κάθε πολίτης να αναλάβει επίσης και την ευθύνη που φέρει περιστασιακά ως υποψήφιο θύμα. Η μείωση των ευκαιριών για διάπραξη κάποιας παράνομης πράξης μέσα από την λήψη διαφόρων μέτρων, μπορεί να αποθαρρύνει πολλούς επίδοξους νεαρούς δράστες από την παράβαση νόμων και

⁴⁴ Ο.π

⁴⁵ Ο.π

κανόνων. Γι' αυτούς τους λόγους είναι σημαντικό η πολιτεία να αναλάβει δράση όσον αφορά την καλύτερη αστυνόμευση περιοχών με αυξημένο δείκτη παραβατικότητας νεαρών δραστών, την βελτίωση του φωτισμού στους δρόμους, την άσκηση στενότερου ελέγχου και την επιβολή περιοριστικών μέτρων σχετικά με τις πωλήσεις όπλων⁴⁶ όπως ακόμα και την ενημέρωση των πολιτών για την προστασία των περιουσιακών τους στοιχείων (αυτοκίνητα, σπίτια) και την σωματικής τους ακεραιότητας.

γ) Ελληνική πραγματικότητα

Παρά τις συνεχείς κρατικές προσπάθειες για την χάραξη πολιτικής, είναι έκδηλη και στην χώρα μας η απουσία της συνεργασίας μεταξύ των κρατικών φορέων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των εθελοντικών ομάδων και γιατί όχι, και της εκκλησίας. Διαπιστώνεται η ανάγκη θέσπισης ενός οργάνου που θα έχει κύριο μέλημά του τον συντονισμό των προαναφερθέντων και την μέριμνα για επαφή και ανταλλαγή επιστημονικής γνώσης με φορείς του εξωτερικού.

Το ζήτημα μέχρι τώρα έχει αντιμετωπιστεί μόνο αποσπασματικά και οι ενέργειες που αφορούν διάφορες όψεις του έχουν διαμοιραστεί σε ποικίλες ομάδες οι οποίες συχνά αγνοούν η μια τις ενέργειες της άλλης :

«Ο τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών του Τμήματος Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης πραγματοποιεί από το 1991, σε συνεργασία με την Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων Θεσσαλονίκης, Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Στήριξης για Κοινωνικά Μειονεκτούντες Εφήβους...

“στα χρόνια που πέρασαν, διαπιστώναμε καθημερινά ότι υπήρχαν τελικά πολλοί που ασχολούνταν με τη νεανική παραβατικότητα, κυρίως στο επίπεδο της πρόληψης : κέντρα κοινωνικής πολιτικής, κέντρα ψυχικής υγιεινής, ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, κέντρα νεότητας, συμβουλευτικοί σταθμοί σε διάφορους δήμους, ιδιωτικές

⁴⁶ δεν είναι αβάσιμο να μιλάμε για έλεγχο πώλησης όπλων ακόμα και στην Ελλάδα, όπου το φαινόμενο δεν είναι εξαπλωμένο. Αντικείμενα τα οποία είναι άκρως επικίνδυνα για την σωματική ακεραιότητα του χρήστη αλλά και των υπολοίπων είναι άμεσα προσβάσιμα ακόμα και από εφήβους 15 με 17 ετών, αρκεί να ξέρουν που να τα αναζητήσουν (μαχαίρια, ‘πεταλούδες’, σουγιάδες και άλλα αιχμηρά αντικείμενα βρίσκονται σε ελεύθερη διάθεση ακόμα και σε κεντρικές και δημοφιλείς για τους νέους περιοχές όπως το Μοναστηράκι)

εταιρείες, ακόμα και διαφορετικά τμήματα του ίδιου Πανεπιστημίου ασχολούνται με το ίδιο εν πολλοίς αντικείμενο, αγνοώντας πλήρως ό,τι γίνεται από τους υπόλοιπους'' (!).⁴⁷

Σαφέστατα η διάσπαση ενεργειών και προσπαθειών είναι αδύνατο να αποφέρει καρπούς, τουλάχιστον σε τέτοιο βαθμό που να μπορούμε να μιλάμε για δυναμική καταπολέμηση του προβλήματος. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το πολύτιμο έργο που προσφέρουν οι διάφορες υπηρεσίες και ομάδες, η προσφορά όμως αυτή έγκειται σε προσωπικό επίπεδο εστιάζοντας απλώς σε μεμονωμένες περιπτώσεις.

Το ζητούμενο εδώ είναι η δημιουργία και επιτυχής λειτουργία δικτύων ανάμεσα στους κοινωνικούς και προνοιακούς φορείς. Στην προσπάθεια θέση έχουν επίσης οι επιχειρηματικοί κύκλοι, τα επαγγελματικά επιμελητήρια, η εκκλησία (όπως αναφέρθηκε και παραπάνω), τα πανεπιστήμια και γενικότερα ο επιστημονικός κόσμος, η τοπική αυτοδιοίκηση, τα ΜΜΕ, οι Δικηγορικοί Σύλλογοι ανά τη χώρα(μέσα από την παροχή νομικών συμβουλών), το Δικαστικό μας σύστημα⁴⁸... η υλοποίηση της πρότασης δεν επιφέρει δυσχέρειες για δύο κυρίως λόγους : πρώτον, το πρόβλημα της νεανικής παραβατικότητας δεν έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις στην Ελλάδα ούτως ώστε να απαιτείται σύνθετη, μακροχρόνια και εξαιρετικά εντατική προσπάθεια για να περιοριστεί. Είναι μάλλον ενδημικό φαινόμενο που εκδηλώνεται μέσα σε λογικά και φυσιολογικά πλαίσια. Κατά δεύτερο λόγο, η μικρή γεωγραφική έκταση της χώρας διευκολύνει την επαφή, την συνεργασία και τον συντονισμό των αρμοδίων, πράγμα το οποίο είναι σχετικά δύσκολο σε μεγάλες χώρες του εξωτερικού (Η.Π.Α, Αυστραλία, Γερμανία, Γαλλία, κλπ).

Επιπροσθέτως, πρέπει να ληφθεί μέριμνα για την κάλυψη σοβαρών ελλείψεων στο υφιστάμενο σύστημα. Η σημερινή πολιτική δεν μπορεί να αποδώσει με δεδομένη την απουσία ειδικευμένης Αστυνομίας Ανηλίκων, ειδικευμένου δικαστή ανηλίκων και το τεράστιο κενό που δημιουργεί η έλλειψη επιστημόνων στον τομέα της στήριξης των νέων αλλά και σε ρόλο συμβούλου κατευθυντήριων γραμμών στο θέμα της πρόληψης.

Αλλά και η ίδια η πολιτική χρίζει άμεσου επανασχεδιασμού και αναθεώρησης. Συχνά τα προνοιακά παράδοξα του συστήματος φέρνουν τους πολίτες σε αμηχανία και οδηγούν σε αδιέξοδα τα οποία μπορούν να προσπελαστούν μόνο με ριζικές

⁴⁷ Virtual School, The sciences on Education online, Τόμος 1, τεύχος 2, Αύγουστος 1998, Παύλου Μίλτος(1998), "Προγράμματα κατάρτισης και στήριξης κοινωνικά μειονεκτούντων εφήβων. Οι φορείς- ο συμβουλευτικός σταθμός ΑΠΘ- ΕΠΑΘ", <http://www.auth.gr/virtualschool/1.2/Programms/Pavlou.html>

⁴⁸ Γεωργούλας Στράτος, 2000 : 176

αλλαγές. Για παράδειγμα, οι Οργανισμοί Λειτουργίας Κρατικών Ιδρυμάτων δύνανται να φιλοξενήσουν στις στέγες τους παιδιά τριών ηλικιακών κατηγοριών : από την βρεφική ηλικία (νεογέννητα) έως και 4 ετών, από 4 έως και 14, και από 18 ετών και άνω⁴⁹. Κανένας λόγος δεν γίνεται για τα παιδιά που βρίσκονται μεταξύ του 14^{ου} και του 18^{ου} έτους της ηλικίας τους, περίοδος η οποία κρίνεται ιδιαίτερα κρίσιμη στην ζωή ενός ανθρώπου, αφού είναι αυτή κατά την οποία εκδηλώνονται εντονότερες τάσεις παραβατικής συμπεριφοράς...

Προς το παρόν θα αναφερθούμε εν συντομία σε μερικά προληπτικά προγράμματα που σημείωσαν επιτυχία στο εξωτερικό αλλά και στην χώρα μας.

2. Υλοποίηση προγραμμάτων – Εκτίμηση προσπαθειών και αποτελέσματα

α. Σχολικό Πρόγραμμα για παιδιά νηπιακής ηλικίας (High/scope Perry Preschool Project)⁵⁰

Πρόκειται για σχολικού τύπου πρόγραμμα το οποίο ετέθη σε εφαρμογή το 1962 στις Η.Π.Α και στόχευε στην εκπαίδευση παιδιών μικρής ηλικίας, μεταξύ 3 και 4 ετών που είχαν χαρακτηριστεί ως έχοντα μεγάλες πιθανότητες σχολικής αποτυχίας στο μέλλον. Συμμετέχοντες ήταν 123 παιδιά από οικογένειες αμερικανών αφρικανικής καταγωγής, χαμηλής κοινωνικοοικονομικής στάθμης και με επίσης χαμηλό δείκτη νοημοσύνης που πλησίαζε τα όρια της πνευματικής καθυστέρησης. Ελήφθη μεγάλη φροντίδα ούτως ώστε ο πληθυσμός των επιλεγμένων παιδιών να είναι όσο το δυνατόν ομοιογενής, χωρίς οποιουδήποτε είδους διαφορές μεταξύ τους. 58 από αυτά εντάχθηκαν στο πρόγραμμα ενώ τα υπόλοιπα 65 χρησίμευσαν ως ομάδα ελέγχου.

Οι αρμόδιοι χαρακτήρισαν το πρόγραμμα ως «υψηλής ποιότητας εκπαιδευτική προσέγγιση, βασισμένη σε ένα μαθησιακό μοντέλο που δίνει έμφαση στην

⁴⁹ Δήμητρα Κρουσταλλη –Ν.Καραγιάννης, ΤΟ ΒΗΜΑ, 5-12-2004, κωδικός άρθρου Β14333Α081, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14047&m=A34&aa=1&cookie=

⁵⁰ U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, John J. Wilson, Acting Administrator, October 2000, «The High/Scope Perry Preschool Project», <http://www.ncjrs.org/pdffiles1/ojjdp/181725.pdf>

πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη του συμμετέχοντος». Τα παιδιά επισκέπτονταν καθημερινά το σχολείο για 2,5 ώρες επί δύο χρόνια. Κατά την ίδια περίοδο και για 1,5 ώρα εβδομαδιαίως, στο σπίτι του κάθε παιδιού οι γονείς δέχονταν επισκέψεις συμβουλευτικού χαρακτήρα από έναν δάσκαλο του σχολείου. Επιπλέον, οι γονείς συμμετείχαν σε μηνιαίες ομαδικές συναντήσεις τις οποίες οργάνωνε το προσωπικό του σχολείου.

Για την εξαγωγή συμπερασμάτων ελήφθησαν δεδομένα όταν τα παιδιά ήταν 4, 11, 15, 19 και 27 ετών. Κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων, και ενώ το πρόγραμμα είχε ως στόχο την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας, έγινε φανερό ότι αυτό άσκησε αποτρεπτική επίδραση ενάντια στην εκδήλωση και άλλων προβλημάτων στην ζωή των παιδιών. Σε αντίθεση με τα παιδιά που ανήκαν στην ομάδα ελέγχου, τα νήπια που πήραν μέρος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα είχαν να επιδείξουν σημαντικά μικρότερο ποσοστό νεανικής παραβατικότητας αλλά και εγκληματικότητας κατά την ενήλικη ζωή τους. Με ασυγκρίτως μεγαλύτερα ποσοστά επιτυχίας στις σπουδές, στην εργασία, στο εισόδημα και στην οικογενειακή σταθερότητα, οι περισσότεροι μέχρι τα 27 ήταν ιδιοκτήτες του δικού τους σπιτιού και είχαν 50% λιγότερες πιθανότητες από τους μη συμμετέχοντες να υποστηρίζονται οικονομικά από την πρόνοια.

Δυστυχώς, παρά την θετική έκβαση της προσπάθειας που αποτελούσε και περίτρανη απόδειξη περί του πρωταρχικού ρόλου της εκπαίδευσης σχετικά με το μέλλον των νέων, , το πρόγραμμα εφαρμόστηκε μόνο για σύντομο χρονικό διάστημα και στην συνέχεια εγκαταλείφθηκε, άγνωστο γιατί...

Παρά τις προσπάθειες που κατεβλήθησαν, και κρατώντας μια κάποια επιφύλαξη, δεν στάθηκε δυνατό να ανεβρεθούν παρόμοια προγράμματα που να εφαρμόζονται στην σημερινή εποχή. Έχει υποστηριχθεί ότι οι ΗΠΑ είναι μια χώρα στην οποία οι έγχρωμες φυλές, και κυρίως οι μαύροι, όπως επίσης και οι οικονομικά μειονεκτούντες και κοινωνικά αποκλεισμένοι έχουν χρησιμοποιηθεί ως άλλοθι πλείστες φορές από τις εκάστοτε κυβερνήσεις για να δικαιολογηθούν τα κακώς κείμενα και για να αποπροσανατολιστεί ο εύπορος, λευκός πληθυσμός από προβλήματα ουσίας. Στην χώρα που έχει να επιδείξει τον μεγαλύτερο σωφρονιστικό πληθυσμό στον κόσμο, όπως επίσης και το μεγαλύτερο ίσως ποσοστό εγκληματικότητας, πολιτικές πρόληψης που προάγουν την μόρφωση και συμβάλλουν στο να κρατηθούν τα παιδιά των μαύρων οικογενειών εκτός φυλακής, δεν μπορούν να έχουν καλύτερη τύχη από αυτήν της παύσης. Απεναντίας, πολλά και ενδιαφέροντα είναι τα προγράμματα που προτείνονται όταν το πρόβλημα είναι πλέον ορατό...

Το τμήμα Δικαιοσύνης Ανηλίκων και Πρόληψης νεανικής παραβατικότητας στη Β.Καρολίνα των Η.Π.Α έχει προχωρήσει στην σύσταση τοπικών συμβουλίων σε κάθε κομητεία της Πολιτείας, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για πολυπαραγοντική προσέγγιση του προβλήματος. Σκοπός είναι η συγκέντρωση και συνεργασία εκπροσώπων διαφόρων τομέων, οι οποίοι μέσα από την ανταλλαγή πληροφοριών και την εκτίμηση των κατά τύπους συνθηκών συμβάλλουν στην ανάπτυξη πολιτικών πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας. Οι άνθρωποι αυτοί προέρχονται από τον χώρο των δικαστηρίων ανηλίκων, των αστυνομικών τμημάτων, των κέντρων ψυχικής υγείας, της εκπαίδευσης, των κοινωνικών υπηρεσιών, καθώς και άλλων μελών των κοινοτήτων που μπορούν να συνεισφέρουν στο έργο.

Συνεχίζοντας στο ίδιο πνεύμα, το ίδιο τμήμα προέβη επίσης και στην δημιουργία ιστοσελίδας η οποία, μέσα από συμπεράσματα ερευνών στις διάφορες κομητείες, προτείνει προληπτικά μέτρα και παροτρύνει τις τοπικές κοινότητες να δραστηριοποιηθούν. Η ιστοσελίδα, η οποία είναι σχεδιασμένη με ιδιαίτερη μέριμνα, προσοχή και λεπτομέρεια(και γι' αυτό την παραθέτουμε πιστεύοντας ότι θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα για μίμηση στο μέλλον), παρέχει τα εξής :

- Λεπτομερή στοιχεία όσον αφορά τα Συμβούλια Πρόληψης της Νεανικής Παραβατικότητας : τις ευθύνες των Συμβουλίων, τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντά τους, όπως επίσης το είδος των υπηρεσιών και των προγραμμάτων για τα οποία τα μέλη του Συμβουλίου εργάζονται ούτως ώστε να εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες επιδοτήσεις.
- Πληροφορίες σχετικά με τον πληθυσμό, τις δημογραφικές τάσεις και τους ενδοοικογενειακούς κινδύνους που διατρέχει το παιδί -παιδική κακοποίηση, άτομα-χρήστες ουσιών, άτομα νοσηλευμένα σε ψυχιατρικές κλινικές και κλινικές ψυχικής υγείας, ποσοστό λιπόβαρων νεογέννητων (!) κλπ.

⁵¹ N.C Department of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, «NEW JUVENILE DELINQUENCY RISK ASSESSMENT WEBSITE AVAILABLE FOR NORTH CAROLINA COMMUNITIES», <http://ssw.unc.edu/publication/April242002.htm>

- Πληροφορίες σχετικά με τα τρέχοντα κοινοτικά προγράμματα για την στήριξη της οικογένειας και την καταπολέμηση της νεανικής παραβατικότητας
- Ενημέρωση για το Κέντρο Πρόληψης Σχολικής βίας το οποίο παρέχει πληροφορίες και βοήθεια σε όσους επιθυμούν να συμβάλλουν στην δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος
- Στατιστικές, Ετήσιες Αναφορές και αναφορές επί των νομοθεσιών από το 2000 και μετά
- Στατιστικές εξαγόμενες από δεδομένα των Δικαστηρίων σχετικά με την ηλικία του νεαρού ατόμου, τις σχέσεις του με τους συνομηλίκους, τα προβλήματα που εμφάνισε στο σχολικό περιβάλλον για τους προηγούμενους 12 μήνες, την χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών για το ίδιο διάστημα, την τυχόν εγκατάλειψη της οικογενειακής στέγης, την αποτελεσματικότητα της γονικής επίβλεψης κλπ.
- Στοιχεία σχετικά με το έργο των Υπηρεσιών των Δικαστηρίων Ανηλίκων όπως επίσης υπάρχουν και σύνδεσμοι μέσω των οποίων ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αντλήσει πληροφορίες για τον τρόπο που λειτουργεί το Δικαστικό Σύστημα στην συγκεκριμένη Πολιτεία
- Περιγραφή των εγκαταστάσεων μεταχείρισης των νεαρών παραβατών (κέντρα κράτησης, κέντρα θεραπευτικού χαρακτήρα), καθώς και του τρόπου εργασίας με τους ανήλικους μέσα σε αυτά.

γ. Εκπαιδευτικά Προγράμματα Γονέων (Parent Effectiveness Training)⁵²

Πρόκειται για προγράμματα τα οποία εφαρμόζονται στην Αμερική (και στην Βρετανία αλλά επίσης στον Καναδά, υπό την ονομασία “Systematic Training for

⁵² David Utting, Jon Bright and Clem Henricson, «Crime and the family. Improving child rearing and preventing delinquency.», Occasional Paper 16, Published by Family Policy Studies Centre, June 1993, <http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf> επίσης :

Bert Prinsen, MSc, Netherlands Institute of Care and Welfare, «CROSSING THE BORDER BETWEEN INDIVIDUAL AND COMMUNITY - COMMUNITY BASED PARENTAL SUPPORT IN THE NETHERLANDS», <http://www.alli.fi/nyri/nyris/nyris7/papers/prinsen.htm>

Effective Parenthood”-“STEP” –περιφραστικά : συστηματική εκπαίδευση για αποτελεσματική άσκηση γονικού ρόλου,).

Οι μορφές που παίρνουν κατά περίπτωση ποικίλουν, ενώ οι επιστημονικές εκτιμήσεις δίστανται. Μια πρώτη άποψη είναι αυτή που υποστηρίζει ότι οι γονείς μέσα από τα συγκεκριμένα προγράμματα επιδεικνύουν μεγαλύτερη αυτοσυγκράτηση και μικρότερα ποσοστά κακοποίησης των παιδιών τους και παραμέλησης αυτών, ενώ τα παιδιά σημειώνουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις και μικρότερους δείκτες παραβατικότητας. Από την άλλη μεριά, οι επικριτές διατείνονται πως τα προγράμματα στερούνται θεωρητικής βάσης και πως καταλήγουν στο να δημιουργούν γονείς με έντονο το συναίσθημα της ενοχής και εξαρτημένους από τους συμβούλους τους.

Όπως προαναφέρθηκε, τα είδη ποικίλουν :

- Εθνικές τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας που προσφέρουν συμβουλές σε γονείς
- Οργάνωση μαθημάτων με την συνδρομή της Αστυνομίας, των σχολικών Υπηρεσιών, της εκκλησίας και των κοινοτικών ομάδων, για γονείς παιδιών τα οποία έχουν συλληφθεί από την Αστυνομία. Κατά την διάρκεια των μαθημάτων παρέχονται πληροφορίες σχετικά με το δικαστικό σύστημα και την εκπαίδευση
- Σύσταση ομάδων που απευθύνονται σε μητέρες νηπίων τα οποία εκδηλώνουν συμπεριφορικά προβλήματα. Κατά την διάρκεια των συναντήσεων οι μητέρες διδάσκονται τεχνικές ελέγχου του στρες, καθώς και τρόπους συνομιλίας και κατανόησης των παιδιών τους.

Πολύ καλό παράδειγμα αποτελεί το πανεπιστημιακό πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων που υλοποιήθηκε στην Βρετανία κατά την δεκαετία 1976-1986. Η φιλοσοφία του προγράμματος περιελάμβανε την χρήση των δυνατοτήτων που προσφέρουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, αναδεικνύοντας την θετική πλευρά της ύπαρξής τους. Μέσα από τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά μεταδιδόμενα μαθήματα όπως και με την διανομή κασετών βίντεο και φυλλαδίων, προσεγγίστηκαν χιλιάδες άνθρωποι, ανάμεσα στους οποίους άτομα κατώτερης οικονομικής στάθμης και μορφωτικού επιπέδου. Πέραν αυτών, επίτευγμα του προγράμματος μπορεί να θεωρηθεί επίσης και το γεγονός ότι έγινε ευρέως δεκτή και απόλυτα κατανοητή η ανάγκη επιμόρφωσης των γονέων σε θέματα ανατροφής των παιδιών τους. Ένα από τα πιο επιτυχημένα

προγράμματα αυτής της μορφής ήταν και το «Preschool Child» το οποίο υπολογίζεται ότι προσέγγισε και ενημέρωσε γύρω στους 151.000 ανθρώπους, ανάμεσα στους οποίους πολλοί ανήκαν στις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις.

Η γονική υποστήριξη αποτελεί μέρος της Ολλανδικής κοινωνικής πολιτικής από τα τέλη της δεκαετίας του '90. Παρά το γεγονός ότι πολλοί φορείς ασχολήθηκαν από την αρχή με το αντικείμενο, ωστόσο είναι έκδηλη ακόμα και σήμερα η δυσκολία που παρουσιάζει η εύρεση του σωστού ειδικού. Κύριο μέλημα των αρμοδίων αποτελεί πλέον να καταστήσουν περισσότερο προσβάσιμες στο ευρύ κοινό, υπηρεσίες που προσφέρουν ιατρική βοήθεια και ψυχολογική στήριξη οικογενειών, όπως ακόμα και όσες έχουν να κάνουν με την πρόληψη της σχολικής αποτυχίας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της νεανικής παραβατικότητας.

δ. Η Βιβλιοθήκη του Leeds (Toy Library – West Leeds Family Service Unit)⁵³

Το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί και εφαρμόζεται στην Μ.Βρετανία, σε μια περιοχή του **Leeds** που χαρακτηρίζεται από πληθώρα κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων που την μαστίζουν. Η σύλληψη του προγράμματος έχει ως αφετηρία την προσπάθεια να αποτραπεί η διάλυση των οικογενειών που διαβιούν υπό δυσχερείς συνθήκες, μέσω της παροχής βοήθειας σε διάφορους τομείς της ζωής τους. Παρ'όλα αυτά, τα φαινόμενα που οι αρμόδιοι στοχεύουν να αποτρέψουν ή να θεραπεύσουν (παιδική κακοποίηση και παραμέληση), είναι στενά συνδεδεμένα με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στην παιδική και εφηβική ηλικία. Το προσωπικό εργάζεται προς την εκπλήρωση ποικίλων σκοπών όπως είναι :

- Η βελτίωση της ψυχικής και σωματικής υγείας παιδιών και γονέων
- Η εκπαίδευση των γονέων στο ρόλο τους, η αύξηση του αυτοσεβασμού τους και η καλλιέργεια των ικανοτήτων και των ταλέντων τους
- Η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου των παιδιών και η καταπολέμηση των μαθησιακών δυσκολιών τους
- Η παροχή εναλλακτικών ασχολιών για τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών κατά την διάρκεια των ωρών που οι γονείς απουσιάζουν από το σπίτι και βρίσκονται στην εργασία τους

⁵³ David Utting, Jon Bright and Clem Henricson, «Crime and the family. Improving child rearing and preventing delinquency.», Occasional Paper 16, Published by Family Policy Studies Centre, June 1993, <http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>

- Η βοήθεια προς τις οικογένειες που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα ούτως ώστε να κατορθώσουν να ορθοποδήσουν

Μια σειρά από τεχνικές και μεθόδους συμβάλλουν στην επιτυχία των στόχων του προγράμματος. Κατά τις ώρες λειτουργίας της βιβλιοθήκης οι γονείς έχουν την δυνατότητα μέσα από συνεδρίες να πληροφορηθούν για θέματα που σχετίζονται με την ιατρική περίθαλψη των παιδιών τους, για δραστηριότητες στις οποίες μπορούν να λάβουν μέρος κατά την διάρκεια των σχολικών διακοπών και του ελεύθερου χρόνου τους, και για την αντιμετώπιση συμπεριφορικών προβλημάτων της νηπιακής ηλικίας. Παρέχεται επίσης ψυχολογική υποστήριξη σε μητέρες που έχουν πέσει θύματα συζυγικής κακοποίησης, ενώ η γενικότερη επαφή γονέων κοινωνικά απομονωμένων τους βοηθά να μοιραστούν τα προβλήματά τους, να ανακτήσουν την αυτοπεποίθησή τους και να ξεπεράσουν τυχόν δυσκολίες.

Ιδιαίτερα χρήσιμη είναι επίσης και η ενημέρωση των γονέων επάνω σε οικονομικά θέματα, πράγμα το οποίο συμβάλλει αρκετές φορές στην επίλυση προβλημάτων αυτής της φύσης και στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος.

Δραστηριότητες κατά την διάρκεια του παιχνιδιού προωθούν την κοινωνικοποίηση του παιδιού, την ανάπτυξη των πνευματικών του ικανοτήτων και την εκμάθηση τρόπων από την μεριά των γονέων προκειμένου να απευθύνονται στα παιδιά τους με τρόπους που δεν ενέχουν μέσα τους το στοιχείο της επιθετικότητας.

Η συμμετοχή οικογενειών που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση οποιασδήποτε μορφής θα μπορούσε να προκαλέσει τον αρνητικό σχολιασμό και τον στιγματισμό από τα υπόλοιπα μέλη της περιοχής. Για να αποφευχθεί κάτι τέτοιο, το πρόγραμμα παρέμεινε ανοικτό για όλους τους κατοίκους – γονείς, ασχέτως κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης, πράγμα το οποίο οδήγησε και στην ευρεία αποδοχή του από την κοινότητα και στην συμμετοχή μεγάλου αριθμού οικογενειών.

ε. Το πρόγραμμα Bonnemaison⁵⁴

Το καλοκαίρι του 1981 στην Γαλλία, λίγο μετά την εκλογή του Μιτεράν στην Πρωθυπουργία της χώρας, ξέσπασαν μεγάλες ταραχές σε υποβαθμισμένα προάστια στην Λιλ και την Μασσαλία. Οι ταραχές αυτές έτειναν να πάρουν την μορφή

⁵⁴ Adams Sutton, Ph.D., Director, South Australian Crime Prevention and Criminology Unit, **The Bonnemaison Model, Theory & Application**, <http://www.aic.gov.au/publications/youth-crime/sutton.pdf>

εξέγερσης, με πρωταγωνιστές άτομα νεαρής ηλικίας τα οποία από τον εμπρησμό και την κλοπή οχημάτων προχώρησαν στην εκδήλωση ακόμα περισσότερο επιθετικής συμπεριφοράς.

Η άμεση αντίδραση του κρατικού μηχανισμού ήταν να τεθεί σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα που αφορούσε στην ίδρυση καλοκαιρινών κατασκηνώσεων για νέους και στην οργάνωση δραστηριοτήτων με σκοπό να τους κρατήσουν απασχολημένους και εκτός δρόμου. Οργανώθηκαν έτσι προγράμματα αναψυχής (που περιελάμβαναν ακόμα και θεατρικές παραστάσεις ή δημιουργία βίντεο για νέους που άλλοτε περνούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους στο μετρό της Λιλ) και εντατικά καλοκαιρινά μαθήματα για όσους παρουσίαζαν χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο. Στόχος των αρμοδίων ήταν να βγάλουν τη νεολαία από την καλοκαιρινή απραξία και από την μουντή και απογοητευτική καθημερινότητα της γειτονιάς, όπου επικρατούσε η φτώχεια και η έλλειψη ευκαιριών.

Για την οργάνωση του σχεδίου εγκρίθηκαν ποσά επιχορήγησης, ωστόσο το κόστος της υλοποίησης της ιδέας παρέμεινε συγκριτικά χαμηλό. Οι κρατικοί φορείς επέδειξαν προνοητικότητα και ευρηματικότητα με το να αξιοποιήσουν τις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις που διέθεταν οι πόλεις για την πραγματοποίηση του σχεδίου, ενώ φρόντισαν επίσης να εντατικοποιήσουν και να βελτιώσουν προγράμματα που προϋπήρχαν των ταραχών αλλά είχαν πέσει σε αδράνεια ή υπολειτουρούσαν.

Η πολιτική που ακολουθήθηκε από τους Γάλλους αποτελεί τρανή απόδειξη του γεγονότος ότι για την καταπολέμηση της νεανικής παραβατικότητας δεν χρειάζεται να αναζητήσουμε πρωτότυπες, καινοτόμες λύσεις αλλά αρκεί και μόνο η αξιοποίηση των 'όπλων' και των μέσων που ήδη διαθέτουμε και δεν χρησιμοποιούμε σωστά. Αποδείχθηκε επίσης πως τα αίτια της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς από τους νέους δεν οφείλονται σε κάποιους μυστήριους λόγους τους οποίους οφείλουμε να εξιχνιάσουμε μετά από εντατικές επιστημονικές μελέτες και επίπονη εργασία, αλλά είναι τόσο οφθαλμοφανείς ακόμα και στο πιο ανεκπαίδευτο μάτι. Η ανία, η απραξία, η έλλειψη κινήτρων και δραστηριότητας, το διάχυτο συναίσθημα της αχρηστίας που γεννάται από τα προηγούμενα, όλα αυτά είναι αρκετά να οδηγήσουν τα νεαρά άτομα στο αντίθετο από το επιθυμητό : αφού θέλουν να δημιουργήσουν αλλά δεν μπορούν, θα ξεκινήσουν να καταστρέφουν τα σύμβολα της κοινωνίας που δεν τους επιτρέπει να νιώσουν χρήσιμοι.

Η πολιτική καταπολέμησης και πρόληψης εκείνης της περιόδου βρήκε θερμούς υποστηρικτές σχεδόν σε κάθε δήμο και κοινότητα της χώρας, οι οποίοι κάθε χρόνο προστίθεντο στις κινητοποιήσεις. Έως εκείνη την στιγμή οι μεγάλες και μικρές επαρχιακές πόλεις δεν υποχρεούτο να έχουν συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας. Η απήχηση όμως του σχεδίου επέφερε την ίδρυση 18 τέτοιων πιλοτικών συμβουλίων μέχρι το 1983, ενώ 5 χρόνια αργότερα η χώρα αριθμούσε πάνω από 500 εκ των οποίων πολλά είχαν την έδρα τους σε 180 πόλεις με 30.000 κατοίκους και άνω.

Βλέποντας την άμεση επίδραση του προγράμματος στους επίσημους φορείς όλης της χώρας, η κυβέρνηση προχώρησε στην σύσταση τριών εθνικών εξεταστικών συμβουλίων: το πρώτο ήταν επιφορτισμένο με την εύρεση τρόπων για μεγαλύτερη συμμετοχή των νέων στις διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες και για μείωση της ανεργίας που τους έπληττε. Τα άλλα δύο, υπό την διοίκηση των Δημάρχων των μεγαλύτερων πόλεων, είχαν ως σκοπό την εκτίμηση των προβλημάτων που μαστίζαν τις υποβαθμισμένες περιοχές και την εξεύρεση τρόπων καταπολέμησης του εγκλήματος.

Ειδικά όσον αφορά το τρίτο εθνικό συμβούλιο για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, Πρόεδρος ορίστηκε ο M. Gilbert Bonnemaïson, Δήμαρχος του Epinay-Sur-Seine, μιας πόλης κοντά στο Παρίσι. Το Δεκέμβριο του 1982, η επιτροπή του Bonnemaïson διατεινόταν πως η σκλήρυνση της ποινικής αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας και οι αλλαγές στην επιβολή του νόμου δεν ήταν δυνατό να μειώσουν την όλο και περισσότερο ανερχόμενη παραβατική συμπεριφορά των νέων. Υποστήριξαν πως το θέμα ήταν δυνατό να λυθεί μόνο με τον σχεδιασμό μιας εθνικής πολιτικής, η οποία όμως θα στόχευε στην λύση τοπικών προβλημάτων καθώς αυτά ήταν υπεύθυνα για την κατάσταση που επικρατούσε: κακή κατάσταση των οικημάτων, αποξένωση και απομόνωση των νεαρών ατόμων, χρήση ναρκωτικών και ανεργία που μαστίζε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού. Η ομάδα πρότεινε έτσι την ίδρυση Συμβουλίων Πρόληψης της Εγκληματικότητας σε εθνικό επίπεδο, σε επίπεδο επαρχιών και τέλος σε επίπεδο Δήμων.

Κατά την άποψη των περισσότερων ειδικών της χώρας, το μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας έχουν σημειώσει το Εθνικό Συμβούλιο Πρόληψης καθώς και τα μικρά Δημοτικά Συμβούλια. Το πρώτο αποτελείται από 50 μέλη εκ των οποίων πολλά από αυτά είναι αντιπρόσωποι σημαντικών υπουργείων (όπως του Υπουργείου

Δικαιοσύνης, Εσωτερικών, Νεότητας και Αθλητισμού), προεδρεύοντας του Πρωθυπουργού της χώρας. Τα Δημοτικά συμβούλια, με πρόεδρο τον Δήμαρχο κάθε πόλης, συντίθενται από αντιπροσώπους των εθνικών και τοπικών αρχών, της αστυνομίας και κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται με τους νέους. Η συμμετοχή μη κυβερνητικών εθελοντικών ομάδων ενθαρρύνεται.

Κάθε χρόνο το Εθνικό Συμβούλιο Πρόληψης προτείνει τρόπους αντιμετώπισης στα Δημοτικά Συμβούλια και, κατόπιν ενός είδους ‘διαπραγματεύσεων’, υιοθετούνται προγράμματα και ορίζεται το ύψος της κρατικής επιδότησης(η οποία είναι μάλλον περιορισμένη). Για την εύρυθμη λειτουργία των Δημοτικών Συμβουλίων και για την αποδοτικότερη εργασία αυτών, ορίζονται υπο-επιτροπές που αναλαμβάνουν επί μέρους θέματα όπως αυτό της ανεργίας, των ναρκωτικών, της ψυχαγωγίας των νέων σε τοπικό επίπεδο, της σχολικής επιμόρφωσης κλπ.

Πάντως, όσον αφορά την κρατική χρηματοδότηση, η αρχική νοοτροπία διατηρήθηκε: οι αρμόδιοι φορείς δεν εστιάζουν στην εξασφάλιση μεγάλων πόρων ούτως ώστε να βάλουν σε λειτουργία καινούρια προγράμματα και να χτίσουν νέες εγκαταστάσεις, αλλά συνεχίζουν να αξιοποιούν αυτές που ήδη υπάρχουν. Επιπλέον επιδιώκουν τον συντονισμό και την συνεργασία μεταξύ των επιμέρους φορέων και ομάδων (κρατικών, μη κυβερνητικών και εθελοντικών), όπως και την στενότερη επαφή με τις περιθωριοποιημένες ομάδες των νέων. Αυτή είναι και η κυριότερη συμβολή του σχεδίου Bonnemaison, που συνιστά κατευθυντήρια γραμμή όχι μόνο για την χώρα της Γαλλίας αλλά και για όλες τις υπόλοιπες : η επιτροπή κατέστησε σαφές πως δεν αρκεί ο τέλειος σχεδιασμός και η άψογη λειτουργία των εκάστοτε οργανισμών που εργάζονται με τη νεότητα. Αν όλοι αυτοί δεν έρχονται σε επαφή μεταξύ τους και αν δεν συνεργαστούν για μια κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων και μια ανταλλαγή πληροφοριών, πάντα θα τους διαφεύγει μια ομάδα νέων που έχει ανάγκη την βοήθειά τους, είτε γιατί αγνοούν την ύπαρξή της ή τον τόπο που μπορούν να την εντοπίσουν, είτε γιατί οι ίδιοι αυτοί νέοι δεν θα έχουν πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Αυτή η πολιτική πρόληψης, κατά την γνώμη μας, θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο για πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της δικής μας: Ο συνδυασμός εθνικής, επαρχιακής και τοπικής συντονισμένης αντιμετώπισης, χρήσης ήδη υπάρχοντων εγκαταστάσεων, αξιοποίησης των παρόντων προγραμμάτων και όχι αναζήτηση νέων αμφιβόλου αποτελεσματικότητας, επαφή και συνεργασία όλων των αρμοδίων φορέων υπό την σκέπη ενός κεντρικού οργάνου (βλ.Εθνικό Συμβούλιο

Πρόληψης), και η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι οι νέοι αναζητούν απλά μια ευκαιρία να αποδείξουν τις ικανότητες τους και να νιώσουν χρήσιμοι.

στ. Η μη κυβερνητική οργάνωση 'ΑΡΣΙΣ'

Στην προσπάθειά μας να έρθουμε σε επαφή με φορείς που εργάζονται όχι αποκλειστικά και μόνο με νέους στους οποίους έχει ασκηθεί ποινική δίωξη (όπως στην περίπτωση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων που θα εξετάσουμε στην συνέχεια), αλλά και με άτομα που τελούν υπό ηθικό κίνδυνο και χρίζουν άμεσης βοήθειας, συνομιλήσαμε με τον εκπρόσωπο της μη κυβερνητικής οργάνωσης ΑΡΣΙΣ. Η συζήτηση πραγματοποιήθηκε στις 11/4/2005 στον χώρο όπου στεγάζεται η ΑΡΣΙΣ, επί της οδού Γ' Σεπτεμβρίου και τα ερωτήματά μας απαντήθηκαν από τον Συμβουλευτικό Ψυχολόγο της ομάδας, κ.Αντώνη Αντωνίου.

Η ΑΡΣΙΣ είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση η οποία δραστηριοποιείται από το 1992 ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό των νέων από 15 έως και 25 ετών (σε αυτά τα πλαίσια ορίζεται η νεότητα στην Ευρώπη). Το ηλικιακό όριο όμως δεν είναι πάντα σταθερό, δεδομένου ότι πρόκειται για κοινωνική οργάνωση, ευαισθητοποιημένη στα προβλήματα των παραβατικών νέων. Την χρονική στιγμή που δόθηκε η συνέντευξη, στο πρόγραμμα ήταν ενταγμένος ένας νέος 26 ετών. Πάντως, προσπάθεια των στελεχών είναι να μη ξεφεύγουν κατά πολύ από τα προαναφερθέντα όρια.

Ως επί πλείστον, τα στελέχη της ομάδας προέρχονται από τον χώρο των κοινωνικών επιστημών. Στην οργάνωση εργάζονται ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, κοινωνιολόγοι και νομικοί. Στο έργο συμβάλλουν και εθελοντές, που γίνονται δεκτοί άνευ διακρίσεως μορφωτικού επιπέδου, αφού προηγηθεί κατάλληλη εκπαίδευση από τα στελέχη. Οι πόροι της οργάνωσης δυστυχώς είναι περιορισμένοι και καθόλου σταθεροί. Η ΑΡΣΙΣ χρηματοδοτείται από κονδύλια τα οποία εγκρίνει το Υπουργείο Δικαιοσύνης και το Υπουργείο Εργασίας, καθώς και από Εθνικά και Κοινοτικά Προγράμματα που ενεργούνται κατά καιρούς. Μια σημαντική πηγή εσόδων αποτελούν επίσης οι χορηγίες από ιδιώτες.

Ο εκπρόσωπος της ΑΡΣΙΣ επιβεβαίωσε την ανυπαρξία επιστημονικής συνεργασίας με τους υπόλοιπους κρατικούς και μη φορείς, συναφούς αντικειμένου. Όσον αφορά τις μεθόδους αντιμετώπισης των προβλημάτων των παραβατικών νέων, τα θέματα που αντιμετωπίζουν ως οργάνωση, τις πολιτικές που χαράσσονται και τα

προγράμματα που σχεδιάζονται με στόχο την κοινωνική στήριξη των νέων και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, ανταλλαγή πληροφοριών γίνεται αποκλειστικά με Ευρωπαϊκές χώρες. Για άλλη μια φορά, γίναμε μάρτυρες της ανεξήγητης κοινωνικής και επιστημονικής απομόνωσης που χαρακτηρίζει τους αρμόδιους φορείς της χώρας, που κατά τα άλλα ασχολούνται με ένα κοινωνικό φαινόμενο...

Στόχος της οργάνωσης, όπως προείπαμε, είναι η στήριξη (ψυχολογική, κοινωνική και νομική) των παραβατικών νέων και η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στις νεαρές ηλικίες. Ο τρόπος που τα νεαρά άτομα έρχονται σε επαφή με την ΑΡΣΙΣ διαφέρει κατά περίπτωση. Πολλές περιπτώσεις αποτελούν παραπομπές από κρατικούς οργανισμούς, όπως ο ΟΑΕΔ και η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Στο κατώφλι της ΑΡΣΙΣ βρίσκονται ακόμα και όσοι πληροφορούνται σχετικά εξαιτίας της συνεργασίας της ομάδας με άλλους μη κρατικούς φορείς των οποίων το αντικείμενο είναι συναφές. Κατά καιρούς διοργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις με σκοπό την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού περί των δραστηριοτήτων της οργάνωσης, ενώ πολλοί είναι αυτοί που εμφανίζονται οικειοθελώς ύστερα από πληροφορίες και προτροπές συνομηλίκων τους. Τέλος αρκετά άτομα ενταγμένα στο πρόγραμμα της ΑΡΣΙΣ εκτίουν ποινή φυλάκισης σε φυλακές ανηλίκων. Ειδικά για αυτούς τους τελευταίους, τα προγράμματα στα οποία εντάσσονται έχουν να κάνουν περισσότερο με την παροχή εκπαίδευσης και βοήθειας όσον αφορά στην εύρεση εργασίας, πράγμα που αποτελεί και το πλέον φλέγον ζήτημα εν' όψει της αποφυλάκισής τους.

Η πλειοψηφία των ενταγμένων στο πρόγραμμα είναι μεταξύ 17 και 20 ετών. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι αγόρια, ενώ τα τελευταία χρόνια τείνει να αυξηθεί κι άλλο ο αριθμός τους. Προέρχονται από όλες ανεξαιρέτως τις περιοχές της Αττικής και εκ πρώτης όψεως δεν διαφαίνεται ομοιογένεια ως προς τα ζητήματα που τους απασχολούν. Όμως, με μια προσεκτικότερη ματιά αποκαλύπτεται πως όλα τα παιδιά, προβληματίζονται γύρω από τα ίδια θέματα και διατρέχουν τους ίδιους ακριβώς κινδύνους. Αυτό δεν γίνεται άμεσα αντιληπτό καθώς, ανάλογα με την κοινωνική τους προέλευση και την περιοχή που διαμένουν, έχουν την τάση να εκφράζουν τους ίδιους προβληματισμούς με διαφορετικό τρόπο. Η ουσία όμως παραμένει η ίδια.

Τα περισσότερα παιδιά της ΑΡΣΙΣ προέρχονται από προβληματικά οικογενειακά περιβάλλοντα. Κάποιοι από αυτούς αντιμετωπίζουν πρόβλημα χρήσης ουσιών, χωρίς αυτό να αποτελεί πολύ συχνό φαινόμενο ή απροσπέλαστο εμπόδιο όταν προκύπτει.

Οι υπεύθυνοι του φορέα μας πληροφόρησαν πως από τα σοβαρότερα ζητήματα που έχουν να επιλύσουν είναι αυτό της έλλειψης στέγης, που αποτελεί και συχνό χαρακτηριστικό για όσους παραπέμπονται από τους Επιμελητές Ανηλίκων. Δυστυχώς, η απουσία κρατικής πρόνοιας είναι τέτοιου βαθμού ώστε οι περισσότεροι παραβάτες συνεχίζουν να μένουν στο δρόμο παρά τις προσπάθειες των υπευθύνων.

Η αντιμετώπιση της ΑΡΣΙΣ από την μεριά των ίδιων των παιδιών αποτελεί ενδιαφέρον θέμα προς εξέταση, και αυτό γιατί, αναλόγως του τρόπου με τον οποίο έρχεται σε επαφή ο ενδιαφερόμενος με την οργάνωση, αλλάζει και η στάση του απέναντί της.

Όσον αφορά στους ανήλικους από παραπομπές της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και άλλων κρατικών φορέων, οι περισσότεροι έρχονται δύσπιστοι, βιώνουν την επαφή τους με την οργάνωση ως μέρος της ‘τιμωρίας’ τους και αντιμετωπίζουν τα στελέχη της ΑΡΣΙΣ με καχυποψία. Αυτό όμως ισχύει για τις πρώτες συναντήσεις. Στην συνέχεια, μόλις το παιδί αρχίσει να γνωρίζει το είδος της εργασίας που γίνεται από τα στελέχη και τους εθελοντές και διαπιστώσει πως κανείς δεν βρίσκεται εκεί για το κρίνει και, ακόμα πιο πολύ, να το τιμωρήσει, εγκαθιδρύεται μια σχέση εμπιστοσύνης κατά την οποία νιώθει άνετα να εκμυστηρευτεί αυτά που το απασχολούν και να ζητήσει βοήθεια. Οι πληροφορίες που μοιράζονται τα στελέχη της ΑΡΣΙΣ με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είναι κατόπιν επιλογής των στελεχών. Εξαιτίας της εμπιστοσύνης που διέπει την σχέση παιδιού - συμβούλου δεν είναι δυνατόν να καταστεί πλήρης γνώστης κάποιος τρίτος, από την στιγμή που δεν το έχει επιλέξει το παιδί. Ακόμα και αν αυτός ο τρίτος τυγχάνει να είναι αυτός ακριβώς που το έχει παραπέμψει στην οργάνωση.

Στην περίπτωση των νεαρών ατόμων που εμφανίζονται οικειοθελώς, κατόπιν προτροπής φίλων, τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά. Ο ενδιαφερόμενος δεν είναι και τόσο διατεθειμένος να μοιραστεί προσωπικές πληροφορίες με τα στελέχη και ο συμβουλευτικός ρόλος της ομάδας είναι γι’ αυτόν περιορισμένος, κυρίως όταν πρόκειται για ψυχολογική στήριξη. Οι προσδοκίες του ατόμου έχουν μάλλον την μορφή ήπιων απαιτήσεων και διατυπώνονται ρητά : «θέλω να μου βρεις δουλειά» ή «χρειάζομαι κάποιο μέρος για να μείνω». Αρκετά συχνά μπορεί να τους ενδιαφέρει μόνο το δημιουργικό κομμάτι του προγράμματος, ενώ κατά την διάρκεια της συμμετοχής τους σε αυτό ενδέχεται να συνεχίζουν και τις παραβατικές δραστηριότητες όταν επιστρέφουν στο κοινωνικό πλαίσιο όπου κινούνται. Η στάση μερικών από αυτούς θα χαρακτηριζόταν απόμακρη και αυστηρή («εμφανίζονται

περισσότερο 'τσαμπουκαλεμένοι'»). Ωστόσο, σε πολλούς παρατηρείται μεταστροφή συμπεριφοράς μετά από τις πρώτες συναντήσεις με τους ανθρώπους που προσφέρουν το έργο τους στην ΑΡΣΙΣ.

Εντελώς διαφορετικά αντιδρούν τα νεαρά άτομα που μόλις έχουν αποφυλακιστεί και προσέρχονται αυθόρμητα. Τα πράγματα είναι πιο ξεκάθαρα γι' αυτούς καθώς δεν ταλαντεύονται μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας, δεν παίζουν και σίγουρα σταματούν να πειραματίζονται. Η αποφυλάκιση αποτελεί το κρίσιμο σημείο στο οποίο αποφασίζουν ή να συνεχίσουν με σαφήνεια την παράνομη δραστηριότητα ή να ξεκόψουν τελείως. Αυτός είναι και ο λόγος που όσοι αποφυλακισμένοι πλησιάζουν την ΑΡΣΙΣ το κάνουν συνειδητά και διακρίνονται εξ αρχής από σοβαρότητα και εμπιστοσύνη προς τα στελέχη της κοινότητας.

Ξεκινώντας την συνεργασία με το νεαρό άτομο, η οργάνωση καθιστά σαφές πως το αποδέχεται έτσι όπως είναι, χωρίς καμία διάθεση για άσκηση κριτικής ή για επίπληξη σε ενδεχόμενο παράπτωμα. Κατά την πρώτη επαφή γίνεται και η «σύναψη συμβολαίου», δηλαδή η παροχή εξηγήσεων ως προς το τι είναι αποδεκτό και τι όχι κατά την συμμετοχή στα προγράμματα της οργάνωσης, όπως επίσης διευκρινίζονται και οι υπηρεσίες που μπορούν να παρασχεθούν από την ΑΡΣΙΣ. Ο ενδιαφερόμενος έχει ακόμα την δυνατότητα, όπως και είναι θεμιτό και αναμενόμενο, να διασαφηνίσει τις δικές του προσδοκίες και τις ανάγκες του. Αρχικά τα αιτήματα των παιδιών είναι ξεκάθαρα και έχουν να κάνουν περισσότερο με ζητήματα που αφορούν τη δουλειά και την στέγη (όπως προείπαμε). Η συμβουλευτική έρχεται στην πορεία, καθώς, μέσα από την συνεργασία το άτομο νιώθει από μόνο του την ανάγκη να αναζητήσει ψυχολογική και συμβουλευτική στήριξη.

Μέσα στην κοινότητα δεν είναι αποδεκτή η χρήση βίας, ουσιών, οι κλοπές κλπ. Σε περίπτωση που το παιδί παρουσιάσει σημάδια μιας τέτοιας συμπεριφοράς, κύριο μέλημα όλων είναι να αναζητηθούν τα αίτια που οδήγησαν σε κάτι τέτοιο. Όλα τα ενδεχόμενα είναι ανοικτά προς εξέταση, ακόμα και η παραδοχή λάθους από την πλευρά της ΑΡΣΙΣ.

Τα προγράμματα στα οποία μπορούν να συμμετάσχουν τα παιδιά περιστρέφονται κυρίως γύρω από την τέχνη. Παρέχεται η ευκαιρία για εκμάθηση τεχνικών φωτογραφίας, κινηματογράφου, ζωγραφικής - κυρίως graffiti⁵⁵, ακόμα και δεξιοτήτων ζογκλέρ. Η τέχνη αποτελεί εδώ ένα πολύ καλό μέσο έκφρασης για τα

⁵⁵ Δείγμα από την δουλειά των παιδιών παρατίθεται στο Παράρτημα 2

νεαρά άτομα, δεν αποκλείεται όμως να γίνει για κάποιους και επαγγελματική οδός. Επί πλέον, δίνεται στα παιδιά η δυνατότητα να δημιουργήσουν σε συγκεκριμένους χώρους (πχ στην περίπτωση του graffiti, σε σχολεία ύστερα από άδεια) και έτσι αποφεύγουν την παράνομη όψη της δραστηριότητας που ίσως να τους εμπλέξει ακόμα πιο πολύ (κρυφά στους δρόμους και χωρίς άδεια). Οι ομάδες που λειτουργούν συντίθεται αναλόγως των ενδιαφερόντων των παιδιών, τα οποία δουλεύουν με εθελοντές και ένα συντονιστή – στέλεχος.

Ανά τακτά διαστήματα οργανώνονται εκθέσεις για το κοινό, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στην κοινότητα να κάνει γνωστό το έργο της στην ευρύτερη κοινωνία και να προσεγγίσει ακόμα περισσότερους νέους που έχουν ανάγκη από βοήθεια. Οι εκδηλώσεις αυτές είναι επίσης και μια καλή ευκαιρία για αύξηση του εισοδήματος των νεαρών δημιουργών, κάτι που σίγουρα χρειάζονται.

Όσον αφορά τέλος στην συμβουλευτική και τις συνεδρίες που λαμβάνουν χώρα, αυτές πραγματοποιούνται κατόπιν συνεννόησης και προγραμματισμού και είναι πάντα ατομικές. Η ψυχολογική στήριξη μέσα από ομαδικές συναντήσεις διεκόπη πριν από δύο χρόνια καθώς η εφαρμογή της συγκεκριμένης πρακτικής κατέδειξε πως κάτι τέτοιο δεν εξυπηρετούσε στην ουσία πουθενά.

Η ΑΡΣΙΣ είναι σίγουρα μια κοινωνική οργάνωση στην οποία συμμετέχουν και εργάζονται στελέχη και εθελοντές συνειδητοποιημένοι και αφοσιωμένοι στο έργο που προσφέρουν. Στις εγκαταστάσεις της τηρείται μια μικρή ‘βιβλιοθήκη’ εκ της οποίας πρόθυμα μας παραχωρήθηκαν έντυπα σχετικά με το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού και της παραβατικότητας των νεαρών ατόμων. Αξιόλογη προσπάθεια αποτελεί η έκδοση, προ εξαιτίας, ενός εντύπου με τον τίτλο «Δικαίωμά σου! Ξεναγός Δικαιωμάτων και Υπηρεσιών για Νέους Πολίτες», σε συνεργασία με την Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και το Περιοδικό Μετρό. Απευθυνόταν

«...σε αγόρια και κορίτσια, στην εφηβεία ή στην πρώτη νεότητα, που θέλουν να μάθουν καλύτερα τι προβλέπει ο νόμος για τα ζητήματα που τους απασχολούν, αλλά και ποιες υπηρεσίες μπορούν να τους διευκολύνουν στην αναζήτηση λύσεων σε αυτά... Το ‘Δικαίωμά σου!’ απευθύνεται επίσης σε εκπαιδευτικούς και λειτουργούς που εργάζονται με νέους, για να χρησιμεύσει ως βοήθημα στην επικοινωνία μαζί τους... Τα δικαιώματα παρουσιάζονται μαζί με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και ακολουθούνται από χρήσιμες συμβουλές και καταλόγους υπηρεσιών που μπορεί κανείς να απευθυνθεί... Τα

θέματα και οι συμβουλές που διαλέξαμε, αντλήθηκαν από την εμπειρία της ΑΡΣΙΣ, ύστερα από έξι χρόνια δουλειάς με τους νέους, σε Κέντρα Υποστήριξης Νέων, σε σχολεία, σε ιδρύματα και σωφρονιστικά καταστήματα...»⁵⁶

Τα θέματα που διαπραγματευόταν το συγκεκριμένο έντυπο, περιστρέφονταν γύρω από την οικογένεια, τις συναλλαγές των νέων, την εργασία και την κοινωνική ασφάλιση, την ποινική δικαιοσύνη και τα ναρκωτικά. Φιλοδοξία των συντακτών του ‘Δικαίωμά σου!’ ήταν να ακολουθήσει μια δεύτερη έκδοση, περισσότερο διευρυμένη, κατόπιν συγκέντρωσης περαιτέρω στοιχείων αναλόγως και των παρατηρήσεων των αναγνωστών. Δυστυχώς η σκέψη δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ καθώς κάποιον τέτοιο απαιτούσε μακρόχρονη έρευνα και μελέτη, πράγμα το οποίο, λόγω φόρτου εργασίας, δεν ήταν δυνατό να διαθέσουν τα στελέχη της ΑΡΣΙΣ. Πάντως η ιδέα δεν έχει εγκαταλειφθεί τελείως και ελπίζουμε να δούμε στο σύντομο μέλλον μια δεύτερη, ακόμα πιο λεπτομερή έκδοση.

⁵⁶ Απόσπασμα από τον Οδηγό Δικαιωμάτων, ο οποίος φυλάσσεται σε περιορισμένα αντίτυπα στις εγκαταστάσεις της ΑΡΣΙΣ

B ΜΕΡΟΣ

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ποινικής αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων που έχουν γίνει αντιληπτοί από τους επίσημους διωκτικούς μηχανισμούς, και εναντίον των οποίων έχει ασκηθεί ποινική δίωξη. Πριν προβούμε στην παράθεση στοιχείων και απόψεων περί της συγκεκριμένης υπηρεσίας, χρήσιμη κρίνεται μια ιστορική αναδρομή όσον αφορά στην ποινική δίωξη των ανήλικων παραβατών.

1. Η ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων – ιστορική αναδρομή- στο δρόμο προς την γέννηση του θεσμού των Επιμελητών Ανηλίκων

Ως πρώτο Δικαστήριο Ανηλίκων στον κόσμο φαίνεται να είναι αυτό που λειτούργησε στην Αυστραλία γύρω στα 1895, ενώ δεύτερο ήταν της Νορβηγίας τον αμέσως επόμενο χρόνο⁵⁷. Ωστόσο, ως παράδειγμα προς ανάλυση στην παρούσα εργασία, θα χρησιμοποιήσουμε την περίπτωση του Δικαστηρίου Ανηλίκων του Σικάγο, καθώς, όπως θα γίνει φανερό μέσα από την ιστορική αναδρομή, τα στοιχεία που οδήγησαν στην δημιουργία του και το πνεύμα του τρόπου λειτουργίας του, είναι σε μεγάλο βαθμό κοινά με αυτά της σημερινής πραγματικότητας.

Η λειτουργία ενός από τα πρώτα Δικαστήρια Ανηλίκων⁵⁸ στον κόσμο ξεκίνησε το 1899 από το Σικάγο στην Πολιτεία του Ιλινόις και θεωρείται πως ήταν αποτέλεσμα δύο κύριων παραγόντων : της κινητοποίησης του γυναικείου φύλλου της εποχής και της επιθυμίας τους να συμβάλλουν με όποιο τρόπο μπορούσαν στην αναδιάρθρωση της κοινωνικής πολιτικής.

Οι κοινωνικο – οικονομικές συνθήκες και αλλαγές που ελάμβαναν χώρα τον καιρό εκείνο στις ΗΠΑ, έπαιξαν φυσικά μεγάλο ρόλο. Οι ιδέες του νηπιαγωγού Friedrich Froebel και του ψυχολόγου G. Stanley Hall περί διαπαιδαγώγησης, επηρέασαν την

⁵⁷ Τρωϊανού – Λουλά Αγλαΐα, 1999 : 17

⁵⁸ Τα ιστορικά στοιχεία σχετικά με την γέννηση του Δικαστηρίου Ανηλίκων στο Σικάγο είναι από το άρθρο της Elizabeth J. Clapp, *Juvenile Justice - An Evolving Juvenile Court: On the Front Lines*, Volume VI · Number 2, December 1999 « The Chicago Juvenile Court Movement in the 1890s», <http://www.ncjrs.org/html/ojjdp/jjjournal1299/2.html>

ευρύτερη κοινή γνώμη και ιδιαίτερα την μεσαία τάξη της εποχής της οποίας οι γυναίκες είχαν υπό την προστασία τους την μεγαλύτερη μερίδα του παιδικού πληθυσμού. Οικονομικές αλλαγές επέφεραν μείωση του αριθμού των παιδιών στις οικογένειες της εν λόγω τάξης, συχνά κατεβάζοντάς τον στο ένα παιδί, ρίχνοντας όλο το γονεϊκό βάρος στην διαπαιδαγώγηση και την μόρφωσή του.

Η παιδική ηλικία δεν ήταν πλέον απλά ένα μεταβατικό στάδιο του ατόμου προς την ενηλικίωση αλλά έχριζε ιδιαίτερης φροντίδας και ενδιαφέροντος, καθώς η ανατροφή αποτελούσε κρίσιμο παράγοντα για την μετέπειτα εξέλιξη του παιδιού ως ενήλικου. Η μητέρα επομένως, ως βασικός αρωγός στην προσπάθεια αυτή, έπρεπε να είναι πλήρως ενημερωμένη και εκπαιδευμένη ούτως ώστε να μπορέσει να δώσει τις σωστές κατευθυντήριες γραμμές στο παιδί της. Άρχιζε να γίνεται αντιληπτό ότι, εφόσον τα παιδιά αποτελούσαν το μέλλον της χώρας, ήταν επιτακτικό να ανεβρεθούν νέοι τρόποι, περισσότερο αποτελεσματικοί για την αντιμετώπιση της παιδικής παραβατικότητας και φτώχειας.

Η έναρξη των εργασιών του πρώτου Δικαστηρίου Ανηλίκων στο Σικάγο την 1^η Ιουλίου 1899 ήταν καρπός των προσπαθειών δύο ολόκληρων δεκαετιών από δύο γυναικείες κοινότητες : το Γυναικείο Κλαμπ του Σικάγο (Chicago Woman's Club) και την Κοινότητα Hull House(Hull House Community). Οι δύο ομάδες, αν και έχουσες διαφορετικές καταβολές και λόγους ύπαρξης, συνεργάστηκαν στενά μεταξύ τους καθώς και με άλλους φορείς. Ορμώμενες από την βαθιά πίστη στα ιδανικά της μητρότητας και της οικογενειακής ζωής, από τα οποία διέπονταν τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, προσπάθησαν να εφαρμόσουν αυτές τις αξίες και στους ευρύτερους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Όσον αφορά στην πρώτη οργάνωση, το Γυναικείο Κλαμπ του Σικάγο, βασισμένο στις αρχές της φιλανθρωπίας, της ελεημοσύνης και της κουλτούρας, απαρτιζόταν ως επί το πλείστον από γυναίκες λευκές, Προτεστάντισσες και ανήκουσες στην μεσαία τάξη. Φιλοδοξία τους ήταν να προωθήσουν το ρόλο της γυναίκας ως μητέρας και νοικοκυράς, που όφειλε να εργάζεται για την προστασία ατόμων σε μειονεκτική θέση (κυρίως από οικονομικής πλευράς). Από αυτήν την άποψη, η οργάνωση σε καμία περίπτωση δεν είχε πολιτική χροιά. Στην ουσία της, επρόκειτο για μια ομάδα που είχε θέσει ως στόχο να εργάζεται για την βελτίωση της κοινωνίας.

Τα κίνητρα σαφώς και δεν ήταν πολιτικά, ούτε και οι συγκεκριμένες γυναίκες ανησυχούσαν για τις οικονομικές αλλαγές και εξελίξεις, ή την πιθανή κατάρρευση του μέχρι τότε συστήματος. Το ενδιαφέρον τους εστιαζόταν στην ζωή των παιδιών

που μεγάλωναν στις υποβαθμισμένες περιοχές, καθώς διέβλεπαν πως η ταχύτατη αστικοποίηση και εκβιομηχάνιση της Αμερικάνικης κοινωνίας επηρέαζε βαθύτατα την οικογενειακή ζωή, απειλώντας τα θεμέλια του προτεσταντικού συστήματος αξιών, αναδύοντας στην επιφάνεια μια κυρίαρχη μεσο – αστική καθολική οικογένεια με διαφορετικές παιδαγωγικές μεθόδους. Σε αυτό συνέβαλε επίσης η μεγάλη εισροή μεταναστών από την ανατολική και νότια Ευρώπη κατά την συγκεκριμένη περίοδο.

Ήδη από το 1880, τα μέλη της ομάδας δραστηριοποιήθηκαν στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας των παιδιών εκείνων που διαβιούσαν σε συνθήκες οικονομικής στέρησης. Ξεκίνησε έτσι μια σειρά από συχνές επισκέψεις στα αστυνομικά τμήματα της πόλης, τις φυλακές, τα κρατητήρια, αλλά και σε υποβαθμισμένες περιοχές. Στο επίκεντρο τέθηκε ή όλο και περισσότερο αυξανόμενη οικονομική κρίση, τα ανερχόμενα ποσοστά της παιδικής παραβατικότητας, και η διαπίστωση πως τα παιδιά αυτά στερούνταν γονικής επίβλεψης εφόσον οι οικογενειακές ανάγκες απαιτούσαν να εργάζεται και η μητέρα πλέον.

Κι ενώ αρχικά η οργάνωση ευελπιστούσε να επιφέρει αλλαγές με την επιμόρφωση των μητέρων, από το 1890 επικεντρώθηκε στην εκπαίδευση των παιδιών που εξέτιαν ποινή φυλάκισης και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας διαφαινόταν καθαρά η πρόθεση ανεύρεσης τρόπων για τον μετασχηματισμό του δικαστικού συστήματος. Το 1894 είναι η χρονιά κατά την οποία ξεκινά, ανεπίσημα, ο διαχωρισμός της εκδίκησης των υποθέσεων των ανηλίκων από αυτές των ενηλίκων, με σκοπό την αποφυγή της μεταξύ τους άμεσης επαφής. Από εδώ και στο εξής, οι ανήλικοι δικάζονται αμέσως, χωρίς παράταση της προφυλάκισής τους, σε συνεδριάσεις που ελάμβαναν χώρα κάθε Σάββατο, ειδικά γι'αυτούς. Παρ' όλα αυτά, δεν ήταν ακόμα πρόσφορες οι συνθήκες για την επίσημη θεσμοθέτηση ειδικού Δικαστηρίου Ανηλίκων, καθώς κάτι τέτοιο είχε θεωρηθεί από τους νομικούς της εποχής ως αντισυνταγματικό.

Συνεργάτης και συνοδοιπόρος σε αυτήν την προσπάθεια ήταν η Κοινότητα Hull House, τα μέλη της οποίας, αν και συχνά χρησιμοποιούσαν στο λόγο τους μια φιλοσοφία περί μητρότητας (κυρίως για να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους), στην πραγματικότητα ήταν στην πλειοψηφία τους γυναίκες με πανεπιστημιακή μόρφωση και εμπειρία ιδίως στις κοινωνικές επιστήμες. Μέσα από την εργασία τους και την ζωή τους στην κοινότητα, τα μέλη είχαν την ευκαιρία να διεκδικήσουν μια θέση ως επιστήμονες, εφαρμόζοντας τις γνώσεις και τα ταλέντα τους και προσφέροντας βοήθεια σε όσους ανθρώπους το είχαν ανάγκη. Σε μια εποχή όπου το δικαίωμα της ψήφου ήταν ανδρικό ακόμα προνόμιο, κρατώντας μακριά τις γυναίκες από

οποιοδήποτε πολιτικό παιχνίδι και αφαιρώντας τους τον λόγο για τα κοινά, τα μέλη της κοινότητας βρήκαν τον τρόπο να συνεργαστούν με τους άνδρες – κυρίαρχους της πολιτικής, χωρίς όμως να είναι υπόλογες σε αυτούς.

Μέσα από την άμεση επαφή της Κοινότητας με τα παιδιά του γκέτο έγινε γρήγορα φανερό ότι οι οικογένειες μεταναστών και όσες εκ των οποίων και οι δύο γονείς εργάζονταν, βρίσκονταν λίγο πριν από την κατάρρευση. Αυτό, μαζί με τις δυσκολίες προσαρμογής στην πόλη, ήταν οι κύριοι λόγοι της παιδικής παραβατικότητας. Έτσι, αντικείμενο φροντίδας έγιναν όχι μόνο τα παιδιά που είχαν τραβήξει την προσοχή των διωκτικών μηχανισμών αλλά και όσα δεν αντιμετώπιζαν προβλήματα με το νόμο, με σκοπό να αποτραπεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Καθώς οι δραστηριότητες της κοινότητας επεκτείνονταν, τα μέλη εισήγαγαν στο έργο τους και αυτό της κοινωνικής έρευνας, πραγματοποιώντας επισκέψεις στα σπίτια των παιδιών που επρόκειτο να δικαστούν, συγκεντρώνοντας πληροφορίες για τα ίδια και τα προβλήματά τους. Στην συνέχεια εξέθεταν τα στοιχεία ενώπιον του δικαστή, δίνοντάς του την ευκαιρία να εκτιμήσει καλύτερα την κατάσταση και να προτείνει αποτελεσματικότερους τρόπους για να βοηθήσει το κάθε παιδί. Πέτυχαν ακόμα και την ανάληψη, από τις ίδιες, της άσκησης επιμέλειας των παιδιών σε πολλές περιπτώσεις. Σημαντικό ρόλο στην διεξαγωγή της έρευνας έπαιξε σαφέστατα και η εκπαίδευση που είχαν γύρω από τις κοινωνικές επιστήμες. Ίσως να έχουμε εδώ τον προπομπό του λειτουργήματος του δικαστικού επιμελητή.

Προς το τέλος της δεκαετίας έγινε πλέον ξεκάθαρη η επιδίωξη και των δύο κοινοτήτων για διαρθρωτικές αλλαγές στη νομοθεσία, τον τρόπο εκδίκασης των υποθέσεων που αφορούσαν παιδιά, και τα ιδρύματα τα οποία αναλάμβαναν την μετέπειτα μεταχείρισή τους, ούτως ώστε να διακοπεί η παράλληλη κράτησή τους με ενήλικες.

Ύστερα από συνέδρια και πιέσεις που ασκήθηκαν εξίσου και από τις δύο ομάδες, το πρώτο Δικαστήριο Ανηλίκων στις ΗΠΑ άνοιξε τις πύλες του την 1^η Ιουλίου 1899. Συγκεκριμένα, στην δικαιοδοσία του δικαστηρίου ανήκαν οι υποθέσεις εκείνες που αφορούσαν παραμελημένα ή παραβατικά παιδιά, μέχρι την ηλικία των 16 ετών. Ο χαρακτήρας του δικαστηρίου ήταν περισσότερο αναμορφωτικός παρά τιμωρητικός και η διαδικασία εντός της αίθουσας έπαιρνε πλέον ανεπίσημη χροιά. Η τήρηση του απορρήτου όσον αφορά στους φακέλους των ανηλίκων ήταν απαραίτητη για την μείωση του κινδύνου του στιγματισμού. Εφ'εξής, απαγορευόταν η κράτηση παιδιών

κάτω των 12 ετών καθώς επίσης και η φυλάκιση ανηλίκων στους ίδιους χώρους που προορίζονταν για τους ενήλικους.

Συγκροτείται έτσι ένα Δικαστήριο ανηλίκων του οποίου σκοπός είναι όχι να δικάζει, αλλά στην ουσία επιδιώκει να αναμορφώσει και να εντάξει ομαλά το παιδί στην κοινωνία : μέσα από ανεπίσημες διαδικασίες στις οποίες απουσιάζουν οι συνήθεις πρακτικές παγίδευσης των αντιδίκων, προσεγγίζοντας τον ανήλικο, ερευνώντας τις συνθήκες διαβίωσής τους, κατανοώντας τους προσωπικούς του προβληματισμούς και ανευρίσκοντας τις αιτίες που τον οδήγησαν στην παραβατικότητα. Μέχρι εκείνη την στιγμή, η πρακτική που είχε υιοθετηθεί επιφύλασσε για τα παιδιά σκληρές τιμωρίες (πολλές φορές και την θανατική ποινή), τον συγχρωτισμό στις φυλακές με κάθε είδους ενήλικο παραβάτη του νόμου και προσέφερε θαυμάσιες ευκαιρίες για την εξέλιξη μιας μελλοντικής εγκληματικής καριέρας. Με την θεσμοθέτηση του Δικαστηρίου Ανηλίκων αναγνωρίζεται «...η ευθύνη του κράτους απέναντι στα παραμελημένα και παραστρατημένα παιδιά του και η υποχρέωσή του να τα αντιμετωπίζει ως παιδιά παρά ως εγκληματίες οδηγώντας τα έτσι, μέσα από σκληρά μέτρα, στα όρια της αχρείότητας και του εγκλήματος...»

2. Λειτουργία των ελληνικών Δικαστηρίων Ανηλίκων – δρομολόγηση των υποθέσεων - ο ρόλος του Δικαστή και τα προτεινόμενα μέτρα

Καθώς το έργο του Επιμελητή Ανηλίκων είναι στενά συνδεδεμένο με αυτό του Δικαστή Ανηλίκων κρίνεται αναγκαία στο παρόν στάδιο μια σύντομη εξέταση του τρόπου λειτουργίας του εν λόγω Δικαστηρίου και των ακολουθούμενων από αυτό οδών προς μια αποτελεσματικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας.

Όσον αφορά στο δίκαιο ανηλίκων, αυτό από την αρχή της σύστασής του στα περισσότερα κράτη του προηγμένου κόσμου, χαρακτηρίζεται από τις αρχές της πρόληψης και της αναμόρφωσης, παρά από την πρόθεση έρευνας της τελεσθείσας πράξης και της τιμωρίας αυτής. Στόχος των διαχειριστών του νόμου, είναι η αγωγή του ανηλίκου, η θεραπεία των προβλημάτων του και η προστασία του, με σκοπό την αποφυγή διάπραξης περαιτέρω παράνομων πράξεων⁵⁹. Ειδικά με το νέο νόμο 3189/2003 στην Ελλάδα, καθίσταται σαφές πως η επιβολή του ποινικού σωφρονισμού γίνεται πλέον μόνο κατ'εξάιρεση, στις περιπτώσεις της

⁵⁹ Τρωϊανού – Λουλά Αγλαΐα, 1999 : 18

κατ'εξακολούθηση τέλεσης παράνομων πράξεων ή καθ'υποτροπή ή σε όσες ενέχουν μέσα τους το στοιχείο της βίας⁶⁰. Η ποινική αντιμετώπιση των παραβατικών ανηλίκων παίρνει με αυτόν τον τρόπο καθαρά προληπτικό και αναμορφωτικό χαρακτήρα, προσβλέποντας στην μείωση των πιθανοτήτων της υποτροπής του παιδιού.

1. Στην δικαιοδοσία των ελληνικών Δικαστηρίων Ανηλίκων υπάγονται δύο ειδών περιπτώσεις :

- των παιδιών που έχουν ήδη παραβεί το νόμο και εναντίον των οποίων έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, όπως επίσης και
- των ανηλίκων εκείνων, που χωρίς να έχουν έρθει αντιμέτωποι με το επίσημο πρόσωπο της ποινικής δικαιοσύνης, ωστόσο τελούν υπό ηθικό κίνδυνο, είτε εξαιτίας του περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνουν ή λόγω της προσωπικότητάς τους, συγκεντρώνουν όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία μας νομιμοποιούν να πιστεύουμε πως υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να παρανομήσουν στο μέλλον⁶¹.

Από τη φύση του το δικαστήριο είναι επιφορτισμένο αυστηρά με την λειτουργία της απονομής δικαιοσύνης και της επιβολής τιμωρίας στην περίπτωση διαπιστωθείσης τετελεσμένης παράνομης πράξης. Ωστόσο όταν μιλάμε για ανήλικους, η δικαιοδοσία επεκτείνεται και ο δικαστής πλέον μεριμνά επίσης (και ίσως ακόμα περισσότερο) για την αναμόρφωση του παιδιού και την επίλυση των ζητημάτων που το οδήγησαν σε αυτήν την συμπεριφορά. Αυτήν την τάση παρουσιάζουν όλες σχεδόν οι σύγχρονες νομοθεσίες, μαζί και η ελληνική.

Η διαδικασία εισαγωγής των υποθέσεων στο Δικαστήριο Ανηλίκων ξεκινά με την αποστολή των δικογραφιών από τα αστυνομικά τμήματα στην Εισαγγελία Ανηλίκων. Από εκεί και πέρα, και εφόσον ασκηθεί ποινική δίωξη από τον Εισαγγελέα, διαβιβάζεται η υπόθεση στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων όπου, μέχρι την ορισθείσα δικάσιμο ημερομηνία, διενεργείται τακτική ανάκριση από ειδικό ανακριτή ανηλίκων. Παράλληλα με αυτήν, διεξάγεται και κοινωνική έρευνα από την πλευρά των Επιμελητών. Η εν λόγω έρευνα, αν και αναφέρεται στο περί ανακρίσεως άρθρο, σε καμιά περίπτωση δεν έχει προανακριτικό χαρακτήρα, ούτε στην ουσία αλλά ούτε και στους τύπους⁶².

⁶⁰ Κουράκης 2004 : 320

⁶¹ Τρωϊανού – Λουλά Αγλαΐα, 1999 : 33

⁶² Ο.π : 44

Με το νέο νόμο 3189/2003 δίνεται η δυνατότητα στον Εισαγγελέα, και εφόσον δεν ασκήσει ποινική δίωξη, να επιβάλλει ούτως ή άλλως αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, αν το κρίνει απαραίτητο για την αναμόρφωση και τον συνετισμό του παιδιού. Την επιβολή των μέτρων αυτών δύναται να επιβλέπει και ο ίδιος, όπως επίσης και να αναλάβει την υπεύθυνη επιμέλεια του ανήλικου⁶³. Πρόκειται για καινούρια ρύθμιση, η οποία δεν είναι δυνατόν να γίνει αντικείμενο κριτικής, τουλάχιστον επί του παρόντος, καθότι η επιβολή της βρίσκεται ακόμα σε υβριδικό στάδιο. Πάντως η σύλληψη της ιδέας κρίνεται θετικά από τους Επιμελητές Ανηλίκων, αν και οι ίδιοι επίσης αδυνατούν να την κρίνουν ως προς την αποτελεσματικότητά της για τους λόγους που εκθέσαμε παραπάνω.

Καθότι κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη των πορισμάτων των επιμελητών κατόπιν της προαναφερθείσας κοινωνικής έρευνας, δεν υφίσταται η διαδικασία του αυτοφώρου. Παρ'όλα αυτά, ακολουθώντας βασικές αρχές απονομής δικαιοσύνης, επιδιώκεται η όσο το δυνατόν συντομότερη εκδίκαση της υπόθεσης, για να μπορέσει ο ανήλικος να συσχετίσει την πράξη του με την επαφή του με τους φορείς απονομής δικαιοσύνης, και να κατανοήσει την σοβαρότητα των γεγονότων. Στις περιπτώσεις εκείνες που κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό (συχνά η εκδίκαση υποθέσεων μπορεί να οριστεί και για ένα χρόνο μετά την τέλεση της πράξης), ο σε σύντομο χρονικό διάστημα προσδιορισμός της ημερομηνίας αρκεί και μόνο για να έχουμε το ίδιο αποτέλεσμα στην συνείδηση του παιδιού⁶⁴.

2. Κρίνεται απαραίτητη η κατάρτιση του Δικαστή Ανηλίκων σε θέματα ψυχιατρικής, ψυχολογίας, παιδαγωγικής, κοινωνιολογίας και ίσως ακόμα και εγκληματολογίας. Διαφορετικά είναι αδύνατη η κατανόηση του ψυχισμού του κάθε παιδιού, που φέρει τις δικές του χαρακτηριστικές ιδιαιτερότητες και μεγαλώνει σε ποικίλα οικογενειακά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Οι γνώσεις αυτές όχι μόνο θα βοηθήσουν τον Δικαστή να εισχωρήσει στην εξέταση των στοιχείων εκείνων που οδήγησαν τον ανήλικο στην παράβαση του νόμου, αλλά θα του επιτρέψει επίσης και την ανεύρεση των κατάλληλων μέτρων που πρέπει να επιβληθούν σε κάθε περίπτωση. Πέρα από αυτό, μια ατμόσφαιρα φιλική, εντός της αίθουσας του δικαστηρίου, εμπνέουσα εμπιστοσύνη και έκδηλη των προθέσεων του Δικαστή για συνεργασία με τον ανήλικο και όχι για την αυστηρή τιμωρία αυτού, καθιστούν αυτόν τον τελευταίο περισσότερο

⁶³ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3189 (ΦΕΚ Α' 243/21.10.2003)

⁶⁴ Τρωϊανού – Λουλά Αγλαΐα, 1999 : 44-45

πρόθυμο να συμμορφωθεί και να ακολουθήσει τα μέτρα που προτείνονται, καθώς κατανοεί πως όλα γίνονται για το καλό του.

Εξαιτίας του ιδιόμορφου έργου που επιτελεί ο Δικαστής Ανηλίκων, έχουν κατά καιρούς προκύψει δύο διαφορετικής φύσης ζητήματα:

Το πρώτο σχετίζεται με την μετονομασία του Δικαστηρίου Ανηλίκων, εφόσον στην ουσία έχει παρά ελάχιστα και επουσιώδη κοινά χαρακτηριστικά με τα υπόλοιπα δικαστήρια. Μια πιθανή λύση θα ήταν για παράδειγμα, όπως έχει προταθεί στο παρελθόν, η σύσταση «συμβουλίου προστασίας νεότητας», μέλη του οποίου θα προέρχονταν από την ιατρική και την εκπαιδευτική κοινότητα, από τον χώρο της ψυχολογίας και των κοινωνικών επιστημών, παριστάμενου πάντα και του Δικαστή Ανηλίκων. Ωστόσο, μέχρι στιγμής, ούτε οι διάφορες ονομασίες που έχουν προκύψει θεωρούνται δόκιμες, ούτε και τα προτεινόμενα μέλη ασκούν το ίδιο κύρος, και ίσως σε ένα βαθμό, τον ίδιο φόβο(ελάχιστο έστω), όπως στην περίπτωση του Δικαστή⁶⁵.

Το δεύτερο ζήτημα αφορά στην θεσμοθέτηση μόνιμου Δικαστή Ανηλίκων. Αν και, όπως προαναφέρθηκε, η εξοικείωση του Δικαστή με θέματα παιδαγωγικής, ψυχιατρικής κλπ, είναι επιτακτική για την πλήρωση των καθηκόντων του στο ακέραιο, παρ'όλα αυτά, παρατηρείται μια έλλειψη γνώσεων στα συγκεκριμένα αντικείμενα που απορρέει από την εφήμερη παραμονή τους στην συγκεκριμένη θέση. Αντιθέτως, η μονιμοποίηση του Δικαστή Ανηλίκων θα επέτρεπε και στον ίδιο, μέσα από την μακροχρόνια εμπειρία, την εξειδίκευση σε θέματα που αφορούν τη νεότητα και θα τον καθιστούσε ακόμα πιο πολύ αποτελεσματικό⁶⁶.

3. Τα επιβαλλόμενα μέτρα διακρίνονται στα Αναμορφωτικά, στα Θεραπευτικά μέτρα και τέλος στον Ποινικό Σωφρονισμό.

Επιβολή των θεραπευτικών μέτρων έχουμε στην περίπτωση διάγνωσης ψυχικής ασθένειας, χρήση ουσιών (ναρκωτικών/ αλκόολ), πνευματικής ή ηθικής καθυστέρησης, διατάραξης πνευματικών λειτουργιών κλπ. Χρήση των μέτρων αυτών γίνεται σπανίως καθώς η εξακρίβωση ενός από τα παραπάνω προβλήματα κατά την διάρκεια της κοινωνικής έρευνας είναι ιδιαιτέρως δυσχερές. Συνήθως, τα ζητήματα αυτά ανακαλύπτονται εκ των υστέρων, όταν το παιδί έχει υποτροπιάσει και εμφανίζεται εκ νέου στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Τα θεραπευτικά μέτρα περιλαμβάνουν την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς, σε αναδόχους,

⁶⁵ Ο.π : 38

⁶⁶ Θέμα το οποίο συζητήθηκε με τους Επιμελητές Ανηλίκων κατά την συνέντευξη που μας παραχωρήθηκε τον Μάιο 2005

στις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, ή ακόμα και στην ίδια την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Ακόμα, ο Δικαστής ενδέχεται να διατάξει την παρακολούθηση από τον ανήλικο, συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος (π.χ. στην περίπτωση χρήσης ουσιών) ή ακόμα και να τον παραπέμψει σε θεραπευτικό κατάστημα για ορισμένο χρονικό διάστημα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις τα προαναφερθέντα μέτρα μπορούν ακόμα και να συνδυαστούν. Η επιβολή αυτών όμως προϋποθέτει την σύσταση γνωμάτευσης από ομάδα ειδικών επιστημόνων όπως γιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών.⁶⁷

Τα αναμορφωτικά μέτρα⁶⁸ συστήνονται με σκοπό την βελτίωση του χαρακτήρα του ανήλικου και διακρίνονται στα εξής :

- Επίπληξη, που συνίσταται στην απλή αποδοκιμασία της πράξης του ανήλικου από την μεριά του δικαστηρίου.
- Ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου στους γονείς, στους ανάδοχους ή στους επιτρόπους. Το μέτρο δεν μπορεί να αποδώσει όταν οι δεσμοί της οικογένειας είναι χαλαροί ή όταν αυτή τελεί υπό πλήρη αποδιοργάνωση. Απαιτείται ιδιαίτερη μέριμνα από την μεριά των γονιών ή των αναδόχων, οι οποίοι, μέσα από το συγκεκριμένο μέτρο, έρχονται αντιμέτωποι με τις ευθύνες τους και αναλαμβάνουν να διαπαιδαγωγήσουν σωστά το παιδί.
- Ανάθεση της επιμέλειας σε ανάδοχη οικογένεια, όταν δεν υφίσταται το κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, ή όταν τίθενται ζητήματα που απαιτούν την απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι.
- Ανάθεση της επιμέλειας σε Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων ή στους Επιμελητές Ανηλίκων. Αυτοί οι τελευταίοι ασκούν, στις περισσότερες των περιπτώσεων, μια άτυπη επιμέλεια καθώς είναι επιφορτισμένοι με την επίβλεψη της τήρησης των μέτρων και την καθοδήγηση του ανήλικου ούτως ώστε να τηρηθεί το επιβληθέν από το δικαστήριο μέτρο.
- Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανήλικου δράστη και θύματος, μέτρο το οποίο θεωρείται ιδιαίτερα αποδοτικό, εφόσον, φέρνοντας το παιδί σε επαφή με το θύμα του, έρχεται παράλληλα αντιμέτωπο με τις συνέπειες των πράξεών του, συνειδητοποιεί το κακό που έχει προκαλέσει και αναλαμβάνει τις ευθύνες

⁶⁷ Πιτσελά Αγγελική, 2004 Ε' Έκδοση : 209

⁶⁸ Ο.π : 184-196 και επίσης
Τρωϊανού – Λουλά Αγλαΐα, 1999 :62

του. Ο ψυχισμός των παιδιών είναι τέτοιος που, σε πολλές περιπτώσεις πρέπει να εξακριβώσουν ιδίοις όμασι τις συνέπειες των πράξεών τους για να μπορέσουν να διδαχτούν από τα λάθη τους και να καταλάβουν τι ακριβώς έχουν κάνει. Και το θύμα όμως μπορεί, εν τοιαύτη περιπτώσει, να κατανοήσει τα τυχόν προβλήματα του δράστη που τον οδήγησαν στην εκάστοτε παράνομη πράξη, και μέσα από την άρση των παρεξηγήσεων και την ειλικρινή μεταμέλεια του παιδιού, να επιτευχθεί ηθική ικανοποίηση τέτοια που δεν θα είχαμε στην περίπτωση δικαστικής διαμάχης. Το μέτρο συνιστάται όταν το αδίκημα δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρό.

- Αποζημίωση του θύματος, και γενικότερα επανόρθωση της προκληθείσας βλάβης. Η αποζημίωση θα πρέπει να προέρχεται από το ίδιο το παιδί γιατί διαφορετικά (αν για παράδειγμα προβούν στην παροχή αποζημίωσης οι γονείς), το μόνο που θα διδαχθεί είναι ότι μπορεί να υποκύπτει σε παράνομες και αποδοκιμαστέες συμπεριφορές ελεύθερα καθώς κάποιοι άλλοι θα καλούνται να διορθώσουν τα λάθη του.
- Παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο σε Δήμους, Κοινότητες, τον Ερυθρό Σταυρό, σε υπηρεσίες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς κλπ. που του δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο αλλά και να πάρει κάποια εκπαίδευση σε συγκεκριμένους εργασιακούς τομείς.
- Η παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής που επιτρέπει στον ανήλικο να κατανοήσει την σοβαρότητα της παράβασης των άρθρων του ΚΟΚ, όπως και τις άσχημες συνέπειες που μπορεί να έχει κάτι τέτοιο. Το μέτρο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τους παραβάτες του ΚΟΚ, οι οποίοι άλλωστε αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των παραβατικών ανηλίκων που δικάζονται κάθε χρόνο. Παραβάσεις του ΚΟΚ, όπως αυτή της οδήγησης άνευ άδειας, ή γενικότερα χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα, είναι πολύ κοινές μεταξύ των ανηλίκων (χονδρικά 'κόβονται' γύρω στις 100 κλήσεις σε ανήλικους κάθε μέρα, μόνο στην περιοχή της Αθήνας⁶⁹).
- Παρακολούθηση ψυχολογικών και κοινωνικών προγραμμάτων
- Φοίτηση σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης

⁶⁹ Όπως ενημερωθήκαμε από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

- Άσκηση εντατικής επιμέλειας του ανηλίκου από τις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων ή από τους ίδιους τους Επιμελητές Ανηλίκων, οι οποίοι αναλαμβάνουν μέσα από συχνές προγραμματισμένες επαφές, την επίβλεψη, διαπαιδαγώγηση και καθοδήγηση του παιδιού. Επιβάλλεται όταν υφίσταται σοβαρός λόγος αλλά όχι τόσο σοβαρός ώστε να κρίνεται απαραίτητη η εισαγωγή του ανήλικου σε κάποιο ίδρυμα.
- Αναγκαστικός εγκλεισμός του ανήλικου σε κρατικό, δημοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής. Ο νέος νόμος 3189/2003 προβλέπει την ίδρυση και λειτουργία τέτοιων ιδρυμάτων από δημόσιο ή φυσικό πρόσωπο⁷⁰, πράγμα το οποίο δημιουργεί ερωτηματικά περί του καθεστώτος αυτών των τελευταίων, της δυνατότητας ελέγχου τους από το κράτος, της διασφάλισης των δικαιωμάτων των ανηλίκων εντός των ιδρυμάτων όπως και τις συνθήκες κράτησής τους (στέγαση, τροφή, ώρες επισκεπτηρίου, προστασία της ψυχικής και σωματικής ακεραιότητας του παιδιού εντός του ιδρύματος κλπ). Ένα επιπλέον ζήτημα που γεννάται, είναι η παράλληλη κράτηση προπαραβατικών ανηλίκων, στα ίδια ιδρύματα με τους παραβατικούς. Τα καταστροφικά αποτελέσματα του συγχρωτισμού αποτελούν πλέον κοινή παραδοχή και γι' αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία χώρων που θα προορίζονται για αυτήν την ειδική κατηγορία παιδιών που βρίσκονται στο μεταίχμιο νομιμότητας και παραβατικής συμπεριφοράς.

Τέλος, ο Ποινικός Σωφρονισμός αποτελεί την τελευταία κατηγορία των μέτρων που βρίσκονται στην διάθεση του Δικαστή Ανηλίκων⁷¹. Ο εγκλεισμός ορίζεται επακριβώς χρονικά και επιβάλλεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις μόνο, όταν ο ανήλικος δεν είναι δυνατόν να συγκρατηθεί με άλλο τρόπο από την τέλεση σοβαρών παράνομων πράξεων. Δεν διευκρινίζεται πότε ο Δικαστής νομιμοποιείται να επιβάλλει το συγκεκριμένο μέτρο. Κάτι τέτοιο αφήνεται στην κρίση του και διαφέρει ανάλογα με την ιδιομορφία της κάθε υπόθεσης.

3. Το έργο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων

α) ιστορική αναδρομή

⁷⁰ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3189 (ΦΕΚ Α' 243/21.10.2003)

⁷¹ Τρωϊανού – Λουλά Αγλαΐα, 1999: 79

Οι πρώτες Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων κάνουν την εμφάνισή τους σχεδόν ταυτόχρονα με τη γέννηση των πρώτων Δικαστηρίων Ανηλίκων και στοχεύουν να συνδράμουν στο έργο της αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας εφαρμόζοντας κυρίως το μέτρο της δοκιμασίας (probation). Εξαιτίας της άμεσης σχέσης των δύο θεσμών, γίνεται αμέσως φανερό πως η αποτελεσματικότητα του ενός εξαρτάται σαφώς από την επιτυχία των εργασιών του άλλου.

Στην Ελλάδα ο όρος «επιμελητής ανηλίκων» αναφέρεται από το 1931 και ως βασικός του ρόλος ορίζεται αυτός της άσκησης της επιμέλειας του ανηλίκου που έχει έρθει αντιμέτωπος με το νόμο. Η επιλογή των ατόμων δεν έχει ακόμα επιστημονική βάση και ο διορισμός τους γίνεται κατόπιν υποδείξεως του Δικαστή Ανηλίκων, μέσα από τον χώρο των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων, φιλανθρωπικών ιδρυμάτων κλπ⁷².

Αργότερα και με νέο νόμο του 1939⁷³, αναφέρεται ρητά πως αποκλειστικά και μόνο μέλη του προσωπικού των ΕΠΑ θα επιτελούν τον συγκεκριμένο ρόλο, ο οποίος δεν διαφέρει πολύ από αυτόν του σύγχρονου επιμελητή: επίβλεψη του απολυθέντος ή υπό αναστολή ή υπό όρους απόλυση ανηλίκου, και διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας σχετικά με την προσωπικότητα, το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον του. Στην πράξη όμως, και εξαιτίας της έλλειψης πόρων συνεχίζεται η άσκηση των συγκεκριμένων καθηκόντων κυρίως από εθελοντές, πράγμα το οποίο εμποδίζει την άρτια επιστημονική και υπεύθυνη αντιμετώπιση των θεμάτων που σχετίζονται με τη νεανική παραβατικότητα. Τα απορρέοντα προβλήματα από την απουσία κατάρτισης και την αδυναμία για σωστή υπηρεσιακή οργάνωση, οδηγούν την Πολιτεία το 1954 στην σύσταση Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, της οποίας προΐσταται πάντα ο Δικαστής Ανηλίκων. Ωστόσο η εθελοντική εργασία δεν θα πάψει να υφίσταται, ούτε και η υπηρεσία θα σταματήσει να εξαρτάται κατά ένα μεγάλο μέρος από αυτήν. Το πρόβλημα θα λυθεί οριστικά χρόνια μετά, το 1976, έτος κατά το οποίο συστήνεται ξεχωριστός κλάδος Επιμελητών Ανηλίκων οι οποίοι εφ' εξής, ως δημόσιοι υπάλληλοι πλέον, θα υπάγονται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.⁷⁴

⁷² Ο.π : 26-27

⁷³ Ο.π

⁷⁴ Ο.π : 30-31

β. η λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων- συνεντεύξεις με τους Επιμελητές Ανηλίκων Αθηνών

Μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας διερεύνησης των ακολουθούμενων οδών με σκοπό την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας αλλά και την αποτροπή της υποτροπής του νεαρού ατόμου και της υιοθέτησης του παραβατικού ρόλου, επιδιώξαμε και εξασφαλίσαμε την συνεργασία των Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών, οι οποίοι πρόθυμα δέχτηκαν να μας παραχωρήσουν συνεντεύξεις κατά τον μήνα Μάιο 2005. Η περιγραφή του αντικειμένου, ο τρόπος εργασίας και προσέγγισης του ανηλίκου όπως επίσης και τα τυχόν προβλήματα κατά την άσκηση των καθηκόντων των επιμελητών, που παρατίθενται στη συνέχεια είναι αποτέλεσμα της συγκέντρωσης των στοιχείων που μας δόθηκαν από τους ίδιους τους επιμελητές κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων. Με εξαίρεση την επεξεργασία που έγινε όσον αφορά το κείμενο και την μορφή του, όπως επίσης και τυχόν δικά μας σχόλια τα οποία διακρίνονται ευκρινώς από αυτά των επιμελητών, οι πληροφορίες που μας παραχωρήθηκαν αναφέρονται ατόφιος, χωρίς καμιά απολύτως αλλαγή ή αλλοίωση. Για την πιστή μεταφορά και την αποτροπή λάθους, ακολουθήσαμε την μέθοδο της ηχογράφησης. Ως εκ τούτου, οι συνεντεύξεις διατηρούνται επίσης και στην ηχητική τους μορφή.

β1. Ο κλάδος των επιμελητών ανηλίκων (αντικείμενο σπουδών και πλήρωση οργανικών θέσεων)

Ο κλάδος μέχρι σήμερα παρουσιάζει μια εσωτερική διάσπαση η οποία βασίζεται στα τυπικά προσόντα και στο αντικείμενο σπουδών, αλλά όχι στις μεθόδους εργασίας και αντιμετώπισης της εκάστοτε περίπτωσης. Έτσι, σήμερα διακρίνονται σε ΤΕ (Τεχνολογικής Εκπαίδευσης) Επιμελητές και σε ΠΕ (Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης) Σωφρονιστικοί. Οι μεν πρώτοι προέρχονται από σχολές ΤΕΙ που έχουν εκπαιδευτεί γύρω από την κοινωνική εργασία, ενώ η δεύτερη ομάδα αποτελείται κυρίως από απόφοιτους της Νομικής και του Παντείου Πανεπιστημίου (π.χ τμήμα Κοινωνιολογίας).

Όσον αφορά στην μέθοδο και την ποιότητα της εργασίας δεν υπάρχει διαχωρισμός. Σίγουρα εξαιτίας της πληθώρας των γνώσεων μπορούμε να παρατηρήσουμε μια κάποια διαφορά στον τρόπο προσέγγισης, η οποία απορρέει από τις επιρροές που

έχουν λάβει οι επιμελητές αναλόγως το αντικείμενο σπουδών τους. Αν και τυπικά δεσμεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα και τους νόμους που διέπουν την υπηρεσία, δεν μπορούμε να μιλάμε για ενιαίο τρόπο, κυρίως σχετικά με την τεχνική της συνέντευξης και το πλάνο το οποίο ο καθένας ακολουθεί με σκοπό να δώσει μια συγκεκριμένη κατεύθυνση στις περιπτώσεις του. Εξάλλου, αυτή η ποικιλία γνώσεων και απόψεων είναι ευεργετική καθώς επιτρέπει την ανταλλαγή γνώσεων και την συμπλήρωση των κενών όταν αυτά υπάρχουν. Αλλά και πάλι, οι προσεγγίσεις δεν παραμένουν σταθερές καθώς τα νέα δεδομένα κάποιου περιστατικού μπορεί να δημιουργήσουν την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό του τρόπου εργασίας του επιμελητή (π.χ η μέριμνα περιπτώσεων που έχουν να κάνουν με παιδιά μεταναστών ή Αθίγκανων συχνά δημιουργεί επιπλέον προβλήματα που χρειάζονται την δική τους ξεχωριστή λύση). Η βασική συναίνεση έγκειται περισσότερο στην συμβουλευτική που ασκείται με σκοπό να αποτραπεί ο ανήλικος από περαιτέρω αντικοινωνική συμπεριφορά. Κύριος σκοπός είναι η πρόληψη μέσα από την ποινική δίωξη του ανηλίκου, αν και στο μέλλον αναμένεται να εφαρμοστεί και η πρόληψη κατόπιν αίτησης των γονέων ή του εισαγγελέα (κάτι το οποίο προς το παρόν τουλάχιστον έχει αδρανήσει).

Παλαιότερα υπήρχε διάχυτη η πεποίθηση πως το λειτούργημα του επιμελητή ανηλίκων αποτελούσε αντικείμενο των κοινωνικών λειτουργών, κάτι το οποίο με την πάροδο του χρόνου αμφισβητήθηκε από τους ίδιους τους κοινωνικούς λειτουργούς και τελικά εξαλείφθηκε. Αναμφισβήτητο ο ρόλος του επιμελητή είναι διφυής και δεν σχετίζεται αποκλειστικά και μόνο με το προαναφερθέν γνωστικό πεδίο. Σαφέστατα η σημασία της κοινωνικής εργασίας και της συνέντευξης είναι μεγάλη, ωστόσο δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις παιδιών που αδυνατούν να ανταποκριθούν στο συγκεκριμένο κομμάτι. Ο επιμελητής πρέπει να διαθέτει κάποιες βασικές τουλάχιστον γνώσεις ψυχολογίας για να καταφέρει να πλησιάσει τον ανήλικο, να σχηματίσει εμπεριστατωμένη άποψη για την προσωπικότητά του, και να προλειάνει το έδαφος για την επαφή του παιδιού με τον Δικαστή και την τελική κρίση της πράξης του. Απαραίτητη επίσης κρίνεται και η συνεχής ενημέρωσή του γύρω από θέματα της Ποινικής Δικαιοσύνης Ανηλίκων και τις αλλαγές που προκύπτουν κατά καιρούς.

Η χρησιμότητα της πολυσυλλεκτικότητας γνώσεων είναι φανερή και οι επιμελητές βλέπουν θετικά αυτήν την πληθώρα πτυχίων, αν και θεωρούν πως τα ήδη υπάρχοντα είναι αυτά στα οποία θα πρέπει να περιοριστούμε. Επί του παρόντος, αίτημά τους

αποτελεί η μετατροπή του κλάδου τους σε ενιαίο και αυτόνομο. Αισθάνονται πως το ισχύον καθεστώς επέφερε έναν διαχωρισμό περισσότερο όσον αφορά στον τίτλο(διάκριση σε ΤΕ και ΠΕ : κοινωνικής εργασίας και σωφρονιστικοί). Αίτημα των επιμελητών στο παρόν στάδιο είναι να καταστεί ο κλάδος τους ενιαίος και αυτόνομος με σκοπό την εξάλειψη τυχόν υπηρεσιακών προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν και την αποφυγή μιας εσωτερικής διάσπασης η οποία ευλόγως δεν θα ωφελήσει σε τίποτα.

Σχετικά με την πρόσληψη εγκληματολόγων στον συγκεκριμένο τομέα, επικρατεί η αίσθηση πως το εν λόγω αντικείμενο τοποθετεί σε συγκεκριμένους και εξειδικευμένους ρόλους τους επιστήμονές του, κάτι για το οποίο δεν υπάρχει ζήτηση από την Υπηρεσία. Ακόμα και η λέξη είναι δεσμευτική για τους επιμελητές: εγκληματολόγος είναι αυτός που ασχολείται με το έγκλημα, την στιγμή που η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων δεν ασχολείται με εγκληματίες αλλά με παραβατικά ή προπαραβατικά παιδιά. Ενδεχομένως οι επιμελητές να ανατρέξουν στην βοήθεια των εγκληματολόγων για τον επιστημονικό προσδιορισμό τους και την αποσαφήνιση του ρόλου τους μέσα στο σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης Ανηλίκων. Επιστημονική στήριξη αυτού του είδους ζητείται επίσης κατά καιρούς όταν ενσκήπτει ανάγκη για την εξαγωγή συμπερασμάτων κατόπιν εγκληματολογικών αναλύσεων.

Την στιγμή που πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, η Υπηρεσία αριθμούσε 18 Επιμελητές ενώ αναμένονταν να αναλάβουν τα καθήκοντά τους άλλοι 7 νεοπροσληφθέντες Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης. Ωστόσο, υπάρχει έντονο το πρόβλημα της έλλειψης προσωπικού, παρ'όλες τις προσπάθειες που γίνονται για να λυθεί αυτό. Οι οργανικές θέσεις της Υπηρεσίας είναι περίπου 40 και στα προηγούμενα χρόνια η Πολιτεία δεν είχε αναλάβει καμιά μέριμνα για την αντικατάσταση των ατόμων που συνταξιοδοτούνταν. Ο τελευταίος διαγωνισμός έλαβε χώρα το 1983 και από τότε χρειάστηκε να παρέλθει μια 20ετία για να πραγματοποιηθεί νέος, μέσω ΑΣΕΠ πλέον. Στο ενδιάμεσο διάστημα η Υπηρεσία έφτασε σε κατάσταση πλήρους αποδιοργάνωσης : «έρχονταν παιδιά και παίρναμε μόνο το όνομά τους» όπως μας πληροφόρησε η κ. Ιουλία Παπαστάθη. Μια πρόσκαιρη λύση του ζητήματος αποτέλεσε η άτυπη συνθήκη μεταξύ των επιμελητών να τεθούν στο περιθώριο οι περιπτώσεις που αφορούσαν παραβάσεις του ΚΟΚ, οι οποίες και θεωρούνται μικρότερης σημασίας. Παρ'όλα αυτά, ο σεβασμός της προσωπικότητας του παιδιού επιβάλλει στους επιμελητές την αντιμετώπιση κάθε

περίπτωσης με την ίδια βαρύτητα, καθώς ενδέχεται στην πορεία να προκύψει κάτι το οποίο θα θέσει θέμα επιμέλειας της υπηρεσίας, ιδίως όταν ο επιμελητής διαπιστώσει πως υπάρχει πρόσφορο έδαφος να ασκηθεί συμβουλευτική σε ζητήματα που ο ανήλικος θέλει να διευθετήσει στην ζωή του. Ευχής έργον αποτελεί η μελλοντική πλήρωση και των 40 οργανικών θέσεων της υπηρεσίας, πράγμα που θα επιτρέψει την σωστή και προσεκτική αντιμετώπιση όλων των παραβατών του ΚΟΚ.

β2. Τυπικά καθήκοντα των Επιμελητών Ανηλίκων - διαμεσολάβηση και συμβουλευτική

Η τυπική διαδικασία που τηρείται μετά την σύλληψη του ανήλικου από την αστυνομία περιλαμβάνει την αποστολή των σχετικών εγγράφων στην εισαγγελία, την εκεί άσκηση της ποινικής δίωξης και ακολούθως την μεταβίβαση του φακέλου στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων.

Με την εισαγωγή της κάθε περίπτωσης στην Υπηρεσία, σχεδιάζεται ένα χρονοδιάγραμμα, ανάλογα με το είδος των περιστατικών, την ημερομηνία που επιλαμβάνεται του θέματος η Υπηρεσία όπως επίσης και την ορισθείσα ημερομηνία της δικασίμου. Η κάθε περίπτωση δουλεύεται σε βάθος χρόνου, καθώς η παρέμβαση του επιμελητή ξεκινά από την στιγμή της ποινικής δίωξης (εφόσον το παιδί παρουσιαστεί στην Υπηρεσία) συνεχίζει μέχρι την ημέρα του Δικαστηρίου (πράγμα το οποίο διαρκεί περίπου ένα έτος) και μπορεί να παραταθεί και μετά την έκδοση της απόφασης.

Η λειτουργία του συστήματος σίγουρα δεν είναι απαλλαγμένη από προβλήματα, προερχόμενα συνήθως από την μεριά της αστυνομίας όπου παρατηρείται συχνά κωλυσιεργία στην αποστολή των εγγράφων αφού έχει ασκηθεί ποινική δίωξη. Έτσι πολλές φορές εμφανίζονται οι ανήλικοι ενώπιον του επιμελητή μόλις ένα μήνα πριν από το Δικαστήριο, όταν έχει περάσει ανεκμετάλλευτο μεγάλο χρονικό διάστημα και όταν είναι ήδη αργά για οποιαδήποτε παρέμβαση, διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας και άσκησης συμβουλευτικής. Δεν είναι σπάνια επίσης η απροθυμία των ίδιων των ανηλίκων να προσέλθουν, κατόπιν υποδείξεων που τους έχουν γίνει μετά από την κατάθεσή τους στον Εισαγγελέα. Αυτό όμως θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί αν η αστυνομία ενημέρωνε εγκαίρως τους Επιμελητές ούτως ώστε να κινήσουν από μόνοι τους τα νήματα για να ξεκινήσει η διαδικασία συνεργασίας με το παιδί. Ενημερωτικά έγγραφα έχουν σταλεί στην Γενική Ασφάλεια με την παράκληση να αποστέλλονται

τα σχετικά σε εύλογο χρονικό διάστημα. Ο λόγος πάντως που βρίσκει εμπόδια η όλη διαδικασία παραμένει μέχρι και τώρα αδιευκρίνιστος...

Η κοινωνική έρευνα και η συμβουλευτική διαρκούν μέχρι την στιγμή του Δικαστηρίου. Η κατά τόπον επισκέψεις και οι συναντήσεις με το παιδί αλλά και την οικογένεια σκοπό έχουν την διακριτική επέμβαση για την αναμόρφωση ενός καλύτερου χαρακτήρα του παιδιού όπως και για την διαμόρφωση καλύτερων σχέσεων με τον εαυτό του κατ'αρχήν, την οικογένειά του και το ευρύτερο περιβάλλον. Ανεξαρτήτως της έκβασης της κάθε περίπτωσης και της πορείας εξέλιξης του ανηλίκου, κύριο μέλημα των επιμελητών είναι να διατηρηθεί μια ανθρωπιστική ποιότητα επαφής ώστε ο ανήλικος να μην νοιώσει ότι μεταβάλλεται σε αντικείμενο ψυχρής μεταχείρισης και αντιμετώπισης. Η κυρία Ιουλία Παπαστάθη μας πληροφορεί:

«έγκειται κυρίως στην προσωπικότητα του επιμελητή, και υπάρχει ευαισθησία σε αυτό το θέμα. Το έχω δει και αλλού αυτό, σε υπηρεσίες που έχουν να κάνουν με προβλήματα ανθρωπίνων σχέσεων...υπάρχει κάτι μέσα σου που σε κάνει να φερθείς ανθρώπινα, γιατί όταν έρχεται σε εσένα σε χρειάζεται, έστω και αν έρχεται αναγκαστικά. Ακόμα και αν σε δει σαν γρανάζι στο όλο σύστημα, μπορείς αυτό σιγά σιγά να του το ανατρέψεις, και γίνεται πολύ εύκολα. Είναι θέμα επικοινωνίας. Είναι κάτι που συνέχεια το έχεις μπροστά σου, δεν υπάρχουν συνταγές για μια καλή πορεία»

Καρπός της προδικαστικής έρευνας του επιμελητή είναι η σύνταξη έκθεσης με την παράλληλη συμπλήρωση του ατομικού δελτίου του παραβάτη, το οποίο διαβιβάζεται στον δικαστή και στον εισαγγελέα για ανάγνωση λίγες μέρες πριν το δικαστήριο. Η έκθεση περιλαμβάνει τα συμπεράσματα του επιμελητή καθώς και τα προτεινόμενα από αυτόν μέτρα τα οποία, κατά την άποψή του, θα λειτουργήσουν αναμορφωτικά και αποτρεπτικά από την διάπραξη νέων αξιόποινων πράξεων. Διεξαγωγή της δίκης δεν μπορούμε να έχουμε χωρίς την ύπαρξη της έκθεσης, η οποία είναι απόρρητη ακόμα και για τον δικηγόρο του ανηλίκου, αν υπάρχει.

Η παρουσία του επιμελητή στο Δικαστήριο είναι απαραίτητη. Αν και δεν συμμετέχει ενεργά, είναι πάντα παρών ούτως ώστε να παρέμβει για την συμπλήρωση και διευκρίνιση όσων κατατίθενται από την πλευρά των γονέων ή του

κατηγορούμενου, ή και για να υποδείξει ακόμα στον Δικαστή στοιχεία τα οποία μόνο ο ίδιος, εξαιτίας της θέσης του, μπορεί να έχει αντιληφθεί.

Η συνεργασία με το παιδί εξακολουθεί όταν επιβληθεί το μέτρο της επιμέλειας των επιμελητών. Αλλά και σε περίπτωση επιβολής αναμορφωτικών μέτρων από το Δικαστήριο, την εφαρμογή αυτών την αναλαμβάνει ο επιμελητής. Πρόκειται στην ουσία περισσότερο για διαμεσολάβηση προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνεργασία του παιδιού και η διεκπεραίωση των υποχρεώσεων του που απορρέουν από την απόφαση του Δικαστή.

Από τα δώδεκα αναμορφωτικά μέτρα που υφίσταται τα τρία κυριότερα είναι η επιμέλεια, η επίπληξη και η ανάθεση της επιμέλειας στους γονείς. Όταν επιβάλλονται τα δύο τελευταία, ο ρόλος του επιμελητή τερματίζεται και το παιδί ανατίθεται στην φροντίδα των γονέων. Τελευταία έχουν προστεθεί και δευτερεύοντα τα οποία συντονίζει ο επιμελητής κατά το μέτρο του δυνατού. Γι' αυτό το λόγο, η συνεργασία μεταξύ αυτού και του ανήλικου εξακολουθεί και μετά το δικαστήριο, καθώς αυτή είναι μια περίοδος ιδιαίτερα δύσκολη για το παιδί το οποίο έχει ανάγκη από στήριξη ψυχολογική, κοινωνική και ηθική. Η χρονική διάρκεια των συναντήσεων κυμαίνεται από τρεις μήνες (όταν πρόκειται για παραβάσεις του ΚΟΚ) έως και ένα με ενάμιση χρόνο όταν πρόκειται για το μέτρο της ανάθεσης της επιμέλειας στην Υπηρεσία. Όταν ολοκληρωθεί ο ορισμένος χρόνος επιβολής μέτρων διακόπτεται και η συνεργασία με τον ανήλικο εκτός και αν συντρέχουν σοβαροί λόγοι που συνηγορούν υπέρ της παράτασης της επικοινωνίας μεταξύ τους (όταν για παράδειγμα υπάρχουν θέματα που ακόμα δεν έχουν βρει τη λύση τους). Η παράταση πραγματοποιείται κατόπιν αιτήσεως του επιμελητή, αν και η συνήθης πρακτική είναι να συνεχίζεται η συνεργασία άτυπα.

β3. Η συνεργασία μεταξύ επιμελητή και ανήλικου

Ο ρόλος του επιμελητή: Ο ανήλικος καλείται στην υπηρεσία με επιστολή και κατά την πρώτη συνάντηση ο επιμελητής οφείλει να του εξηγήσει τον ρόλο του. Διευκρινίζει πως κινείται σε επίπεδο προληπτικό, συμβουλευτικό και κατασταλτικό και πως βασική προϋπόθεση για να ευοδωθεί η συνεργασία είναι η παύση της παραβατικής δραστηριότητας του παιδιού. Γι' αυτό το λόγο, και για να δοθούν κάποιες πρώτες κατευθυντήριες γραμμές, ο επιμελητής προτείνει διεξόδους και

λύσεις αναλόγως την περίπτωση (π.χ αλλαγή σχολείου, προγράμματα απεξάρτησης αν γίνεται χρήση ουσιών κλπ).

Επιδίωξη του επιμελητή είναι να καταλάβει ο ανήλικος (αλλά και οι γονείς) την παράβαση στην σωστή της διάσταση⁷⁵ και να δει με καθαρότερο μάτι την θέση του στο κοινωνικό σύνολο. Δεν εστιάζει στην τιμωρία. Αντιπαρέρχεται το κατασταλτικό κομμάτι και εστιάζει στην ουσία, στην κατανόηση των αναγκών του παιδιού και του μηνύματος που κρύβεται πίσω από την παραβατική συμπεριφορά.

Για τον σχηματισμό πλήρους εικόνας όσον αφορά την κοινωνική και οικογενειακή κατάσταση του ανηλίκου δεν υπάρχει δομημένο ερωτηματολόγιο. Οι επιμελητές οφείλουν να συμπληρώσουν το ατομικό δελτίο του ανηλίκου, με συγκεκριμένες ερωτήσεις σχετικά με τον τόπο διαμονής της οικογένειας, την εργασία των γονέων, αν τυχόν αυτοί είναι διαζευγμένοι ή σε διάσταση, τον αριθμό μελών της οικογένειας, αν το παιδί είναι εντός ή εκτός γάμου, στοιχεία σχετικά με το σχολείο του παιδιού, για την παιδική του ηλικία και για τις σχέσεις του εντός και εκτός οικογένειας. Από εκεί και πέρα ο επιμελητής πρέπει μόνος του να εισχωρήσει στην ψυχολογία του παιδιού και να ανακαλύψει στοιχεία τα οποία θα τον οδηγήσουν ενδεχομένως στα αίτια που προκάλεσαν την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Προσπάθειά του είναι να γνωρίσει όσο το δυνατόν καλύτερα το παιδί, απευθύνοντάς του ερωτήσεις σχετικά με την αντίληψη που έχει το ίδιο για τον εαυτό του, για τις παρέες του και για τους λόγους που έχει επιλέξει αυτές που έχει, για τις σκέψεις που κάνει σχετικά με το μέλλον του, αν η παρακολούθηση του σχολείου είναι επιτυχής και τακτική, αν εργάζεται (πού, πόσες ώρες, το είδος της εργασίας) κλπ. Δεν πρόκειται για μια κλίμακα μέτρησης ή για ένα ψυχομετρικό τεστ. Οι επιμελητές συχνά ξεκινούν με σκοπό μια ορισμένη κατεύθυνση και κατά την πορεία προκύπτουν στο δρόμο τους στοιχεία απρόβλεπτα που τους κινούν το ενδιαφέρον, που τους ωθούν προς περαιτέρω διερεύνηση ή που αφήνουν να εννοηθεί ότι ίσως ακόμα να υπάρχουν πράγματα που υποκρύπτονται από την οικογένεια ή από το παιδί. Επαφίεται στην προσωπικότητα του επιμελητή να εγκαθιδρύσει μια σχέση εμπιστοσύνης με το παιδί και να καταστήσει σαφές ότι ο ρόλος του δεν είναι να τιμωρήσει ή να φοβερίσει αλλά να βοηθήσει στην λήψη σημαντικών αποφάσεων που θα επηρεάσουν την υπόλοιπη ζωή του.

⁷⁵ Για παράδειγμα, έρχονται γονείς οι οποίοι παρουσιάζουν την τάση να διογκώνουν το ζήτημα, και άλλοι οι οποίοι συμπεριφέρονται σαν να μην έχει συμβεί τίποτε το σοβαρό

Όσον αφορά τις επισκέψεις στους χώρους στους οποίους το παιδί κινείται, ο νόμος αναφέρει γενικά χωρίς διευκρινίσεις πως ο επιμελητής οφείλει να διεξάγει μια πλήρη κοινωνική έρευνα. Αυτό σημαίνει πως σαφώς θα πραγματοποιηθούν επισκέψεις στον τόπο κατοικίας του ανήλικου ούτως ώστε να διαπιστωθεί το είδος του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο μεγαλώνει. Από εκεί και πέρα η επαφή με το σχολείο σε γενικές γραμμές δεν πρέπει να επιδιώκεται. Και αυτό γιατί ο επιμελητής δεσμεύεται από την τήρηση του απορρήτου ούτως ώστε να μην εκτίθεται το παιδί στον ευρύτερο κοινωνικό του περίγυρο. Εξάιρεση αποτελούν οι περιπτώσεις στις οποίες το σχολείο γνωρίζει για την παραβατική δραστηριότητά του, οπότε και είναι ανοιχτός ο δρόμος για την πραγματοποίηση κάποιας επίσκεψης, αν αυτό κριθεί απαραίτητο. Όταν όμως ο επιμελητής πρέπει να κινηθεί με περισσότερη διακριτικότητα τότε εξετάζει τους βαθμούς του παιδιού, τις απουσίες που έχει κάνει από τα μαθήματα ή ακόμα ενδέχεται να ζητήσει κάποιο χαρτί χωρίς το σχολείο να γνωρίζει το λόγο που το χορηγεί. Όσον αφορά τους εργοδότες, η επικοινωνία είναι περισσότερο άνετη καθώς είναι πολύ πιθανό να γνωρίζουν για την τέλεση της πράξης και επιπλέον δεν συντρέχει κίνδυνος να εκτεθεί το παιδί σε πολλά άτομα. Εκτός αυτού, ειδικά αν το παιδί απασχολείται για αρκετό χρονικό διάστημα, ο εργοδότης έχει σχηματίσει μια καλή αντίληψη για τον χαρακτήρα του και μπορεί να δια φωτίσει τον επιμελητή γύρω από πολλά ζητήματα.

Η στάση του ανήλικου:

Ο βαθμός στον οποίο ο ανήλικος αντιλαμβάνεται το λόγο για τον οποίο βρίσκεται στην Υπηρεσία Επιμελητών εξαρτάται από τον ίδιο, από το πνευματικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας αλλά και από τις πρώτες συναντήσεις που θα έχει με τον επιμελητή που θα αναλάβει την υπόθεσή του. Αν και δίνονται σαφείς εξηγήσεις σχετικά με τον ρόλο του επιμελητή και τον λόγο που πραγματοποιείται αυτή η συνεργασία, σε πολλές περιπτώσεις τα παιδιά αδυνατούν να καταλάβουν. Το ότι συζητούν με τους επιμελητές δεν σημαίνει αυτομάτως ότι αντιλαμβάνονται και τον ρόλο τους ή ακόμα την ευθύνη που έχουν οι ίδιοι ως δράστες. Ακόμα και όταν κατανοούν την σοβαρότητα της πράξης τους και δέχονται το λάθος τους, υπάρχει πιθανότητα παρ'όλα αυτά να μην καταλαβαίνουν το λόγο για τον οποίο υποχρεούνται να δουλέψουν με την Υπηρεσία. Κατά την άποψή μας, τα παιδιά, εξαιτίας της ηλικίας τους, της έλλειψης γνώσεων και της ανωριμότητάς τους, παρουσιάζουν πολλές φορές την τάση να απλοποιούν τα πράγματα και να μην καταλαβαίνουν τους λόγους για

τους οποίους κρίνεται απαραίτητο να ακολουθηθεί μια συγκεκριμένη διαδικασία. Χρειάζεται χρόνος για να το κατανοήσουν και δεν αρκεί μια και μόνη συνάντηση.

Όσον αφορά την παραδοχή του λάθους και την ανάληψη της ευθύνης, οι περισσότεροι ανήλικοι έχουν συναίσθηση της παραβατικής τους συμπεριφοράς, και δέχονται την ευθύνη τους. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί βάσει του γεγονότος ότι οι πλειοψηφία των παραβάσεων είναι απλές⁷⁶. Κατά κύριο λόγο νιώθουν άσχημα γιατί φοβούνται, ενόψει και του επερχόμενου δικαστηρίου, αλλά αυτό εναπόκειται πάντα στην μάθηση αξιών. Εννοείται όμως ότι το μετανιώνουν, γιατί όταν φτάσουν πλέον στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, έχει γίνει σαφές ότι ακολούθησαν λάθος δρόμο. Η συνειδητοποίηση του λάθους έρχεται προφανώς την στιγμή της σύλληψής τους από τις επίσημες διωκτικές αρχές, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς μέχρι να γίνουν αντιληπτοί πιστεύουν ότι δεν κάνουν κάτι το ιδιαίτερα κακό και επιλήψιμο. Οι επιμελητές έχουν να αναφέρουν πλήθος περιπτώσεων παιδιών που άλλαξαν ριζικά την ζωή τους ύστερα από την σύλληψη και την προσαγωγή τους στο Αστυνομικό Τμήμα.

Η όλη διαδικασία, βιώνεται από τα παιδιά ως ένα πραγματικά συγκλονιστικό γεγονός στην ζωή τους, τα οδηγεί στο να αναθεωρήσουν την ως τότε συμπεριφορά τους και να πραγματοποιήσουν μια πλήρη μεταστροφή⁷⁷.

Σοβαρότατο πρόβλημα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αποτελούν τα άτομα εκείνα τα οποία επιμένουν στην ίδια παραβατική συμπεριφορά ενώ κατ'επανάληψη έχουν έρθει σε επαφή με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η

⁷⁶ διαφορετικά, και σε περίπτωση που έχουμε να κάνουμε με την τέλεση κάποιας «βαριάς» παράνομης πράξης, το παιδί σίγουρα θα νιώσει την ανάγκη να δικαιολογήσει τον εαυτό του και πολύ πιθανό να επιχειρήσει να επιρρίψει τα βάρη σε τρίτους προκειμένου να αποποιηθεί των ευθυνών του και να γλιτώσει μια επαπειλούμενη αυστηρή τιμωρία.

⁷⁷ αναφέρεται περίπτωση ανήλικου εφήβου, από καλή οικογένεια, ο οποίος είχε αναλάβει τον ρόλο του τσιλιαδόρου κατά την διάρκεια μικρών επιχειρήσεων φίλων του που έκλεβαν περίπτερα. Η σύλληψή του ήταν για τον ίδιο ένα πραγματικό ταρακούνημα, αφού μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είχε συναίσθηση των πράξεών του. Κατά την διάρκεια των συναντήσεων με τον υπεύθυνο επιμελητή εξέφρασε την απορία του για το πώς μπόρεσε να κάνει κάτι τέτοιο, και μάλιστα κατ'επανάληψη.

Σε δεύτερο περιστατικό, η σύλληψη, προσαγωγή στο τμήμα με χειροπέδες και απαγγελία κατηγοριών σε κορίτσι το οποίο έκλεβε κατ'εξακολούθηση καλλυντικά από το Hondos Center, λειτούργησε τόσο δραστικά για την ψυχολογία της ώστε εν ριπή οφθαλμού άλλαξε εντελώς στάση στην ζωή της αλλά και στην εμφάνισή της (ενώ πρώτα είχε υιοθετήσει έναν εκκεντρικό τρόπο ντυσίματος – πολλά σκουλαρίκια κλπ, στην συνέχεια τα αφαίρεσε, άλλαξε τα μαλλιά της και τα ρούχα της έγιναν περισσότερο συμβατικά). Η ίδια ανέφερε πως δεν είχε αξιολογήσει ως ιδιαίτερα κακή την πράξη της αφού η παρέα της την είχε διαβεβαιώσει πως αν την έπιαναν δεν θα της έκαναν τίποτα, παρουσιάζοντας το όλο θέμα ως ελάχιστης σημασίας.

σχέση μεταξύ τους αποκτά μια άλλη δυναμική και οφείλουν οι ίδιοι πλέον να βρουν διεξόδους και να βοηθήσουν τον εαυτό τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι φανερό πως για κάποιο λόγο που ξεκινά από την προσωπικότητα του παιδιού, αυτό αδυνατεί να αφομοιώσει και να εφαρμόσει τις υποδείξεις που του έχουν γίνει.

Δεν υπάρχει η διάσταση της υιοθέτησης του ρόλου του παραβατικού. Η ταύτιση έρχεται με την υποτροπή, πράγμα το οποίο θεωρείται μάλλον φυσιολογικό, εφόσον η άρνησή του και μόνο να μην επανέρχεται οδηγεί σε κάτι τέτοιο, δηλαδή στο ότι υιοθετεί αυτό που του έχει αποδοθεί. Σίγουρα η υποτροπή δεν είναι αιτία. Το θέμα είναι να ανακαλυφθούν τα αίτια και να καταλάβει ο ίδιος τι ακριβώς του συμβαίνει για να μην ανανεώνεται και η σχέση του με το δικαστήριο. Οι παραβάσεις στις οποίες παρατηρείται εμμονή και αδυναμία συμμόρφωσης, σχετίζονται με τις μικροκλοπές, το νόμο περί ναρκωτικών και τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.

Την πλειοψηφία αποτελούν παιδιά των οποίων οι γονείς έχουν αποτύχει πρώτα να τους προσφέρουν ολοκληρωμένη αγωγή και μόρφωση. Υπό αυτό το πρίσμα οι εν λόγω οικογένειες χαρακτηρίζονται ως διαλυμένες, χωρίς να εννοούμε αναγκαστικά και μόνο αυτές στις οποίες οι γονείς βρίσκονται σε διάσταση. Ενδέχεται να μην υπάρχει σωστή επικοινωνία μεταξύ των γονέων που ωστόσο συμβιώνουν ή ακόμα έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιών. Επομένως, η κακή οικονομική κατάσταση (κυρίως στην περίπτωση διάπραξης κλοπών) δεν αποτελεί βασική αιτία για τους ανήλικους παραβάτες του νόμου. Πολλές φορές συμβαίνει να προβαίνουν σε παρόμοιες πράξεις παιδιά των οποίων οι γονείς δεν αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.

Ως συνέπεια, όχι μόνο ο ανήλικος, αλλά και οι γονείς δέχονται συχνά ψυχολογική στήριξη και παραπέμπονται σε οικογενειακούς συμβούλους. Η συνεργασία τους με τους ειδικούς εξακολουθεί και μετά το δικαστήριο καθώς, όπως εύκολα συμπεραίνει κανείς, τα προβλήματα που οδήγησαν το παιδί σε αυτό το σημείο δεν λύνονται άμεσα αλλά σε βάθος χρόνου. Οι περισσότεροι γονείς παραδέχονται το λάθος τους ενώπιον των επιμελητών. Σπανίως μεν, αλλά συμβαίνει, εμφανίζονται επίσης γονείς οι οποίοι όχι μόνο δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεων του παιδιού τους αλλά επιχειρούν ακόμα να μειώσουν την σημασία της συμπεριφοράς του...

Καθώς όλα τελούνται υπό το πέπλο του δικαστηρίου, με την είσοδο του παιδιού σε αυτό δεν παρατηρούμε κάποια διαφορά ή αλλαγή στην συμπεριφορά που είχε επιτευχθεί έως τότε (για παράδειγμα, εκδήλωση επιθετικότητας, αμφισβήτησης της αρχής του δικαστηρίου, καχυποψίας, φόβου κλπ). Από την αρχή των επαφών με τους

επιμελητές, οι ανήλικοι γνωρίζουν ότι θα δικαστούν και είναι κάτι που περιμένουν. Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα δικαστήρια, το Δικαστήριο Ανηλίκων λειτουργεί παιδαγωγικά και έρχεται να συμπληρώσει το έργο που έχει γίνει μέχρι εκείνη την στιγμή από τους επιμελητές.

β4. Εκσυγχρονισμός και άλυτα προβλήματα

1. Με τις καινούριες διατάξεις του ποινικού κώδικα και τον νέο νόμο 3189/2003 έχουν υπεισέλθει σοβαρές αλλαγές όσον αφορά στο έργο των Επιμελητών Ανηλίκων, τις οποίες ωστόσο οι ίδιοι τις βλέπουν ακόμα με σκεπτικισμό, καθώς πλέον εμπλέκονται και οι Εισαγγελείς στην όλη διαδικασία.

Σημαντική τροποποίηση θεωρείται αυτή που έχει να κάνει με τον ποινικό σωφρονισμό και την ορισμένου χρόνου επιβολή αναμορφωτικών μέτρων. Όσον αφορά το πρώτο μέρος, τον ποινικό σωφρονισμό, η χρονική διάρκειά του ξεκινούσε υποχρεωτικά από τους 6 μήνες, με ανώτατο όριο τον ένα χρόνο. Καθώς όμως γινόταν όλο και περισσότερο φανερό πως πολλά παιδιά μπορούσαν να βελτιωθούν και να φύγουν νωρίτερα από τους έξι μήνες, κρίθηκε αναγκαία η αλλαγή του χρονικού ορίου. Σήμερα ο ποινικός σωφρονισμός μπορεί να επιβληθεί ακόμα και για ένα μόνο μήνα⁷⁸.

Κατά δεύτερο λόγο, μειώνεται η διάρκεια της ορισμένου χρόνου επιβολής των αναμορφωτικών μέτρων. Κατά το παρελθόν, η επιμέλεια και η συνεργασία των επιμελητών με τους ανήλικους παρατεινόταν μέχρι την συμπλήρωση του 21^{ου} έτους. Φυσικά, μετά από κάποιο εύλογο χρονικό διάστημα, οι ίδιοι οι επιμελητές υπέβαλαν αίτηση άρσης του μέτρου ούτως ώστε να διακοπεί η επικοινωνία του παιδιού με την υπηρεσία. Σήμερα ο συγκεκριμένος περιορισμός δεν ισχύει πλέον καθώς έχει καταστεί σαφές πως τα παιδιά δεν χρειάζονται συνήθως περισσότερο από ένα χρόνο για να αποκομίσουν τα θετικά στοιχεία από την επαφή τους με τους επιμελητές. Αυτή είναι εξάλλου και η φιλοδοξία των ίδιων των επιμελητών όσον αφορά στις περιπτώσεις οι οποίες φτάνουν στην υπηρεσία τους : να καταφέρει το παιδί, όσο το δυνατό γρηγορότερα, να κατανοήσει ορισμένα πράγματα ώστε να διακόψει την παραβατική συμπεριφορά του και να έχει μια καλή μελλοντική εξέλιξη σε κάθε τομέα

⁷⁸ αυτό συμβαίνει γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις ο ποινικός σωφρονισμός λειτουργεί αφυπνιστικά για τον δράστη και αρκεί μόνο μια βραχυχρόνια παραμονή μέσα σε περιβάλλον στέρησης της ελευθερίας για να δράσει ως σοκ και να επαναφέρει το άτομο.

της ζωής του. Το ζητούμενο είναι η ταχύτερη αποχώρησή του από αυτή την συνεργασία και σε καμία περίπτωση η διαιώνισή της.

Μια τρίτη πτυχή στις αλλαγές που επέφερε ο νέος νόμος είναι αυτή της μεταφοράς της επιμέλειας του παιδιού και στον Εισαγγελέα με σκοπό την αποσυμφόρηση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων. Ο Εισαγγελέας αποκτά την δυνατότητα της εφαρμογής μέτρων, απέχοντας από την άσκηση ποινικής δίωξης, εφόσον πρόκειται για απλές παραβάσεις και κατόπιν επικοινωνίας με το παιδί, τους γονείς αλλά και τους ίδιους τους επιμελητές. Δεν είναι γνωστό ακόμα στους επιμελητές πώς ακριβώς θα οργανωθεί η εν λόγω διαδικασία ούτε και το πώς θα διαρθρωθούν οι θέσεις. Σίγουρα πρόκειται για τροποποίηση η οποία κρίνεται από την υπηρεσία με καλό μάτι από την άποψη της αποσυμφόρησής της, εφόσον πολλές περιπτώσεις που είναι απλές θα ξεκαθαρίζουν από την αρχή.

Από την άλλη μεριά δημιουργούνται προβληματισμοί με την είσοδο του εισαγγελέα στο προσκήνιο της επιβολής και του ελέγχου των μέτρων, ρόλος που στο παρελθόν ανήκε αποκλειστικά στον Δικαστή Ανηλίκων. Ο εισαγγελέας, εκ της θέσεώς του, αποτελεί αυστηρά μια διωκτική αρχή ούτως ή άλλως και οι επιμελητές βλέπουν με σκεπτικισμό την επέμβασή του στην κοινωνική προσαρμογή του ανηλίκου. Από την άλλη μεριά η θέση του δικαστή είναι σίγουρα πιο ήπια και ξεκάθαρη, από την άποψη την οποία το παιδί γνωρίζει πως εφόσον διέπραξε κάποια παράβαση θα δικαστεί. Στην ουσία, η εμπλοκή του Εισαγγελέα στην αναμορφωτική διαδικασία ξεκινά από την πρόθεση του νομοθέτη να αποφύγουμε, όταν η περίπτωση είναι απλή, να εισαχθεί στο δικαστήριο.

Σίγουρα από νομικής πλευράς μπορούμε να μιλάμε για εκσυγχρονισμό. Ωστόσο, από πλευράς κοινωνικών παροχών στον ανήλικο, κινήτρων και ποιοτικής προσφοράς σε σχέση με αυτό που έχει κάνει, η υποδομή του συστήματος είναι ακόμα ελλιπής. Τα θέματα που χρίζουν ιδιαίτερης μέριμνας, καθώς παρουσιάζονται οι μεγαλύτερες αδυναμίες από την μεριά της Πολιτείας, είναι το θέμα της ψυχικής υγείας (πολλές περιπτώσεις αγγίζουν τα όρια της διαταραχής), το ζήτημα της χρήσης ουσιών και το πρόβλημα της ανεργίας. Όσον αφορά αυτό το τελευταίο, ο ΟΑΕΔ κατά καιρούς ενεργοποιείται, όμως τα προγράμματα που τίθενται σε εφαρμογή κρίνονται δύσκαμπτα και δυσκίνητα.

2. Σαφώς υπάρχουν και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις στις οποίες το δικαστήριο μπορεί να παραπέμψει το παιδί σχετικά με το θέμα της επαγγελματικής κατάρτισης. Ωστόσο δεν είναι σίγουρο κατά πόσο αυτές αποδίδουν σε βάθος χρόνου. Η κυρία

Ιουλία Παπαστάθη επιβεβαίωσε την κατά καιρούς συνεργασία της Υπηρεσίας με την ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ. Οι επιμελητές παραπέμπουν παιδιά στην οργάνωση κάθε φορά που έχουν ενημέρωση σχετικά με τα προγράμματα τα οποία αυτή διεξάγει και διατηρείται επικοινωνία μεταξύ των δύο φορέων σχετικά με την τήρηση των υποχρεώσεων του παιδιού (για παράδειγμα, αν γίνει υπόδειξη στο παιδί να παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα και αυτό δεν το κάνει τότε ενημερώνεται σχετικά η Υπηρεσία Επιμελητών από την οργάνωση).

Ωστόσο, υπάρχει διάχυτη η αίσθηση πως η συνεργασία με την οργάνωση της ΑΡΣΙΣ δεν ευοδώνεται πολύ εύκολα. Η βοήθεια που προσφέρεται σίγουρα δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, παρ'όλα αυτά η πλειοψηφία των ανηλίκων έχει ανάγκες τις οποίες η ΑΡΣΙΣ δεν μπορεί να καλύψει. Τα προβλήματα προσαρμογής που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι όπως επίσης η ανεργία, η αποχή από το σχολείο αλλά και η απουσία σωστού οικογενειακού περιβάλλοντος που θα τους υποστηρίξει, ορθώνουν εμπόδια στην παρακολούθηση των προγραμμάτων της οργάνωσης. Λέει η επιμελήτρια κυρία Παπαστάθη:

«αυτό που προσφέρει η ΑΡΣΙΣ είναι το κερασάκι στην τούρτα. Εδώ έρχονται πολλοί Αλβανοί, Αθίγκανοι, άτομα με πρόβλημα υποδομής. Τους ρωτάμε αν μετάνιωσαν για την πράξη τους και ρωτάνε τι θα πει αυτό. Έχουν προβλήματα προσαρμογής σε όλους τους τομείς τέτοια που όταν τους στέλνουμε στην ΑΡΣΙΣ η οποία έχει ειδικές λειτουργίες (μαθήματα φωτογραφίας), δεν μπορεί να προσφέρει πολλά...είναι απλά μια απασχόληση για την οποία χρειάζεται να έχει κάποια υποδομή και να έχει λύσει κάποια άλλα θέματα για να πάει και να έχει την διάθεση να ασχοληθεί με την φωτογραφία κλπ...αν δεν έχει δουλειά, δεν πάει σχολείο, να πάει να κάνει τι στην ΑΡΣΙΣ; Αυτά που πάνε σχολείο δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τα προγράμματα της ΑΡΣΙΣ και όσα δεν πάνε δεν έχουν την υποδομή για να παρακολουθήσουν. Και εγώ ακόμα δεν έχω καταλάβει ποια παιδιά μπορεί να καλύψει η οργάνωση.»

Γεννάται επομένως ζήτημα δημιουργίας κεντρικού φορέα ο οποίος θα συντονίζει και θα γνωρίζει ποιες οργανώσεις υπάρχουν και πού μπορούν να απευθυνθούν τα παιδιά της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, και όχι μόνο αυτά.

3. Σοβαρό και άλυτο μέχρι στιγμής πρόβλημα αποτελεί η μεταχείριση των αλλοδαπών ανηλίκων παραβατών, πληθυσμιακή ομάδα για την οποία το κράτος δεν έχει ακόμα δημιουργήσει προγράμματα αφομοίωσης και κατά συνέπεια παραμένουν

μερικώς ή ελλιπώς ενταγμένες. Η μαζική είσοδος αλλοδαπών στην χώρα μας φέρνει ενώπιον καινούριων δεδομένων, ωστόσο η πολιτεία αδυνατεί να προσφέρει λύσεις. Οι επιμελητές, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν έχουν αντιμετωπίσουν απλά και μόνο την διάπραξη μιας παράνομης πράξης από τον ανήλικο αλλά επίσης και μια σωρεία από εξωτερικών προβλημάτων, που δυσχεραίνουν το έργο τους : άγνοια της ελληνικής γλώσσας, απουσία ταξιδιωτικών εγγράφων(καθώς πολλοί είναι παράνομοι), εκμετάλλευση της εργοδοσίας ή αδυναμία για εργασία που απορρέει από την μη εγκαθίδρυση του δικαιώματος παραμονής και καχυποψία των διωκτικών αρχών απέναντί στους αλλοδαπούς :

«...μπορεί να έχουμε κάποιον που πάει καλά και να έρθει κάποια στιγμή κλαίγοντας με ένα χαρτί για απέλαση. Απελαύνονται γιατί υπάρχει εκκρεμοδικία. Μπορεί να πηγαίνεις καλά και ξαφνικά να σου έρχονται από αλλού προβλήματα. Όσον αφορά το θέμα των παραβατικών ανηλίκων των οποίων οι γονείς διαμένουν νόμιμα στη χώρα, δεν υπάρχει πρόβλημα. Όταν όμως ενηλικιωθεί πρέπει να αποκτήσει μόνο του το δικαίωμα να παραμείνει στη χώρα και οι αρχές δεν δίνουν εύκολα άδεια αν δουν ότι έχει μια επιμέλεια από εμάς. Ψάχνουν και βρίσκουν και εμείς χάνουμε τα παιδιά από κάτι τέτοια. Ειδικά για την παράνομη είσοδο, τι να πεις σε ένα παιδί για κάτι τέτοιο εφόσον δεν ξέρει καν τι σημαίνει αυτό;»⁷⁹

4. Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί πως σε ότι αφορά το θέμα της στέγασης των ανηλίκων καμία κίνηση δεν έχει γίνει προκειμένου για την επίλυσή του. Η Υπηρεσία Προστασίας Ανηλίκων μεριμνά όταν υφίσταται ζήτημα κακοποίησης του παιδιού, όταν δεν υπάρχουν γονείς ή όταν αυτοί δεν ενδιαφέρονται, και παρέχει σε αυτό στέγη για μεγάλο χρονικό διάστημα. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου η υπηρεσία επιμελητών έχει να επιλύσει προσωρινά προβλήματα στέγης του ανηλίκου, συνήθως όταν φεύγει αυτοβούλως από το σπίτι (αν για παράδειγμα έχει προκύψει σύγκρουση μεταξύ αυτού και των γονέων ή όταν κάνει χρήση ουσιών) και χρειάζεται να φιλοξενηθεί κάπου για μικρό χρονικό διάστημα. Αναλόγως με την περίπτωση, και ειδικά αν κρίνεται πως δεν είναι προς το συμφέρον του παιδιού να παραμείνει στο σπίτι όσο καιρό διαρκεί η ένταση, οι επιμελητές προσπαθούν να κάνουν ενέργειες αντιμετωπίζοντας την πλήρη έλλειψη υποδομής για τέτοιες ενδιάμεσες καταστάσεις.

⁷⁹ Κ.Παπαστάθη

Γι' αυτό το λόγο, κύριο μέλημα όταν προκύπτει παρόμοιο θέμα, είναι η επίλυση της διαφοράς μεταξύ οικογένειας και ανηλίκου προκειμένου να μην αναγκαστεί να αποχωρήσει, έστω για λίγο, από την οικογενειακή στέγη.

β5. Υλικοτεχνική υποδομή και επιστημονική ενημέρωση

Σοβαρές είναι οι ελλείψεις που έχει να αντιμετωπίσει η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων της. Ως ένα από τα κυριότερα προβλήματα αναφέρεται η ελλιπής υλικοτεχνική υποδομή που στέκει εμπόδιο στην οργάνωση και τον εκσυγχρονισμό της εργασίας των επιμελητών. Μέχρι και τον Μάιο του 2005, οπότε και έλαβαν χώρα οι συνεντεύξεις, η υπηρεσία ανέμενε από το Υπουργείο την αποστολή ηλεκτρονικών υπολογιστών, που θα της επιτρέψουν να προχωρήσει στην διαδικασία της μηχανοργάνωσης.

Ένα δεύτερο σημείο που αξίζει να αναφερθεί, είναι το απαρχαιωμένο ατομικό δελτίο, με την βοήθεια του οποίου καλούνται οι επιμελητές να συμπληρώσουν τα στοιχεία του κάθε παιδιού που έρχεται στην Υπηρεσία. Το συγκεκριμένο έντυπο έχει διαμορφωθεί την δεκαετία του '70 και έκτοτε ουδεμία ανανέωση έχει γίνει. Οι πληροφορίες που αντλούνται βάσει της εν λόγω έκθεσης έχουν να κάνουν με τα ανθρωπολογικά στοιχεία του ανήλικου (τα οποία ποσώς ενδιαφέρουν ή ωφελούν στο έργο των επιμελητών), με ψυχιατρικές γνωματεύσεις (τις οποίες οι επιμελητές δεν είναι σε θέση να προσφέρουν ή να χορηγήσουν), καθώς επίσης και δημογραφικά στοιχεία τα οποία είναι περιττά. Πάντως, από την Άνοιξη 2005, είχε υποβληθεί προς έγκριση στο Υπουργείο μια νέα φόρμα δελτίου, αίτημα για το οποίο η Υπηρεσία το συγκεκριμένο διάστημα δεν είχε πάρει ακόμα απάντηση αν και οι επιμελητές ευελπιστούσαν πως θα γίνει δεκτό.

Το θέμα της τακτικής επιστημονικής ενημέρωσης και εκπαίδευσης επίσης χωλαίνει. Οι επιμελητές δεν έχουν κάποια ειδική εκπαίδευση επί του αντικειμένου τους. Κατά συνέπεια όσοι προσλαμβάνονται μαθητεύουν για κάποιο χρονικό διάστημα σε παλαιότερους συναδέλφους τους εξαιτίας της έλλειψης εκπαιδευτικών σεμιναρίων. Κατά καιρούς και όταν συμβαίνει να οργανωθούν ημερίδες υπό την αιγίδα άλλων φορέων σπεύδουν να παρακολουθήσουν, με σκοπό την επιμόρφωσή τους. Κατά κύριο λόγο όμως στηρίζονται στις δικές τους επιστημονικές γνώσεις και στην μεταξύ τους ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων.

Επισημαίνεται επίσης και η έλλειψη εγκληματολογικής κατάρτισης σε θέματα που αφορούν την παραβατικότητα ανηλίκων. Είναι απαραίτητη η οργάνωση σεμιναρίων εγκληματολογίας ούτως ώστε οι επιμελητές να ξεκαθαρίσουν βασικές έννοιες (για παράδειγμα «να γνωρίζουν γιατί μιλάμε για παραβατικό ανήλικο και όχι για τον ανήλικο εγκληματία»), όπως επίσης να αποκτήσουν και βασικές γνώσεις επί του αντικειμένου (π.χ να ξέρουν τι σημαίνει στιγματισμός, ιδρυματοποίηση, χρόνιος δράστης κλπ). Ωφέλιμη θα ήταν επίσης και η ενημέρωσή τους επάνω σε θέματα ψυχολογίας, συμβουλευτικής και τεχνικής της συνέντευξης.

Κατά την άποψή τους, ευχής έργον θα ήταν η επιστημονική συνεργασία με φορείς του εξωτερικού και η συμμετοχή σε συνέδρια που διοργανώνονται εκτός Ελλάδος. Παλαιότερα επιμελητές είχαν ταξιδέψει στο εξωτερικό με σκοπό την ενημέρωσή τους σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των εκεί υπηρεσιών. Πλέον όμως, και εξαιτίας της έλλειψης προσωπικού και της πίεσης χρόνου, κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό. Μελλοντικά, πιθανολογείται πως η ανταλλαγή επιστημονικής γνώσης με άλλες χώρες θα οργανωθεί μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατά την διάρκεια συγγραφής αυτής της εργασίας προσπαθήσαμε να δώσουμε τις βασικές πτυχές που χαρακτηρίζουν το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας, με ιδιαίτερη έμφαση στην παραβατικότητα που εκδηλώνεται κυρίως στην περίοδο της εφηβείας του ατόμου.

Είναι απαραίτητο κατ'αρχήν να γίνει διαχωρισμός μεταξύ παραβατικού και εγκληματία, και να καταστούν σαφείς οι λόγοι που μας οδηγούν σε αυτήν την διάκριση. Το νεαρό – ανήλικο άτομο δεν έχει συγκροτήσει ακόμα προσωπικότητα και ούτε έχει καταστήσει σαφές στην συνείδησή του τι είναι σωστό και τι όχι. Επιθυμεί να δοκιμάσει τα όριά του και να εξακριβώσει μέχρι ποιο σημείο μπορεί να πιέσει το σύστημα, μένοντας ατιμώρητο (συμπεριφορά η οποία είναι απολύτως φυσιολογική για την ηλικία, και θεμιτή επίσης καθότι με αυτόν τον τρόπο αφομοιώνει καλύτερα τους κανόνες.) Βρίσκεται εξάλλου σε μια τέτοια θέση όπου η επιρροή οποιουδήποτε εξωτερικού παράγοντα μπορεί να αποβεί μοιραία για την μελλοντική του πορεία και κάθε αρνητικός χαρακτηρισμός λειτουργεί άκρως στιγματιστικά. Επομένως, η χρήση του όρου 'εγκληματίας' είναι αδόκιμη καθώς δεν δυνάμεθα να του αποδώσουμε τον πλήρη καταλογισμό των πράξεών του, εφόσον ως επί το πλείστον, δεν έχει πλήρη συνείδηση της κατάστασης.

Επιχειρήθηκε η σκιαγράφηση ενός μοντέλου που διαθέτει τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά – κοινωνικά, οικονομικά, ατομικά – τα οποία εμφανίζονται στις στατιστικές με την μεγαλύτερη συχνότητα. Φυσικά τίποτα δεν μας νομιμοποιεί να υποστηρίζουμε πως το επόμενο παραβατικό παιδί θα διαθέτει τα συγκεκριμένα στοιχεία και όχι κάποια άλλα, τελείως διαφορετικά. Η ανθρώπινη συμπεριφορά, (και δη αυτή των ανηλίκων, που διανύουν μια τόσο δύσκολη περίοδο όπως αυτή της εφηβείας), είναι τόσο απρόβλεπτη και καθοδηγούμενη από ποικίλα κίνητρα και ερεθίσματα, ώστε καμιά φορά εκπλησσόμαστε και εμείς για τις ίδιες μας τις αντιδράσεις. Πόσο μάλλον όταν έχουμε να κάνουμε με τις πράξεις παιδιών των οποίων οι χαρακτήρες είναι αδιαμόρφωτοι και στο έπακρον αυθόρμητοι...

Σε σχέση με την εξέλιξη του φαινομένου, αισιόδοξο μήνυμα δίνει η στατιστικά παρατηρούμενη ύφεση των παραβατικών τάσεων των ανηλίκων όσο αυτοί πλησιάζουν στην ενηλικίωση. Αυτό, σε συνδυασμό με την διαπίστωση πως οι τελούμενες παράνομες πράξεις δεν είναι παρά μεμονωμένα συμβάντα μικρής σημασίας, που προκύπτουν μια συνήθως φορά στην ζωή του παιδιού, μας επιτρέπει

να πιστεύουμε πως, παρ'όλη την δυσμενή κοινωνικο – οικονομική κατάσταση που επικρατεί διεθνώς, δεν έχουμε φτάσει ακόμα ως χώρα ενώπιον δυσοίωνων φαινομένων για το μέλλον του νεανικού μας πληθυσμού. Ωστόσο, μια ανεπαίσθητη διεύρυνση του είδους των διαπραττόμενων αδικημάτων και μια ροπή προς την τέλεση πράξεων που επισύρουν βαρύτερες τιμωρίες από τον Ποινικό Κώδικα, αφήνει να διαφανεί πως ο ελληνικός νεανικός πληθυσμός επηρεάζεται, με κάποια σχετική καθυστέρηση, από τα κοινωνικά φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα παγκοσμίως.

Κατά πρώτο λόγο, η σύγχρονη πραγματικότητα εισάγει τον έφηβο από νωρίς σε έναν τρόπο σκέψης, σύμφωνα με τον οποίο ο πλούτος και η οικονομική καταξίωση θεωρούνται υπέρτατο αγαθό και μόνη οδός προς την επίτευξη της ευτυχίας. Τα υλικά αγαθά, το χρήμα και η χλιδή αποτελούν την επιταγή μιας κοινωνίας, η οποία όμως θέτει φραγμούς στην απόκτησή τους και τοποθετεί τους ανθρώπους εν μέσω αντίρροπων δυνάμεων. Το παιδί μαθαίνει πως ως ενήλικος οφείλει να διεκδικήσει αντικείμενα και όχι αγαθά όπως η μόρφωση, η αξιοπρέπεια, η δημιουργία. Ο ψυχισμός του από νωρίς κατακλύζεται από την ανασφάλεια που δημιουργεί ο εφιάλτης της ανεργίας και η πίεση για άμεση λήψη αποφάσεων στο θέμα του επαγγελματικού προσανατολισμού. Το μόνο που κληρονομούν οι νεώτεροι είναι ένα ηθικό κενό, μέσα στο οποίο καλούνται να ξεχωρίσουν το σωστό από το λάθος την στιγμή που δεν το έχουν διδαχθεί καν. Η κατάλυση κάθε φραγμού από τους μεγαλύτερους, προκειμένου για την επιβίωση, σίγουρα δεν παρέχει τα σωστά πρότυπα. Ελλείπει ιδανικών, ηθικών αρχών αλλά και μέσων για την οικονομική επιτυχία, βιώνοντας έντονη απογοήτευση και επιθετικά συναισθήματα προς το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, δεν είναι απίθανο για το νεαρό άτομο να στραφεί εναντίον του.

Στις προαναφερθείσες αρνητικές κοινωνικές επιρροές συνεπίκουρος εμφανίζεται η σταδιακή διάλυση της παραδοσιακής πυρηνικής οικογένειας. Η αυξανόμενη ελλιπής διαπαιδαγώγηση, η όλο και πιο συχνή παραμέληση των παιδιών από τους γονείς ή η εκ διαμέτρου αντίθετη υπερπροστασία και υπερβολική προσφορά υλικών αγαθών χωρίς την παράλληλη παροχή ψυχικών εφοδίων, η κακοποίηση, οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, τα ανερχόμενα ποσοστά διαζυγίων, η αντικοινωνική συμπεριφορά των ίδιων των γονέων, η κακή οικονομική κατάσταση της οικογένειας, είναι μερικοί από τους λόγους που αφήνουν το παιδί εκτεθειμένο σε πειρασμούς που ευνοούν την παράβαση των κανόνων και των νόμων.

Κάποιες φορές, η συμπεριφορά αυτή ενδέχεται να προκύψει ως απόρροια της συχνής παρακολούθησης προγραμμάτων ακατάλληλου περιεχομένου. Οι θεωρίες που αναλύουν την επιρροή που ασκεί η τηλεόραση στους ανθρώπους είναι πολλές και αντικρουόμενες. Ωστόσο, το παιδί και ο έφηβος ανήκουν σε ειδική κατηγορία τηλεθεατών, οι οποίοι αφομοιώνουν τα πάντα αδιακρίτως, χωρίς να τα επεξεργάζονται και κατόπιν αυτού σπεύδουν να μιμηθούν πολλές φορές την εικόνα που παρακολούθησαν στην οθόνη. Η μίμηση είναι ένα από τα κυριότερα μέσα μάθησης για τον άνθρωπο, όταν αυτός βρίσκεται σε μικρή ηλικία, και η άνευ διακρίσεως προβολή βίαιων ή άλλου ακατάλληλου περιεχομένου προγραμμάτων σε ώρες αιχμής (ειδικά με την εμφάνιση της ιδιωτικής τηλεόρασης), λειτουργεί καταστρεπτικά για τις συνειδήσεις των μικρών τηλεθεατών. Δυστυχώς, αν και έχουν γίνει προσπάθειες από την μεριά της πολιτείας για την προστασία των παιδιών, μέχρι στιγμής η ποιότητα των εκπομπών στην Ελλάδα παραμένει χαμηλή και κάποιες φορές επικίνδυνη για τον ευαίσθητο ψυχικό κόσμο των ανηλίκων. Δεν μένει παρά η ανάληψη του ρόλου του επικριτή από την μεριά των γονέων, για την αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων, πράγμα το οποίο και πάλι δεν είναι πάντα εφικτό λόγω της ελλιπούς γονικής επίβλεψης εντός του σπιτιού τις ώρες που τα παιδιά παρακολουθούν τηλεόραση.

Το σχολείο θα μπορούσε να ασκήσει έναν προληπτικό ρόλο, ωστόσο στις μέρες μας έχει χάσει κάθε παιδευτική χροιά που μπορεί να είχε σε παρελθόντες χρόνους. Στόχος του συστήματος είναι πλέον η μαζική δημιουργία ενός μοντέλου μαθητή με συγκεκριμένες ικανότητες και γνώσεις, ο οποίος θα καταφέρει να ενταχθεί συμβατικά στην αγορά εργασίας. Η προσκόλληση στην στείρα αφομοίωση, η καταπίεση κάθε πρωτοβουλίας, δημιουργικότητας και αντίδρασης καλλιεργεί άγονα, πειθήνια πνεύματα. Μέσα από την επιλεκτική παροχή γνώσης, το παιδί δεν αφήνεται να κατανοήσει καίρια ζητήματα που το απασχολούν σε σχέση με την κοινωνία, την φύση και την ταυτότητά του(εφόσον είναι μέρος των δύο προηγούμενων). Αδυνατεί έτσι να οραματιστεί και να χαράξει το μέλλον του. Η επιθετικότητα εντός του σχολείου (βανδαλισμοί, εξύβριση καθηγητών κλπ), καταδεικνύει την απόρριψη ενός συστήματος που επικροτεί τον αναχρονισμό, την παπαγαλία, το τυφλό κυνήγι της επαγγελματικής αποκατάστασης, και οδηγεί στην υποκρισία και την καταστρατήγηση των κανόνων. Η παράκαμψη του συστήματος με δόλια μέσα είναι για πολλούς μαθητές (που αδυνατούν ή δεν θέλουν να μουν στο καλούπι), ο μόνος τρόπος για

την σχολική επιτυχία. Και αφού μάθει να συμπεριφέρεται έτσι εντός σχολικού περιβάλλοντος, τι θα εμποδίσει το παιδί να δράσει παρομοίως και εκτός σχολείου;

Η σωστή αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας απαιτεί την διενέργεια μακροχρόνιων εμπειρικών ερευνών που θα μας οδηγήσουν στον εντοπισμό των βαθύτερων αιτιών του φαινομένου και θα επιτρέψουν την χάραξη σωστής πολιτικής πρόληψης. Μέσα από την έρευνα εξάλλου, θα εξακριβωθεί η επιτυχία ή μη των υπαρχόντων προγραμμάτων, όπως επίσης και τα σημεία στα οποία εμφανίζονται ανεπάρκειες ούτως ώστε να προβούμε σε βελτιώσεις.

Κατά την άποψή μας, η παραβατικότητα αποτελεί δευτερογενές πρόβλημα / απόρροια προϋπαρχόντων κοινωνικο – οικονομικών ζητημάτων, τα οποία απαιτούν την λύση τους. Επομένως, χρειάζεται πολύπλευρη αντιμετώπιση και συντονισμός των αρμοδίων φορέων σε πολλά μέτωπα. Δυστυχώς, σε ένα τόσο σημαντικό θέμα, διαπιστώνεται έλλειψη συνεργασίας και απουσία ανταλλαγής πληροφοριών. Το γεγονός επισημαίνει ο Τομέας Ποινικών Εγκληματολογικών Ερευνών του Τμήματος Νομικής του ΑΠΘ. Το βεβαιώνουν, με μεγάλη θλίψη τους, οι Επιμελητές Ανηλίκων της Υπηρεσίας Ανηλίκων Αθηνών. Το παραδέχονται οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που αγωνίζονται για τα προβλήματα της νεότητας, όπως η οργάνωση ΑΡΣΙΣ. Το είχε επισημάνει, χρόνια πριν, ο Bonnemaison στην Γαλλία. Το πρόβλημα δεν περιορίζεται στον Ελλαδικό χώρο. Όμως, μαζί με την έλλειψη διεξαγωγής εμπειρικών ερευνών και την μέριμνα για σχεδιασμό σωστών προγραμμάτων πρόληψης, δημιουργούνται ερωτηματικά ως προς το γιατί οι εκάστοτε κυβερνήσεις στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό επιδεικνύουν μια ελαφρότητα σχετικά με το θέμα.

Σίγουρα, προτάσεις και προγράμματα που έχουν λειτουργήσει επιτυχώς (π.χ το πρόγραμμα Bonnemaison στην Γαλλία, ή το προνηπιακό πρόγραμμα High / scope Perry Preschool Project στην Αμερική), έχουν πολλά να μας διδάξουν. Παρ'όλα αυτά, το εύρος των αποτελεσμάτων θα είναι πάντα περιορισμένο, όταν έχουμε να αντιμετωπίσουμε τον κατακερματισμό των προσπαθειών των αρμοδίων φορέων με την παράλληλη, και ανεξήγητη, επιστημονική απομόνωση που τους χαρακτηρίζει σε γενικές γραμμές.

Μέσα στα πλαίσια της πρόληψης της παραβατικότητας των νέων, εντάσσεται και το έργο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, αν και τυπικά εμφανίζεται ως αναπόσπαστο μέρος της ποινικής αντιμετώπισης των παραβατικών παιδιών. Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη εμβάθυνση για να διαπιστώσει κανείς την απουσία της πολιτείας από την προσπάθεια των Επιμελητών ως προς το ζήτημα που μας απασχολεί, απουσία

η οποία πολλές φορές έφτασε κατά το παρελθόν στα όρια της εγκατάλειψης και προκάλεσε την πλήρη αποδιοργάνωση της υπηρεσίας (π.χ η μη αναπλήρωση των επιμελητών που συνταξιοδοτούνταν μείωσε στο ελάχιστο τον αριθμό του προσωπικού). Επί του παρόντος, οι επιμελητές έχουν να αντιμετωπίσουν την ανυπαρξία εκπαιδευτικών σεμιναρίων, μια επιστημονική απομόνωση που δεν τους επιτρέπει την ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσης με άλλους φορείς (ιδίως του εξωτερικού, καθώς δεν δύνανται να διαθέσουν προσωπικό για συμμετοχή σε συνέδρια εκτός Ελλάδος), την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής και την απουσία ενός συγκεντρωτικού οργάνου που θα συντονίζει όσους φορείς επιλαμβάνονται θεμάτων που σχετίζονται με την παραβατικότητα των νέων. Οι επιμελητές εμφανίζονται ακόμα και σήμερα, να παλεύουν κυρίως με δικές τους δυνάμεις, προκειμένου για την προσέγγιση του παραβατικού ανήλικου, την ανεύρεση και επίλυση των προβλημάτων του, την αναμόρφωση και τελικά την πρόληψη της δημιουργίας μιας έμμονης παραβατικής συμπεριφοράς.

Σίγουρα η ανανέωση του προσωπικού με ανθρώπους επιστημονικά καταρτισμένους σε ζητήματα ανθρωποκεντρικά έφερε νέα πνοή και αποτέλεσε σημαντικό βήμα στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση και πρόληψη του ζητήματος. Ωστόσο, απομένουν να γίνουν πολλά από την μεριά της Πολιτείας. Εξάλλου, ο βαθμός μέριμνας για τα προβλήματα που απασχολούν τον νεανικό πληθυσμό μιας χώρας καθορίζει και την μελλοντική πορεία αυτής σε όλους τους τομείς αδιακρίτως, και είναι αμφίβολο κατά πόσο μπορούμε να ατενίζουμε με αισιοδοξία το αύριο όταν γυρίζουμε την πλάτη στις ανάγκες, τις απαιτήσεις και τα όνειρα των νέων ανθρώπων που οραματίζονται μια καλύτερη κοινωνία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2000-2001

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Κατά το Δικαστικό Έτος από 8-9-2000 έως 19-7-2001 οι εισαχθέντες ανήλικοι στο Μονομελές και Τριμελές ανέρχονται στους 4812

	<u>294</u>
Σύνολο	5106

2. Συγκρίνοντας το Δικαστικό Έτος 1999 – 2000 με το 2000-2001 παρατηρούμε τα κάτωθι

Α. ως προς τις καταδικαστικές αποφάσεις παρατηρούμε αύξηση κατά 19%

Β. ως προς τους εισαχθέντες ανηλίκους παρατηρούμε αύξηση κατά 23%

Γ. ως προς τους καταδικασθέντες ανηλίκους παρατηρούμε αύξηση κατά 20%

Δ. ως προς τις σοβαρότερες αξιόποινες πράξεις παρατηρούμε :

- ναρκωτικά : μείωση κατά 52%
- κλοπές : μείωση κατά 43%
- βία στα γήπεδα : μείωση κατά 76%
- φθορά ξένης περιουσίας : μείωση κατά 12%
- σωματικές βλάβες : αύξηση κατά 14%
- όπλα : μείωση κατά 50%
- ληστείες : αύξηση κατά 23%

3. ΠΟΣΟΣΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΠΟΙΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

1. Ληστείες	2%
2. Κλοπές	9%
3. Ναρκωτικά	5%
4. Φθορά ξένης περιουσίας	1%
5. Σωματικές βλάβες	2%
6. Εμπρησμός	0,29%
7. Βία στα γήπεδα	0,5%
8. Λαθρεμπόριο	0,5%
9. Επαιτεία	21%
10. παραβάσεις ΚΟΚ	56%
11. Σύσταση συμμορίας	0,1%
12. Βιασμός, αποπλάνηση	0,2%
13. Λοιπές	4,5%

4. Από τους καταδικασθέντες ανήλικους με εισαγωγή στο ΙΑΑΑ Βόλου έχουμε :

A. Έλληνες	22	}	αγόρια
B. Αλβανοί	35		
Γ. Πολωνοί	1		
Δ. Ιρακινοί	2		
Ε. Ρουμάνοι	1		
<u>Στ. Σουδανοί</u>	<u>1</u>		
Σύνολο	62		

5. Από τους καταδικασθέντες ανήλικους με ποινικό σωφρονισμό έχουμε :

A. Έλληνες	51 αγόρια
B. Αλβανοί	65 -//-
Γ. Μπαγκλαντές	1 -//-
Δ. Πολωνία	2-//-
Ε. Βουλγαρία	2-//-
Στ. Βουλγαρία	4 κορίτσια
Ζ. Πακιστάν	1 αγόρια
Η. Ρωσία	1-//-
Θ. Ιράκ	5-//-
Ι. Σουδάν	1-//-
Κ. Λίβανος	1-//-

6. Ανάλυση στοιχείων καταδικασθέντων ανηλίκων για παράβαση του νόμου «περί ναρκωτικών»

A. Το σύνολο των καταδικασθέντων ανηλίκων κατά το δικαστικό έτος 2000-2001 ανέρχεται στους 2.248. Από αυτούς οι καταδικασθέντες για παραβάσεις του Νόμου περί Ναρκωτικών είναι οι 188. Ήτοι :

A. Αγόρια 170
B. Κορίτσια 18

Γ. υπότροποι το αυτό δικαστικό έτος είναι

Αγόρια 8
Κορίτσια 2

Β. Ανάλυση στοιχείων

1. Έτος γέννησης

1980	6
1981	18
1982	37
1983	48
1984	61
1985	12
1986	3
1987	1
1988	2
Σύνολο	188

2. Υπηκοότητα

ΕΛΛΗΝΕΣ	167
ΑΛΒΑΝΟΙ	17
ΟΥΚΡΑΝΟΙ	1
ΠΟΛΩΝΟΙ	1
ΙΡΑΚΙΝΟΙ	2
ΣΥΝΟΛΟ	188

3. Φύλλο

ΑΓΟΡΙΑ	170
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	18
ΣΥΝΟΛΟ	188

4. Θάνατοι ανηλίκων : 5

5. Αναμορφωτικά μέτρα ή Ποινή

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ	54
ΕΥΕ	101
ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	3
ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΣΩΦΡ	12
ΦΥΛΑΚΙΣΗ	9
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	9
ΣΥΝΟΛΟ	188

6. ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΓΟΝΕΩΝ

ΑΡΜΟΝΙΚΗ	136
ΔΙΑΣΤΑΣΗ	29
ΔΙΑΖΕΥΞΗ	23
ΣΥΝΟΛΟ	188

7. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΙ	16
ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	49
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	98
ΛΥΚΕΙΟ – ΤΕΕ	25
ΣΥΝΟΛΟ	188

8. ΝΟΜΙΜΟ – ΕΞΩΓΑΜΟ – ΥΙΟΘΕΤΗΜΕΝΟ ΚΛΠ

ΝΟΜΙΜΑ	187
ΕΞΩΓΑΜΑ	1
ΥΙΟΘΕΤΗΜΕΝΑ	0
ΣΥΝΟΛΟ	188

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΤΟΥΣ 2000-2001

Από την μελέτη και ανάλυση των στοιχείων για τους παραπάνω ανήλικους καταφαίνονται τα εξής στοιχεία:

1. το σύνολο των καταδικασθέντων ανηλίκων για παράβαση του νόμου ``περί ναρκωτικών`` ανέρχεται σε 188 (170 αγόρια και 18 κορίτσια), ενώ οι υπότροποι για την ίδια αξιόποινη πράξη είναι 10 (8 αγόρια, 2 κορίτσια). Ηλικιακά εκπροσωπούνται σε μεγαλύτερο βαθμό οι γεννηθέντες το 1984 (61),

1983 (48), 1982(37), ήτοι σήμερα είναι 17,18,20. Επίσης στο σύνολο των 188 οι 167 είναι Έλληνες υπήκοοι, οι 17 Αλβανοί και οι υπόλοιποι 4 διαφόρων εθνοτήτων.

2. τα κυριότερα μέτρα που επιβλήθηκαν ήταν : υπεύθυνοι επιμέλεια γονέων, επιμέλεια υπηρεσίας επιμελητών, ποινικός σωφρονισμός, φυλάκιση
3. από την κοινωνική έρευνα που διεξήγαγαν οι επιμελητές ανηλίκων διαπιστώθηκε ότι στο σύνολο των 188 ανηλίκων οι 136 ανήλικοι και οι γονείς τους πληροφορούν ότι οι οικογενειακές σχέσεις είναι αρμονικές
4. στην συντριπτική πλειοψηφία οι ανήλικοι είναι απόφοιτοι της στοιχειώδους εκπαίδευσης και απόφοιτοι γυμνασίου
5. χωροταξικά εμφανίζεται σχετική συνάφεια της διαμονής των ανηλίκων και του τόπου τέλεσης του αδικήματος με εξαίρεση τις περιοχές Μενιδίου και Ζεφύρι όπου εμφανίζονται ως επί το πλείστον ως τόπος τέλεσης της αξιόποινης πράξης.

Κατόπιν τούτων κρίνεται σκόπιμο να επισημάνουμε τα παρακάτω:

1. το σύνολο των ανηλίκων που μελετούμε εισήχθη πρωτόδικα για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών. Όμως δευτερογενώς καίτοι ο ανήλικος έχει εισαχθεί για κάποια άλλη αξιόποινη πράξη, βρίσκεται ότι υπολανθάνει χρήση ουσιών. Κατά συνέπεια ο αριθμός των χρηστών είναι σαφώς μεγαλύτερος των καταδικασθέντων
2. στο ίδιο δικαστικό έτος πρέπει να σημειώσουμε ότι αναβλήθηκαν υποθέσεις των ανηλίκων προκειμένου να γίνει πληρέστερη...ή λόγω του ότι παρακολουθούσαν πρόγραμμα απεξάρτησης κλπ

Όσον αφορά την ανάλυση των στοιχείων που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις των επιμελητών με τους ανήλικους και το οικογενειακό τους περιβάλλον που αφορούν την προσωπικότητα του ανηλίκου παρατηρούμε τα εξής:

1. στις περισσότερες των περιπτώσεων ο ανήλικος δεν διάγει ομαλό οικογενειακό βίο, πράγμα το οποίο λαμβάνει πολλές μορφές. Από την καθολική απόρριψη της οικογένειας έως τις τελείως συμβατικές σχέσεις. Συχνά όταν ο ανήλικος μαζί με άλλα αδέρφια υπό αυτές τις σχέσεις περιθωριοποιείται και εντός της οικογένειας. Απεναντίας όπου είχε

διαπιστωθεί κινητοποίηση και συνειδητοποίηση του προβλήματος από τους γονείς η πορεία του ανηλίκου είναι πολλές φορές θεαματική...

2. ... Διακοπή σχολείου, επιδείνωση των οικογενειακών σχέσεων και ως εκ τούτου ανατροφοδοτούνται συγκρούσεις που ενισχύονται από έτερους κοινωνικούς παράγοντες όπως ο οικονομικός, και η εμπλοκή με την δικαιοσύνη. Παράγοντες που επιτείνουν όλα τα παραπάνω.,

1-3-2002

Βασίλης Νόνης

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2001-2002

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΕΤΩΝ 2001-2002 ΚΑΙ 2000-2001

A. ως προς τις αποφάσεις παρατηρούμε μείωση κατά 11%

B. ως προς τους εισαχθέντες παρατηρούμε μείωση κατά 13,6%

Γ. ως προς τις αξιόποινες πράξεις παρατηρούμε :

-ναρκωτικά μείωση 5%

-κλοπές αύξηση 45%

-ληστείες αύξηση 50%

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ.

ΧΩΡΑ	ΕΠΙΠΛΗΞΕΙΣ		ΥΠ.ΕΠΙΜ. ΓΟΝΕΩΝ		ΕΠΙΜ.ΥΠΗΡ. ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ		ΙΑΑ ΒΟΛΟΥ	ΠΟΙΝ. ΣΩΦΡΟΝ.		ΦΥΛΑΚΙΣΗ		ΣΥΝΟΛΟ
	A	K	A	K	A	K	A	A	K	A	K	
ΕΛΛΑΔΑ	210	6	485	21	133	10	8	34	1	125	2	1035
ΑΛΒΑΝΙΑ	85	9	454	44	45	1	6	38	0	54	2	738
ΙΡΑΚ	3		48	1	1	0	0	1	0	0	0	54
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	3		27		2		0		0	2		34
ΡΩΣΙΑ	9	0	16	0	3	0	2	2	0	5	0	37
ΣΕΡΒΙΑ	1	0	5	1		0	0		0		0	10
ΙΣΡΑΗΛ	1	0	5	4		0	0		0		0	10
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	0	0	2	3	0	2	0		0		1	18

ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΘΕΝΤΩΝ

ΕΛΛΑΔΑ 54%

ΑΛΒΑΝΙΑ 39%

ΙΡΑΚ 3%

ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ 2%

ΡΩΣΙΑ 2%

ΠΡΟΣΑΧΘΕΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ

ΑΓΟΡΙΑ 97%
ΚΟΡΙΤΣΙΑ 3%

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΡΗΣΤΩΝ

ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΙ 7%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ 23%
ΓΥΜΝΑΣΙΟ 46%
ΛΥΚΕΙΟ – ΤΕΕ 24%

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΧΡΗΣΤΩΝ

ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΓΟΝΕΩΝ 78%
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ 3%
ΔΙΑΣΤΑΣΗ 13%
ΔΙΑΖΕΥΣΗ 6%

ΑΞΙΟΠΟΙΝΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ	0,3%
ΑΠΕΙΛΗ – ΑΠΑΘΗ	0,3%
ΑΠΟΠΛΑΝΗΣΗ ΑΝΗΛΙΚΟΥ	0,1%
ΕΜΠΡΗΣΜΟΣ	0,2%
ΚΛΟΠΕΣ	19,6%
ΛΗΣΤΕΙΕΣ	3,5%
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	5,5%
ΠΑΡΑΒΑΣΗ Ν. 1646/86	0,2%
ΠΑΡΑΒΑΣΗ Ν.1975/91 ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ	12%
ΠΑΡΑΒΑΣΗ Ν.2696/99, 2170/93	54,3%
ΠΑΡΑΒΑΣΗ Ν. ΠΕΡΙ ΟΠΛΩΝ	0,5%
ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ	0,2%
ΠΛΑΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ	0,5%
ΣΥΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΟΡΙΑ	0,2%
ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ	1,4%
ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	1,2%

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Α. ΓΕΝΙΚΕΣ

Οι παράγοντες που οδηγούν τον ανήλικο να περάσει στην εγκληματική πράξη, όπως αυτή χαρακτηρίζεται και τιμωρείται από την κείμενη νομοθεσία για τους ανηλίκους, δεν μπορούν να περιγραφούν απλά έχοντας ως οπλοστάσιο είτε το οστεοφυλάκιο των εννοιών είτε τα πραγματικά στοιχεία της στατιστικής, διότι οι μεν πρώτες απλώς εγκιβωτίζουν, τα δε δεύτερα απλώς δεικνύουν.

Η καθημερινή πρακτική των Επιμελητών Ανηλίκων, καθ'όσον προϋποθέτει τη θεωρητική συγκρότηση του αντικειμένου, που τροφοδοτείται από τη ζωντανή αλληλεπίδραση με τον ανήλικο, πιστεύουμε ότι δύναται να αποτελεί την κύρια πηγή ανάλυσης του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθώς δεικνύει εκείνες τις διαμεσολαβήσεις που δεν μπορούν να αποτυπωθούν στην στατιστική. Διαφορετικά κάθε προσπάθεια περιγραφής του φαινομένου, που δεν λαμβάνει υπόψη τα παραπάνω και κυρίως την πολυσχιδή φύση της εν λόγω πραγματικότητας, δεν είναι παρά μερική και επομένως ψευδής αναπαράστασή της.

Έτσι αυτό που διαφαίνεται από την καθημερινή επαφή με τους ανήλικους και ειδικά σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου δεν είναι σαφή τα κίνητρα ή δεν υπάρχει συνειδητότητα από την πλευρά του δράστη, είναι η δυσαρμονία μεταξύ το έσω και έξω, ήτοι η δοκιμασία των κοινωνικοποιητικών μηχανισμών προς το περιβάλλον. Είναι σαφές ότι αυτή η «δοκιμασία» περνά μέσα από τη σημερινή κρίση της οικογένειας, η οποία κατά την άποψή μας όχι μόνο εδράζεται στην ευρύτερη κρίση της κοινωνίας, αλλά και η ίδια η οικογένεια αναπαράγει την κρίση της συνολικής κοινωνίας.

B. «ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΓΕΝΕΣΗΣ»

1. ανεργία σε συνδυασμό με την αντίφαση για απαγόρευση εργασίας στους ανήλικους (έλλειψη επαρκούς θεσμικού – νομοθετικού πλαισίου αλλά και εφικτών προγραμμάτων επαγγελματικής απασχόλησης)
2. εγκατάλειψη σχολείου
3. αλλαγή δομών οικογένειας (αύξηση διαζυγίων, αύξηση μονογονεϊκών οικογενειών)
4. εκφυλισμός ηθικών αξιών
5. η χρήση αλκοόλ, καπνού, καφέ κλπ ως προβαλλόμενα πρότυπα ανδρισμού – θηλυκότητας ή ταυτότητας ή ως έννοιες του ανήκειν σε μια ομάδα διεγείρουν την προσωπικότητα των ανηλίκων και σε συνδυασμό με τον εκφυλισμό των ηθικών αξιών οδηγούν σε ακραίες επιθετικές συμπεριφορές.
6. η έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος από πλευράς της εκπαιδευτικής πολιτικής προς την κατεύθυνση άμβλυνσης της καλλιιεργούμενης ανταγωνιστικότητας, όπως αυτή προκύπτει από την εκπαιδευτική δομή του σχολείου, έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται άγχος στα παιδιά και σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους τα οδηγεί σε ακραίες συμπεριφορές ή στην τέλεση αξιόποινων πράξεων : οι ανήλικοι βιάζονται να μεγαλώσουν υιοθετώντας πρότυπα και ρόλους που δεν τους αντιστοιχούν
7. τα Media (τηλεόραση, περιοδικά, τύπος κλπ) και το σύγχρονο Life Style, όπως προκύπτει από τον παγκοσμιοποιημένο δυτικό πολιτισμό, προβάλλουν και καλλιεργούν τις αξίες του ανταγωνισμού και της ατομικότητας παράλληλα με αυτές του υλικού πολιτισμού, δημιουργώντας σύγχυση στους ανήλικους. Επίσης η συνεχής ανεξέλεγκτη προβολή σκηνών βίας δημιουργούν μια απάθεια στους ανήλικους απέναντι στις ηθικές αξίες και ως εκ τούτου αντιμετωπίζουν τόσο τη ζωή όσο και άλλες αξίες εντελώς επιπόλαιοι.
8. η χαλαρότητα και ανοχή που επιδεικνύουν τόσο οι θεσμοποιημένοι όσο και οι μη θεσμοποιημένοι μηχανισμοί της κοινωνίας μας συντείνουν στην εύκολη υιοθέτηση ακραίων προτύπων, όπως αυτά προβάλλονται σε παγκόσμια κλίμακα (π.χ ομοφυλοφιλία, κάπνισμα, ναρκωτικά, αλκοόλ κλπ)
9. η έλλειψη ελεύθερου χρόνου σε συνδυασμό με την καλλιέργεια του ανταγωνισμού, όπως αυτή προκύπτει από το εκπαιδευτικό σύστημα, οδηγεί σε

μια πρόωμη ενηλικίωση και υιοθέτηση ακραίων συμπεριφορών ως αντιστάθμισμα στην εξωτερικά παραγόμενη εσωτερική υπερδιέγερση της εφηβείας.

10. η ανάγκη των γονέων για επιβίωση στη σύγχρονη καταναλωτική ζωή, αλλά και οι αυξημένες καταναλωτικές επιλογές, πραγματικές ή πλασματικές, τους οδηγούν στην αγορά εργασίας, στο κυνήγι της επιτυχίας ή καταξίωσης, με αποτέλεσμα να μην έχουν το χρόνο ούτε τη διάθεση να ασχοληθούν με τη διαπαιδαγώγηση- κοινωνικοποίηση των παιδιών τους και ως εκ τούτου δραστηριοποιούνται μόνο όταν έρθουν αντιμέτωποι με το πρόβλημα (το κυνήγι της επαγγελματικής ή βιοποριστικής επιτυχίας ή καταξίωσης δεν συνάδει με την οικογενειακή ισορροπία)

Γ. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

1. παρατηρείται πλασματική μείωση των καταδικασθέντων ανηλίκων τόσο λόγω των σκόπιμων αναβολών για παρακολούθηση της πορείας τους όσο και των ιδιαίτερων κοινωνικών – πολιτικών συνθηκών όπως π.χ συλλήψεις τρομοκρατικών ομάδων, εκλογές, έλεγχος γηπέδων κλπ. που δεν ενεργοποίησαν τους μηχανισμούς καταστολής στη διενέργεια συστηματικών ελέγχων – συλλήψεων ανηλίκων οι οποίοι αποβαίνουν σωτήριοι για τους ανηλίκους μας γιατί όπως έχουμε παρατηρήσει όταν η παρέμβαση γίνει έγκαιρα, στην αρχή της χρήσης, αφυπνίζεται ο ανήλικος και η οικογένεια, συνειδητοποιείται ο κίνδυνος και ανακόπτεται η χρήση. Η προαναφερόμενη θέση μας περί πλασματικής μείωσης εδράζεται στο γεγονός ότι από τις επισκέψεις μας στους χώρους διαβίωσης των ανηλίκων που έχουν σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον , σχολικό, εργασιακό και ευρύτερο κοινωνικό διαπιστώνουμε όλο και μεγαλύτερη εμπλοκή αυτών στη χρήση ουσιών.
2. αναφορικά με τα θεσμικά πλαίσια πρόληψης, ενημέρωσης , απεξάρτησης εκτιμούμε ότι ακολουθούν ένα θετικιστικό και ατομοκεντρικό πλάνο (πράξη εξατομικευμένη ή παθολογία δράστη) αξιολόγησης των χρηστών, παραγνωρίζοντας τους συστημικούς παράγοντες ώθησης στις ουσίες, όπως είναι η αυξημένη ανεργία ανηλίκων και η κρίση των αξιών και ιδιαίτερα του θεσμού της οικογένειας
3. στην πλασματικότητα των στατιστικών αναφορικά με παραβάσεις του Νόμου περί Ναρκωτικών συντείνουν τα πρόσφατα στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύθηκαν στον τύπο τόσο από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας όσο και από τις κατά καιρούς έρευνες που διενεργούνται στα σχολεία από ειδικούς επιστήμονες και τα οποία αναφέρονται σε ραγδαία αύξηση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Gibbons Don. C.: Society, crime and criminal careers :an introduction to criminology. 3rd Ed. Englewood Cliffs, 1977
2. Frazier Charles E/ Merrill Charles E. : Theoretical approaches to deviance:an evaluation. Colombus-Ohio. 1976
3. Becker Howard S.: Outsiders: studies in the sociology of deviance. N.York., 1973
4. Clinard Marshall B./Meier Robert F.: Sociology of deviant behaviour. N.York. 1979
5. Downes David / Paul Rock : Understanding deviance. 2nd Ed. Oxford. 1988
6. J.David Hawkins, “Delinquency and crime. Current theories” , Cambridge university Press, 1996, N.Y
7. Cusson Maurice: Σύγχρονη εγκληματολογία. Αθήνα, 2002
8. Γεωργούλας Στράτος «Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα. Κοινωνική αναπαράσταση και αντιμετώπιση» Εκδ.Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα, 2000
9. Γρίβας Κλεάνθης «Πλανητική Κυριαρχία και Ναρκωτικά», Εκδ.Νέα Σύνορα Αθήνα, 1997
10. Καμαριανός Ιωάννης Χ. «Εξουσία, ΜΜΕ και Εκπαίδευση», εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2005
11. Κατσιγαράκη – Αντωνίου Ευτυχία «οικογένεια και παραβατικότητα» Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2004

12. Κουράκης Νέστωρ «Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία. Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα», Δ/ση Δαγτόγλου Π – Κουράκης Ν – Σταθόπουλος Μ. Σειρά : μελέτες ευρωπαϊκής νομικής επιστήμης, εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1999
13. Κουράκης Νέστωρ «Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων. Στο μεταίχμιο του ποινικού δικαίου και εγκληματολογίας» Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2004
14. Λαμπροπούλου Έφη «Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας» εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, Β' Έκδοση
15. Μαγγανάς Αντώνης Δ./ Λάζος Γρηγόρης : Κοινωνικές αξίες των παραβατικών και των μη – παραβατικών. Αθήνα, 1997
16. Παπανούτσος Ε.Π. «Η κρίση του πολιτισμού μας», Εκδ. Φιλλιπότη, Αθήνα 1997, 19^η έκδοση
17. Πιτσελά Αγγελική «Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων» Εκδ.Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004 Ε' έκδοση
18. Τρωϊανού – Λουλά Αγλαΐα «Η υπηρεσία Επιμελητών των Δικαστηρίων Ανηλίκων» Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999
19. Χάϊδου Ανθοζωή «Θετικιστική εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου», εκδ.Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996
20. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3189 (ΦΕΚ Α' 243/21.10.2003)

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

1. «Juvenile Crime in New South Wales Report: Crime Prevention Strategies», 3 July 1998, <http://www.lawlink.nsw.gov.au/cpd.nsf/pages/JJRCHP6>
2. «Juvenile Crime in New South Wales Report: Factors Influencing Criminal Offending», 2 July 1998, <http://www.lawlink.nsw.gov.au/cpd.nsf/pages/JJRCHP4>
3. «Juvenile Crime in New South Wales Report: Dimensions of Juvenile Crime», 2 July 1998, <http://www.lawlink.nsw.gov.au/cpd.nsf/pages/JJRCHP1>
4. «Juvenile Crime in New South Wales Report: Statistical Profile of Juvenile Offenders», 2 July 1998, <http://www.lawlink.nsw.gov.au/cpd.nsf/pages/JJRCHP3>
5. N.C Department of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, «NEW JUVENILE DELINQUENCY RISK ASSESSMENT WEBSITE AVAILABLE FOR NORTH CAROLINA COMMUNITIES», <http://ssw.unc.edu/publication/April242002.htm>
6. Dietrich Oberwittler, «The Development of Crime and the Fear of Crime in Germany - Consequences for Crime Prevention», 26.11.2004, http://www.difu.de/index.shtml?/publikationen/dfk/en/03_1/03_1_oberwittler.shtml
7. Bert Prinsen, MSc, Netherlands Institute of Care and Welfare, «CROSSING THE BORDER BETWEEN INDIVIDUAL AND COMMUNITY - COMMUNITY BASED PARENTAL SUPPORT IN THE NETHERLANDS», <http://www.alli.fi/nyri/nyris/nyris7/papers/prinsen.htm>
8. «Hearing before the subcommittee on early childhood, youth and families of the committee on education and the workforce house of representatives. One hundred sixth congress. First session. Hearing held in Washington, DC, March 18, 1999, serial No. 106-12. printed for the use of the committee on education and the Workforce.», <http://commdocs.house.gov/committees/edu/hedcew6-12.000/hedcew6-12.htm>

9. Silke Pies/Christian Schrapper, «Juvenile Delinquency - Facts, Problems, and Challenges for Local Government», *Vol. 42 (2003), No.1*,
http://www.difu.de/index.shtml?/publikationen/dfk/en/03_1/03_1_schrapper.shtml

10. Australian government -Criminology research council, Pat Jobes , «The use of multiple social services among chronically offending youth», August 2004,
<http://www.aic.gov.au/reports/2004-08-jobest.html>

11. United Nations guidelines for the prevention of juvenile delinquency (the Riyadh Guidelines), Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/112 of 14 December 1990, Copyright 1997 - 2002 , Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights Geneva, Switzerland, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp47.htm

12. David Utting, Jon Bright and Clem Henricson, «Crime and the family. Improving child rearing and preventing delinquency.», Occasional Paper 16, Published by Family Policy Studies Centre, June 1993,
<http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>

13. Michael Hogan, Policy Officer. Public Interest Advocacy Centre, «National Overview on Crime Prevention. Towards a National Approach to Crime Prevention. <http://www.aic.gov.au/publications/proceedings/15/hogan.pdf>

14. «Home Office Research Study 171, Changing offenders' attitudes and behaviour: what works?»,
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/hors171.pdf>

15. U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, John J. Wilson, Acting Administrator, October 2000, «The High/Scope Perry Preschool Project»,
<http://www.ncjrs.org/pdffiles1/ojjdp/181725.pdf>

16. THE URBAN INSTITUTE, Jeffrey A. Butts - Adele V. Harrell, «Crime Policy Report. Delinquents or Criminals: Policy Options for Young Offenders», <http://www.urban.org/UploadedPDF/DELINQ.PDF>

17. Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice «First Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany», Abridged Version Berlin, July 2001.
http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf

18. Adams Sutton, Ph.D., Director, South Australian Crime Prevention and Criminology Unit, **The Bonnemaison Model, Theory & Application**,
<http://www.aic.gov.au/publications/youth-crime/sutton.pdf>

19. Territoires et sécurité séminaire de questions sociales ENA promotion Averroès (1998-2000), «Sécurité, gouvernance locale et contrats de ville»
<http://www.ena.fr/tele/qs99/gouvernance.pdf>

20. «76 Décret no 92-343 du 1er avril 1992 relatif aux conseils départementaux et communaux de prévention de la délinquance», NOR : VILM9100035D,
<http://droit.org/jo/19920402/VILM9100035D.html>

21. Dietrich Oberwittler, Deutsches Institut für Urbanistik, 2005, «The Development of Crime and the Fear of Crime in Germany - Consequences for Crime Prevention»
http://www.difu.de/index.shtml?/publikationen/dfk/en/03_1/03_1_oberwittler.

22. Michael Hogan, National Overview on Crime Prevention, «Towards a national approach on crime prevention»,
<http://www.aic.gov.au/publications/proceedings/15/hogan.pdf>

23. Elizabeth J. Clapp, Juvenile Justice - *An Evolving Juvenile Court: On the Front Lines*, Volume VI · Number 2, December 1999 « The Chicago Juvenile Court Movement in the 1890s»,
<http://www.ncjrs.org/html/ojjdp/jjjournal1299/2.html>

24. Δ. ΒΥΘΟΥΛΚΑΣ - Β. ΝΕΔΟΣ - ΜΑΡΙΑ ΤΣΩΛΗ , ΤΟ ΒΗΜΑ , 03-04-2005, Κωδικός άρθρου: B14430A341, http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14430&m=A34&aa=1&cookie=

25. Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, «Το παιχνίδι των ψευδών κανονισμών», ΤΟ ΒΗΜΑ, 10-11-1996, κωδικός άρθρου **B12402B021**,
http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=12402&m=B02&aa=1&cookie=

26. Virtual School, The sciences on Education online, Τόμος 1, τεύχος 2, Αύγουστος 1998, Παύλου Μίλτος(1998), "Προγράμματα κατάρτισης και

στήριξης κοινωνικά μειονεκτούντων εφήβων. Οι φορείς- ο συμβουλευτικός
σταθμός ΑΠΘ- ΕΠΑΘ",
<http://www.auth.gr/virtualschool/1.2/Programms/Pavlou.html>

27. Δήμητρα Κρουσταλλη –Ν.Καραγιάννης, ΤΟ ΒΗΜΑ, 5-12-2004, κωδικός
άρθρουB14333A081,[http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e
=B&f=14047&m=A34&aa=1&cookie=](http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14047&m=A34&aa=1&cookie=)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
A ΜΕΡΟΣ	8
Κεφάλαιο I: εννοιολογική, στατιστική και θεωρητική τοποθέτηση του παραβατικού ανήλικου στο σύγχρονο κοινωνικό πλαίσιο	8
1. Παραβατικοί ανήλικοι και κοινωνικό πλαίσιο	8
α. Παραβατικότητα ή εγκληματικότητα ανηλίκων; Εννοιολογική οριοθέτηση του προς εξέταση αντικειμένου:	8
β. Εξελικτική πορεία της νεανικής παραβατικότητας : σχέση ηλικίας και παράβασης του νόμου:	10
2. Ανθρωπογεωγραφία της νεανικής παραβατικότητας	12
Το προφίλ του ανήλικου δράστη και το είδος των διαπραττόμενων αδικημάτων στην Ελλάδα	12
3. Αιτιολόγηση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας : θεωρητικές προσεγγίσεις, προβληματισμοί, προτάσεις.	13
α. Σύγχρονη πραγματικότητα: ιδιοκτησία, ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός.	13
β. Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς του ανήλικου	17
γ. Η επιρροή των ΜΜΕ και η συμβολή τους στην προτροπή υιοθέτησης παραβατικής συμπεριφοράς.	22
δ. Ο ρόλος του σχολείου στην διαμόρφωση σύννομης ή έκνομης συμπεριφοράς.	27
Κεφάλαιο II: η χάραξη πολιτικής πρόληψης	30
1. Η χάραξη πολιτικής πρόληψης ενάντια στη νεανική παραβατικότητα	30
α) Η ανάγκη σωστού σχεδιασμού και διεξαγωγής επιστημονικών ερευνών:	30
β) Προϋποθέσεις / βάσεις και εμπόδια στο δρόμο για τον σχεδιασμό αποτελεσματικής πολιτικής πρόληψης	31
γ) Ελληνική πραγματικότητα	36
2. Υλοποίηση προγραμμάτων – Εκτίμηση προσπαθειών και αποτελέσματα	38
α. Σχολικό Πρόγραμμα για παιδιά νηπιακής ηλικίας (High/scope Perry Preschool Project)	38
β. Συμβούλια Πρόληψης κατά της εφηβικής παραβατικότητας (Juvenile Crime Prevention Councils)	40
γ. Εκπαιδευτικά Προγράμματα Γονέων (Parent Effectiveness Training)	41
δ. Η Βιβλιοθήκη του Leeds (Toy Library – West Leeds Family Service Unit)	43
ε. Το πρόγραμμα Bonnemaison	44
στ. Η μη κυβερνητική οργάνωση ‘ΑΡΣΙΣ’	48
B ΜΕΡΟΣ	54
Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων	54
1. Η ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων – ιστορική αναδρομή- στο δρόμο προς την γέννηση του θεσμού των Επιμελητών Ανηλίκων	54
2. Λειτουργία των ελληνικών Δικαστηρίων Ανηλίκων – δρομολόγηση των υποθέσεων - ο ρόλος του Δικαστή και τα προτεινόμενα μέτρα	58
3. Το έργο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων	64
α) ιστορική αναδρομή	64
β. η λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων- συνεντεύξεις με τους Επιμελητές Ανηλίκων Αθηνών	66
β1. Ο κλάδος των επιμελητών ανηλίκων (αντικείμενο σπουδών και πλήρωση οργανικών θέσεων)	66

β2. Τυπικά καθήκοντα των Επιμελητών Ανηλίκων - διαμεσολάβηση και συμβουλευτική	69
β3. Η συνεργασία μεταξύ επιμελητή και ανήλικου	71
Ο ρόλος του επιμελητή	71
Η στάση του ανήλικου	73
β4. Εκσυγχρονισμός και άλλα προβλήματα	76
β5. Υλικοτεχνική υποδομή και επιστημονική ενημέρωση	80
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	96
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ	100